

Klæbu Historielag

40 år, 1981–2021

Årsskrift 2021

kr 150,-

Av Styret i Klæbu historielag ved
leder Alf Steinar Tømmervold

Hilsen fra styret

Sesongen 2021 er ikke så ulik sesongen 2020 for Klæbu historielag. Koronaepidemien henger fortsatt med og har preget oss denne sesongen også. Smittevern hensyn har hindret oss i å gjennomføre våre arrangement og aktiviteter, men nå håper vi på «lysere tider» og har så smått begynt å dra i gang noen aktiviteter for våre medlemmer. Det ble ikke noe årsmøte i fjor, og sånn ble det også i år. Det betyr at vi har mye å ta igjen. Vi har fungert på valgkomiteens innstilling når det gjelder styret og komiteer, og det har vært greit nok. Men til våren 2022 håper vi å samles til årsmøte på tradisjonelt vis.

Søndagskaféen fungerte godt i sommer, og i kulturuka i høst samlet vi et godt antall medlemmer til en enkel friluftsdag på Bygdemuseet. Klæbu musikkorps spilte for oss til åpning og vi gjennomførte en natursti.

Historielaget feiret 40 år i år, og det fortjener markeringer – se egen artikkel side 4. 18. september gjennomførte vi en vellykket guidet historisk vandring opp til krigsminnesmerker på Pilhaugen ved Grend-

stad. Og så planlegges historiekvelder i Kirkefestuka i oktober og en kveld senere i høst om bygdeborgene i Klæbu.

Noen dugnader har vi hatt først og fremst på Teigen. Gruppen som jobber med kulturminneregistreringer jobber ufortrødent videre. Og ikke minst; redaksjonskomiteen har komponert et utmerket årsskrift og kalender med spennende lesing gjennom vinteren.

Hjemmesiden vår <http://klabuhistorielag.no> og facebook-siden holder stand med interesse og engasjement. Dermed er kontakten med våre medlemmer godt dekt.

Takk til alle som har bidratt i 2021.

Klæbu, september 2021

Alf Steinar Tømmervold
leder

Minnegaver til Klæbu historielag.

Flere medlemmer har gått bort siste året. Noen har skjenket oss minnegaver i tilknytning til begravelsen. Historielaget er svært takknemlig for disse minnegavene da dette støtter vårt viktige arbeid for bygda.

Vi har mottatt følgende minnegaver:

- Hans Tømmervold
- Bjørn J. Hukkelås
- Anders Theodor Skjenald
- Bjørn Reidar Aftret

Tusen takk til givere og pårørende.

Styret

Styret i Klæbu historielag 2021

Alf Steinar Tømmervold, leder
Lillian Holmli, nestleder
Håvard Sollie, kasserer
Ragnar Thesen, sekretær
Tore Olav Sandnæs, styremedlem

Varamedlemmer:

Arne Kristiansen
Ann-Mari Haugness

Maleri av Th. Nergaard, malt i 1911.

Maleriet viser bebyggelsen som var knyttet til Klæbu seminar.

Fra 1893–1912 holdt Klæbu off. blindeskole til på det tidligere seminar-området.

Hilsen fra redaksjonskomiteen

Du sitter nå med Klæbu historielags årsskrift nr. 40 i handa. Siden 1982 har årsskriftene bragt for dagen og formidlet lokalhistorisk stoff, som til sammen kunne ha utgjort et historieverk på 3-4 bind.

Og så spør du kanskje: Da må vel det meste være skrevet og sagt om Klæbu sin historie? Er det noe mer nytt å bringe til torgs?

Historia er aldri «hogd i stein», den er dynamisk og levende. Selvsagt er det mye vi vet med sikkerhet om hva som skjedde, eller når det skjedde. Men drivkreftene som hendelsene eller utviklingstrekkene i Klæbu-samfunnet sprang ut av, vil alltid være gjenstand for tolkninger. Nye funn og nye kilder kan kaste nytt eller annerledes lys over det vi til nå har sett på som selvsagt.

Og noe er likevel hogd i stein. Runene på runesteinen fra Tanem er f.eks. hogd i stein, men det finnes ulike meninger om hva runene vil fortelle. I tillegg reiser de et utall av andre spørsmål som det ikke finnes eksakte svar på. Hvilken funksjon hadde steinen i sin tid, og hvorfor ble den funnet på Tanem? Slik kunne vi fortsette å stille spørsmål, og svarene vil variere. Historia lever, og gir næring til undring over tilværelsens mange gåter.

Årsskriftet for 2021 har som alltid et variert stofftilfang, og i anledning Historielagets 40-årsjubileum

presentrer vi et årsskrift med utvidet sidetall. Artikler med mer faglig tyngde veksler med lettere og mer hverdagslige tema. Vi håper – og vi tror – at alle kan finne noe som angår dem, noe som pirrer nysgjerrigheten, og kanskje også fører til interessante samtaler oss klæbygger imellom. Godt samtaleklima trenger vi å hegne om i vår tid, der det meste males med bred pensel.

Vi i redaksjonskomiteen takker for alle tilbakemeldingene vi har fått fra dere lesere i og utenfor Klæbu. Fortsett med det. Redaksjonskomiteen lever ikke i et vakuum – det er kontakten mellom dere lesere og oss som har mulighet til å skape dynamikk og føre oss framover. Takk også til alle som har bidratt med tekster, tips, opplysninger og bilder, eller har latt seg intervjuet. Takk for at dere deltar i dugnaden!

For redaksjonskomiteen

Ivar Skei

Redaksjonskomiteen for årsskrift 2021

Ivar Skei, leder - Tore Flatmo - Astrid Grendstad
Bjørn Rønningen - Kari Lium
May Schei - Arnt Morten Holmli

Innhold

Hilsen fra styret		Klæbu musikkorps – 90 år i kulturens tjeneste.....	42
Hilsen fra redaksjonskomiteen	1	På jakt etter røttene	46
Klæbu historielag 40 år	2	Utvandring fra Klæbu og skipene de reiste med	48
Norges pedagogiske sentrum lå i Klæbu	7	Erindringer fra Klæbu 1900–1906	52
Skoletilbudet i Klæbu gjennom 280 år	14	Runesteinene fra Tanem og Bratsberg	59
En skoledag på Lysklett	19	Fra krigsåra 1940–45 i Klæbu	63
Juletrepynt	24	Hvor har fotografen vært?	66
Langt levd liv	26	Haugianere fra Klæbu: Randi og Arnt Solem	67
Vevde kvitduker	28	Glimt fra Glemmeboka	70
Bekkvogna	32	Skogskaren Gunnar Bostad	71
Postmakeren, rørleggerens forgjenger	33	Snøvinteren 1958	73
Pandemier	36	Telefonkiosken	75
70-årskonfirmanter i Klæbu kirke	41	Fra Hallsetdammen til Svarthammeren	76

Klæbu historielag 40 år

Sett i et historisk perspektiv, er 40 år i seg selv ikke så lang tid. Imidlertid er det arbeidet som er gjort fra historielagets side i disse årene, av veldig stor betydning for dokumentasjon og bevaring av Klæbus historie og kultur, og ikke minst formidling av dette til dagens befolkning og kommende slekter. Da handler det om tusener av år; fra Trongfossen som ble dannet under istiden for ti tusen år siden, Tanemsborgen som skriver seg tilbake til tiden før Kristi fødsel og historie fra ulike tidsepoker frem til i dag. Det er lagt ned et enormt arbeid fra frivillighetens side i styrer, komiteer og arbeidsgrupper som det er verdt å markere ved en sånn begivenhet. Når vi nå runder 40 år, ønsker dagens styre å trekke frem noen saker som beskriver litt av det arbeidet som er gjort. Dette blir et utvalg fra mange prosjekt innenfor mange felt. Og så blir det opp til den enkelte å søke mer informasjon innenfor historielagets arbeid. Og kanskje enda bedre, det er store muligheter til å melde seg inn i historielaget og delta i det arbeidet som går ufortrødent videre. Her er det store muligheter til å bidra, og det gjenstår mye å ta tak i. Det er et interessant og spennende arbeid og fremfor alt skal det være sosialt.

Sommeren 1981 inviterte Hovedutvalg for kultur og fritid i Klæbu kommune en del historisk interesserte personer til et møte på biblioteket. Hensikten var å diskutere muligheter for oppstart av et historielag i Klæbu. Etter en grundig diskusjon, ble konklusjonen at hovedutvalget skulle kalle inn til konstituerende møte i Klæbu samfunnshus den 17.09.1981. 13 kvinner og menn møtte frem til dette møtet, inkludert Jens Haukdal og Ola Storhaugen fra Gauldal historielag. De sistnevnte var invitert for å gi råd i forbindelse med det videre arbeid med opprettelse av et historielag. Klæbu historielag ble stiftet denne kvelden og det første styret ble valgt. Det fikk følgende sammensetning: Lars L. Forseth formann, Ole Svaan nestformann, Inge Vevang sekretær, Anna Karin Krokum kasserer, Møyfrid Hallset Skei styremedlem, varamedlemmer Asbjørn Stjern, Stein Tranvik og Olav Svendsrud.

Styret ble pålagt følgende oppgaver:

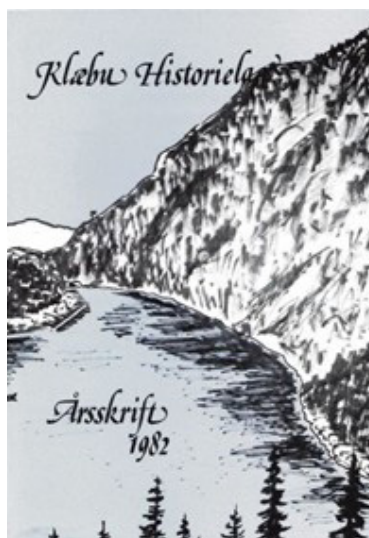
1. Vurdere organisasjonsform.
2. Forslag til vedtekter.

3. Medlemsverving.
4. Forberede årsmøte.

Historielaget ble organisert som et selvstendig lag, men med muligheter for en løs tilknytning til Gauldal historielag. I den første tiden hadde vi et nært samarbeid med Gauldal historielag, og Ola Storhaugen var støttemedlem i Klæbu historielag til 2002. Dette ebbet ut etter hvert.

På årsmøtet i 1982 ble det bestemt å gi ut et årsskrift. Ivar Skei, Asbjørn Stjern og Inge Vevang ble valgt som medlemmer i redaksjonskomiteen. I samarbeid med styret sørget komiteen for at det første årsskriftet ble utgitt høsten 1982. Årets utgave er det 40. i rekken. Mye verdifullt lokalhistorisk stoff er på denne måten kommet på trykk og tatt vare på. I tillegg finnes alle utgaver av årsskriftene digitalisert og gjort tilgjengelig gratis for alle på vår hjemmeside. Det er interessant å merke seg at de siste årene har Ivar vendt tilbake som leder av redaksjonskomiteen og sammen med en rekke medlemmer gjort en kjempeinnsats med årsskriftene som er gitt ut hvert år siden etableringen av historielaget.

Intervju med eldre personer startet historielaget med allerede i 1982. Dette er noe som er svært aktuelt også i dag. Fotosamling og arkivering av bilder kom i gang i 1983. Arkiveringen var et samarbeid med Sverresborg folkemuseum. I starten var det oppnevnt 9

personer med ansvar for hvert sitt område i bygda. Senere har vi endt opp med en fotogruppe på 3-4 personer som følger opp dette arbeidet med billedmaterie. Laget har i dag omkring 3000 bilder i samlingen.

Første årsskrift

Teigen med bl.a. låna, låven, buret, mastua og jordkjelleren.

Bildene er samlet og tilgjengelig for alle i mapper på biblioteket i kulturhuset, og noen finnes digitalt på vår hjemmeside. Merking av setervoller m.m. kom laget i gang med i slutten av 1980-åra. Det var Nordmarka som ble prioritert. I de senere år er det merket mye også i Vassfjellmarka og en del i Brungmarka.

Vandring på gamle historiske steder har laget alltid drevet med. Historiske vandringer er populære arrangement. Deltakerne får oppdatert historiske kunnskaper samtidig som det legges vekt på det sosiale med f.eks. kaffespleis. Historielaget har også avholdt kirkegårdsvandringer.

I år 2000 gikk historielaget inn en avtale med Klæbu kommune om å overta ansvaret for drifta og vedlikeholdet av bygdemuseet på Teigen. Før den tid var det et eget museumsstyre i Klæbu kommune som forvaltet eiendommene. I 2016 fikk Klæbu historielag kjøpe eiendommene. Dette hadde nok litt med den forestående kommunesammenslåingen med Trondheim å gjøre. Kommunestyret var interessert i at eiendommene skulle bestå på klæbyggenes hender og stemte enstemmig for en slik overdragelse. Historielagets medlemmer gikk også enstemmig inn for overdragelsen, et stort ansvar å ta for et lag basert på frivillighet. Dermed ble historielaget eier av de 2 eiendommene Teigen og Bjørklimarka som består av et stort areal og ikke mindre enn 12 bygninger.

Til å stå for drifta, har vi et eget museumsstyre. Tidvis har det vært stor interesse hos enkelte medlemmer for å bruke mye tid på Teigen, og det er en betingelse at man finner personer som er villig til å bruke tid på dette. De som var med på Teigen i starten, er blitt eldre etterhvert og mange har av naturlige grunner falt i fra, mens rekrutteringen har delvis uteblitt. I den forbindelse er det også interessant å se på samfunns-

Bjørklimarka med saga, snekkerverkstedet, smia og blomsterekra.

utviklingen. Verden går videre og andre interesser kommer inn og byr på utfordringer for oss som brenner for historie og «gamle ting». Bare et godt rekrutteringsarbeid vil bidra til at vi klarer å opprettholde tilbudet til våre innbyggere i den nye storkommunen Trondheim. Ja, for vi merker interessen.

I de 40 årene historielaget har bestått, har laget hatt 10 ledere:

- Lars L. Forseth, 1981–1989
- Ole Svaan, 1989–1990
- Etter av Ole Svaan døde i november 1990, overtok Hans Reiten ledervervet fram til årsmøtet i 1991 og fortsatte deretter som leder helt til 1997.
- Eli Myhr, 1997–1998
- Lars Roan, 1998–1999
- Lars Braa, 1999–2003
- Ole Haugum, 2003–2005
- Kåre Haugen, 2005–2009
- Lars Braa, 2009–2011
- Håvard Huseby, 2011–2013
- Kåre Haugen, 2013–2014
- Undertegnede har nå vært leder siden 2014.

Mange har i de 40 årene historielaget har bestått, lagt ned mye «frivillig» arbeid i styret, redaksjonskomite, museumsstyre, fotogruppe, turkomite, arbeidskomite, revisorer, valgkomite og digitaliseringsarbeid. Her kunne mange vært nevnt for sin innsats. Likevel velger jeg å nevne 2 representanter for frivilligheten. Det er Ole Svaan og Marit Kleven. Ole var selve gründeren som la ned mye arbeid i anskaffelse av eiendommene på bygdemuseet under kommunens eie, samt at han var meget aktiv i innsamling av gjenstander til museet over mange år. Ole Svaan døde i 1990, og i årsskriftet 1991 minnes Per Ulset

«en sentral person i bygdelivet og en kulturell hedersmann». Marit var arbeidsjernet som alltid stilte opp i dugnader og sosiale arrangement. Hun var forfatter til mange historier og en god tegner. Hun har bl.a. tegnet forsiden til det første årsskriftet. Ikke sjelden fant vi henne bak tombolatønna som bidrog til solid økonomi i historielaget. Marit døde i 2013. Begge er for lengst gått bort, men vi husker godt deres innsats som vi finner igjen spor etter bl.a. i mange artikler i årsskriftene.

Ole Svaan

Marit Kleven

Dataalderen inntok historielaget for fullt i 2010. Klæbu-Seniorenes Data-Forum ble stiftet allerede i 2004. Initiativtakere her var klæbyggene Ingrid Husby, Per Hagen og Arnulv Ranum som dro i gang et opplæringstiltak for seniorer. Dette var populært i flere år med bl.a. internett-kafé. Så ble dette slått sammen med Klæbu historielag i 2010, og to datainteresserte, Per Inge Løvold og Arne Kristiansen, videreførte aktiviteten. Arne ble etter hvert web-ansvarlig for historielaget. Historielaget har fått mange lovord og skryt for sin hjemmeside som etter hvert er utviklet til en rik database med info om historielagets arbeid. Det er ingen tvil om at web-ansvarlig Arne her har bidratt vesentlig til at historielaget i dag sitter med en veldig populær og godt besøkt hjemmeside og en facebook-side som til enhver tid oppdaterer medlemmer m.fl. om aktiviteten i laget.

Fire 10 år – Noen glimt fra drift og aktiviteter

Når Klæbu historielag nå feirer 40 år, er det interessant å se tilbake og gi noen glimt av hva vi har drevet med opp gjennom årene. Og det er mye. Alt kan ikke nevnes, men noe kan trekkes frem for å pirre nysgjerrigheten til å gå inn på vår hjemmeside eller årsskriftene og finne frem til interessant lesing og gamle og nyere bilder.

Noen prosjekt opp gjennom årene:

Registrering av husmannsplasser i Klæbu: Egen lenke på hjemmesiden med kart over husmannsplasser i Klæbu. Her finnes opplysninger om hvem husmannen var, antall husmenn, husmannskontrakter, folketellinger og kirkebøker.

Saga i Bjørklimarka: Sagbruket med snekkerverkstedet ble overført til Klæbu bygdemuseum fra eiendommen Bjørklimark på -70 tallet. Både sagbruket, verkstedet og smia har betydelig interesse for å vise gjenstander og arbeidsmetoder i forgangen tid. Spesielt knytter det seg stor interesse til sagbruket som drives med vasskraft. (Årsskrift 2009)

Middelalderkirkegården: Kirkegårdskomiteen ble opprettet i mai 2006. Komiteedlemmer ble: Astrid Grenstad, Martha Grenstad, Nils Grenstad, Lars Braa, Asgeir Gunnes og Hans Henrik Solheim. Komiteens mandat var: «Vurdere bevaring og vern av gravminner på kirkegården». Riksantikvaren har fastslått at Klæbu kirkegård er en middelalderkirkegård, dvs. fra før 1537. Som sådan er deler av kirkegården automatisk fredet. Komiteen la ned et betydelig arbeid over mange år før en grundig rapport ble overlevert Menighetsrådet i Klæbu. (Årsskrift 2009).

Krigsminner 1940–45: Egen lenke på hjemmesiden. Med bl.a. «Frigjøringsjubileet 1995»: Ungdomsskoleelever i 9. klasse intervjuer eldre om krigstida. I alt 60 intervjuer ble skrevet ned og samlet i et hefte.

Forseth mølle: Historielaget syslet i flere år med tanken om å restaurere murene til gamle Forseth mølle ved Tullbekken. Så ble midler sikret og arbeidet satt i gang i 2016 med en egen komite bestående av Håvard Huseby, Asgeir Gunnes, Lars L. Forseth, Lasse Over-

gaard og Atle Elverum. Resultatet ble veldig bra, og et nytt kulturminne og turmål ved Nidelva er sikret.

Nyhuset på Teigen: Prosjektet kom i gang i 2016 gjennom et samarbeid med NTNU, arkitektlinja og byggeteknisk linje. Utviklingen av prosjektet og byggingen kan følges på tekst, bilder og videoer på hjemmesiden under lenken Klæbu bygdemuseum.

Publikasjoner:

Årsskriftet viktig for historielaget.

Første årsskriftet ble utgitt allerede året etter at historielaget ble stiftet i 1981. Siden er årsskriftet blitt en viktig publikasjon for historielaget, der mange har bidratt med gode historier og bilder. Det må nevnes at redaksjonen i 4 år (2016 til 2019) har tatt for seg 10-årene fra 1950- til 1980-tallet. Dette har falt godt i smak hos våre medlemmer. Det kan diskuteres om det er «historisk». Men vi erfarer at folk liker å lese om det de kjenner seg igjen i. Og så har vi sikret dokumentasjon for fremtiden.

Historielagets kalender:

I tillegg til årsskrift, startet historielaget med utgivelse av egen kalender fra år 2000. Kalenderen er av en slik kvalitet at den har utviklet seg til et samleobjekt for

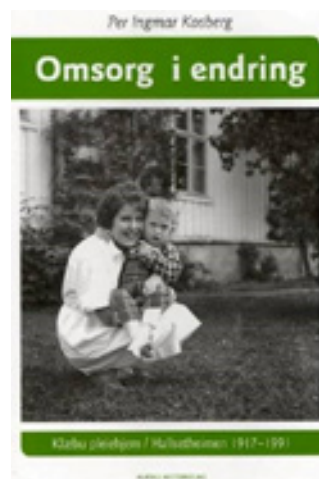
mange, med flotte bilder og spennende små tekster. Mest berømt ble nok den populære kalenderen for 2009 som fikk oppslag i flere media som f.eks. VG. En kan kanskje forstå det når en ser forsida av kalenderen.

Utgitte bøker:

Boka om Klæbu seminar ble gitt ut i 2001 som et samarbeid mellom forfatter Birger Sivertsen, Klæbu kommune og Klæbu historielag. Arbeidet for bevaring og utvikling av Seminarplassen har skutt fart etter kommunesammenslåingen. Historielaget støtter dette arbeid på flere måter og er medlem av Seminarplassens venner.

Historielaget har også gitt ut boka om Sjøbygdmarkene (2011) sammen med Selbu og Tydal historielag. Det er en bok om storslått natur og med flotte bilder fra området.

Heftet Husmanden i Sjøbygden ble gitt ut i 2012. Heftet er en samling av alle faste innlegg i årsskriftene og er en dokumentasjon av en dialektform fra bygda vår som etter hvert forsvinner. Det er Ingebjørg Forsberg som står for tekstene, mens Marit Kleven har levedegjort tekstene med sine kreative tegninger.

Siste bokutgivelse er Omsorg i endring (2014); historien om Klæbu pleiehjem/Hallsetheimen. Boka ble lansert i en storslagen samling i Gamle festsal 8. desember 2014 med forfatteren Per Ingmar Kosberg til stede sammen med teamet med Jens Engan, Kåre Haugen, Sissel

Nordseth og Trygve Storsve. Disse hadde fra 2006 jobbet med dette store bokprosjektet.

Medlemsturer og historiske vandringer

Populære tiltak i historielagets regi er turer/vandring til kjente historiske steder i bygda og høstens medlemstur. Vi har en egen turkomite med Torbjørn Lium i spissen som utarbeider forslag til medlemstur, og hvert år fyller vi lett en buss med interesserte medlemmer og Torbjørn som sjåfør. Den turen vi husker best er nok overnattingsturen til Eidsvoll i

2014 og besøket hos Eidsvoll historielag. Målet for turen var selvfølgelig markeringen av 200-årsjubileet for Norges grunnlov og en hyllest til våre to eidsvollsmenn, sokneprest Jakob Hersleb Darre og gårdbruker og klokker Lars Larsen Forseth.

Om samarbeid med andre organisasjoner:

For å lykkes med arbeidet i en så omfattende organisasjon som vårt historielag har utviklet seg til gjennom 40 år, er man avhengig av god dialog og godt samarbeid med organisasjoner innenfor mange områder og på mange plan. Vi har lykkes godt i samarbeidet med

Klæbu kommune og har tro på at dette fortsetter også i ny storkommune. Signalene er gode så langt.

Vi samarbeider også godt med andre organisasjoner innenfor bygda som speiderne, skolen, knivklubben, idrettslaget, bondelaget, pensjonistforeninga og frivilligsentralen.

Når det gjelder samarbeid med utenbygds viktige organisasjoner, kan vi nevne NTNU, Vitenskapsmuseet, Fylkeskommunen og ikke minst historielag både innenfor og utenfor Trøndelag. Spesielt kan vi trekke frem samarbeidet med Heimdal historielag og minnemarkeringen for Tillerraset for 200 år siden i 2016, der vi sammen reiste en verdig bauta over tragedien ved Flotten samfunnshus.

Klæbu historielag er medlem av Sør-Trøndelag historielag og Landslaget for lokalhistorie.

I sum er Klæbu historielag av den oppfatning at dette arbeidet har vi lykkes godt med.

Ønsker for fremtiden:

Frivilligheten viktig

Historielagene har en viktig oppgave med å ivareta historien og kulturen for fremtidige generasjoner. Vi kommer ikke utenom at dette er arbeidskrevende og det er først og fremst frivilligheten som kan bidra til at vi klarer denne oppgaven. Det står ikke ubegrensede økonomiske midler og venter på oss til dette arbeidet.

Alt taler for at interessen for frivillighet er dalende. Det viser også forskningen. I Klæbu merker vi dette med generasjonsskifte og at det er krevende å få med nye generasjoner til å ta vare på og drifte det som er bygd opp gjennom over 40 år. Det som er gammelt, forfaller raskt hvis vedlikeholdet uteblir.

Vi merker stor interesse for våre arrangement og aktiviteter i løpet av året og får skryt for vårt arbeide. Det er vel og bra det. Men for oss er det også viktig å rekruttere historisk interesserte personer sånn at ikke belastningen blir for stor på få personer. Derfor er det et inderlig ønske at flere klæbygger melder seg på og tar et tak når det trengs, sånn at vi kan gå nye 40 år i møte med optimisme.

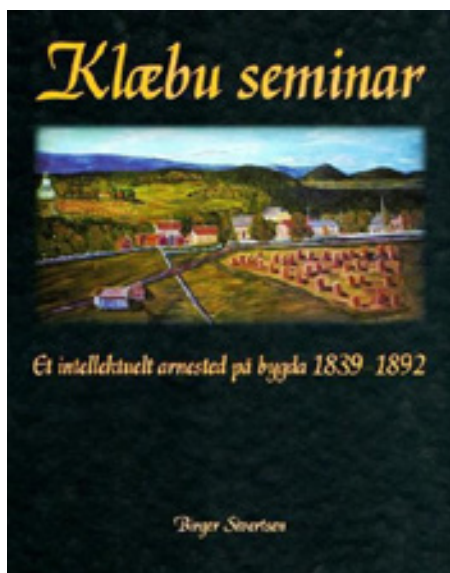
Av Ivar Skei

Norges pedagogiske sentrum lå i Klæbu

Skolehistoriker Torstein Høverstad har i boka «Ole Vig – ein norrøn uppsedar» uttalt følgende: Hans Jørgen Darre «gjorde Klæbu seminar til det pedagogiske sentrum i landet for meir enn ein mannsalder».

Birger Sivertsen har beskrevet Klæbu seminar som «et intellektuelt arnested på bygda». I Det norske akademis ordbok blir ordet arnested forklart slik: «Et sted hvor noe oppstår, utvikler seg og brer seg ut fra». Hvordan og hvorfor kunne ei bygd med rundt 800 innbyggere oppnå å bli dette senteret, dette arnestedet?

Forfatteren Birger Sivertsen ga i 2001 ut boka «Klæbu seminar – et kulturelt arnested på bygda 1839–1892», ei bok som gir et svært godt og helhetlig bilde av denne utdanningsinstitusjonen. Denne artikkelen er i stor grad bygd på Sivertsens bok. Ønsker du å få et dypere innblikk i Klæbu seminars historie, er boka å få kjøpt hos Klæbu historielag.

Birger Sivertsen: Klæbu seminar. Et intellektuelt arnested på bygda 1839–1892

Bakteppet

I 1814 fikk Norge sin grunnlov og skulle finne sin egen vei inn i ei framtid som selvstendig land. Den nye norske staten sto svakt økonomisk, og det var oppgaver i hopetall å ta fatt på.

Det var derfor framsynt at Stortinget satte kunnskap og utdanning for befolkningen så høyt på dagsorden. Tanken var at nasjonal utvikling var avhengig av økt kunnskap ute i folket. Loven om almueskolen på landet av 1827 la grunnlaget for en omfattende og gradvis omlegging av skolen, fra omgangsskole til fastskole. I første omgang skulle det opprettes en fastskole ved hovedkirken i hvert prestegjeld.

En framtidsrettet skole var imidlertid avhengig av godt utdannede lærere. Fram til nå hadde omgangsskolelærerne bare hatt et par dagers kurs hos prostens før de tok fatt på lærergjeringen. Loven av 1827 bestemte nå at det i hvert stift (bispedømme) skulle opprettes et lærerseminar som skulle gi utdannelse til en kombinertstilling som lærer ved fastskolen og kirkesanger ved hovedkirken i prestegjeldet.

Da, som nå, tok det tid før intensjonen i loven ble fulgt opp. Det var nok krefter som strittet imot en så omfattende reform, og som mente det ble for dyrt. Men et flertall på Stortinget krevde fortgang i etableringen av seminarene, og mot slutten av 1830-tallet sto Trondhjems stift for tur til å få sitt seminar. I loven står det at seminarene skulle etableres «i Stiftsstæderne eller på andre passende steder». Spørsmålet om hvor seminaret skulle plasseres, og hvem som skulle være bestyrer, ble heftig diskutert i flere år. Kravet var at bestyreren skulle være sogneprest, og i tillegg være godt skikket til å undervise som førstelærer ved seminaret. En slik utdanningsinstitusjon var på den tida å regne som en overhengig stor og viktig etablering.

Hvorfor ble Klæbu valgt?

Stiftsstyret hadde det avgjørende ordet i saken. Stiftsstyret besto av stiftsamtmannen og biskopen, som blant annet hadde et visst overoppsyn med skolene i stiftet. De vurderte de forskjellige alternativene nøye. Sannsynligvis hadde rektor ved Katedralskolen i Trondheim et ord med i laget. Rektor Fredrik Bugge var sønn av biskopen. Fredrik Bugge hadde lagt ned et stort arbeid for å forbedre Trondhjems Katedralskole, og hadde vært en pådriver i skolesaker overfor styresmaktene i hovedstaden i lengre tid. Ikke minst hadde han kjempet for å få opprettet seminaret for Trondhjems stift.

Det som til slutt avgjorde plasseringen, var sognepresten i Klæbu, Hans Jørgen Darre, og åndslivet og bygdefolket i Klæbu. Biskop Bugge uttalte dette om Darre: «Jeg kjenner ingen av de yngre prester i Trondhjems Stift, som jeg både fra Hovudets og Hjertets side akter så høyt som Herr Darre. Klæboes aktverdige Almue ynder og elsker ham overmaade. Og han fortjener det også». Og Darre beskrev befolkningen i Klæbu slik: «Neppe finnes nogen Almue her i stiftet, der i det hele taget utmerker sig ved et mer utvortes skikkeligt levnet end Klæboe. Dens Ungdom er stille og sædelig, Uordener som følge av Kaadhed og Drukenskab, – finnes ei her».

Ånds- og kulturlivet i Klæbu var særdeles godt. Det var ingen tilfeldighet at Søndre Trondhjems Amt valgte to av sine tre utsendinger til den grunnlov-givende forsamlinga på Eidsvoll i 1814 fra Klæbu. Og

Hans Jørgen Darre (1803-1874). Historielagets fotosamling.

hva betydde det ikke for miljøet i bygda at de to kom tilbake fra en slik opplevelse med ny kunnskap og innsikt fra «den store verden»? Presten Jacob Hersleb Darre, Hans Jørgens far, hadde fått opprettet et bibliotek allerede i 1803, et sær-syn på den tida. Hans interesse for omgangsskolen, kunnskap og utdanning var stor.

I dette stimulerende miljøet vokste Hans Jørgen Darre opp. Og nå ble han pekt på som den som var best egnet til å lede oppbyggingen av seminaret for Midt-Norge.

Oppstarten

7. januar 1839 begynte de første elevene ved Klæbu seminar. Sogneprest Darre hadde gjort et grundig forarbeid til tross for kort forberedelsestid. Den kongelige resolusjonen av 20. februar 1838 slår fast at «der paa Klæboes Prestegaardmidlertidigen opprettes en Læreanstalt, i hvilken der skal gives dem, der attraaer Ansettelse som Kirkesangere og Almueskolelærere, en til deres Bestemmelse passende Dan-nelse ...»

I løpet av 1838 hadde Darre fått reist ny prestegårdslån til formålet, for det var ikke plass til klasse-

rom og boligrom til seminaristene i den gamle hovedbygningen. Han hadde vært på seminaret i Asker og fått med seg viktige impulser derifra. Viktigst av alt var kanskje både den faglige og menneskelige støtten han hadde fra rektor ved Katedralskolen, Fredrik Bugge. Darre sier det slik: Det er mig «en Glæde at kunne tilføje, at en Mand, som jeg er stolt av å kunne nævne som min sanne Ven, Hr. Rector Bugge, har med den Varme, hvorved han griber enhver Leilighed til at virke for sand og almeen Opplysning, lovet at bistaae mig med Raad og Daad».

Til oppstarten hadde Darre fått ansatt cand. theol. Nicolai Ulstad som annenlærer. Det var et lykketreff. Sammen bygde de helt fra starten en solid pedagogisk grunnmur som seminarets virksomhet kunne bygges på.

Seminaret holdt til i prestegården i 4 år. I 1840 fikk Darre reist Klæbus nye fastskole, Sletten skole, som skulle være seminaristenes øvingsskole. Elevene ved seminaret skulle jo øve seg i yrket som lærer, og det måtte skje i klasserommet. For elevene ved Sletten skole og for klæbusamfunnet som helhet, måtte dette ha stor betydning. Øvingsskolelæreren, og elevene ved seminaret var godt skolert. Sletten skole ble nok på

Prestegårdslåna. Foto fra Sivertsen: Klæbu seminar.

Sletten skole. Historielagets fotosamling.

Seminarplassen 1 og 2 2020. Foto: Greta Skjenald

det viset en viktig arena for spredning av nye tanker inn i lokalsamfunnet.

Endelig nytt skoleanlegg

Bestyrer Hans Jørgen Darre hadde tidlig lagt planer for en utbygging av et seminaranlegg. Den nye prestegårdslåna var fra hans side tenkt som en midlertidig løsning for å komme i gang. I tillegg visste han at behovet for å få utdannet flere lærere, var stort.

Det gikk hele 4 år før de byggene som skulle huse seminarvirksomheten, sto klar. Darre fikk utarbeidet planer ut fra det han mente måtte til for å få et tidsmessig og framtidsretta seminar, men stanget hodet i et sentralt byråkrati. Motstanden handlet om uvilje mot å satse tilstrekkelig på skole og utdanning generelt. Det blir også tydelig uttrykt at Midt-Norge ikke bør begynne å sammenligne seg med seminaret i Asker som betjente Østlands-området. Darre tok kampen opp mot denne tenkinga. Departementet og regjeringa måtte til slutt gi etter. I form av Kongebrev høsten 1841 ble det stadfestet at Klæbu seminar skulle bli et fast seminar, med 30 elever og 3 faste lærere. Men vedtaket hadde en bismak: Bevilgningen til oppføring av skoleanlegget og til drift av seminaret var altfor små, og Darre måtte spe på med egne midler, og låne penger for å komme noenlunde i mål med utbyggingen. Penger han bare delvis fikk godtgjort i ettertid. Darre var idealist, ofret både sin egen økonomi og sin egen helse i kampen for det han trodde på.

Torstein Høverstad sier det slik: «Og når ikkje juristane i departementet makta å sabotera heilt seminarutdanninga i desse åra, er det framfor alt ein einskild mann å takka: Hans Jørgen Darre, den unge styraren på seminaret i Klæbu; vel den merkelegaste mannen som har arbeidd i den norske lærarskulen. Han sette helsa til i denne 10-årsstriden (1838–48);

men han berga lærarutdanninga i Noreg; og kanskje og ålmugeskolen i det heile; sigrå med glans over juristveldet i departementet; og gjorde Klæbu seminar til det pedagogiske sentrum i landet for meir enn ein mannsalder».

I 1843 sto altså et nytt skoleanlegg klart til innflytting, fra nå av med 30 elever i kullet.

Skulle landet få nok utdannede lærere, måtte imidlertid utdanningskapasiteten økes. Klæbu seminar ble i 1860-årene utbygd og påbygd for å kunne huse over 80 elever. Blant annet ble nytt skolebygg med sovesaler reist i 1864 (i dag Seminarplassen 1), og bygget som i dag huser Gamle festsal, (Seminarplassen 2) sto ferdig i 1867. Endelig hadde seminaret fått eget sykerom og eget baderom.

Livet ved Klæbu seminar

Elevene ved seminarene var evnerike og kunnskaps- og hungre ungdommer fra landsbygda. En slik utdanning var det ikke mange forunt å få ta del i på den tida. Det var en overveldende stoffmengde de skulle igjennom på de to årene. Fagkretsen var stor – over 20 fag. De hadde 44 undervisningstimer i uka, og det aller meste av fritiden gikk med til lekser og øving. Det var få lærebøker, elevene måtte skrive ned det som ble sagt i timene, og kanskje også renskriver notatene i etterkant. I tillegg ble boksamlinga ved seminaret flittig besøkt. De fleste elevene kom fra hjem med få, kanskje ingen bøker. Å få tilgang til et mangfold av fag- og skjønnlitterære bøker, ble av mange opplevd som en gave.

Søndagen var fridag, men da hadde elevene plikt til å møte i Klæbu kirke og assistere klokkeren med salmesangen. Om ettermiddagen møttes de til Søndagssang. Mange brukte nok også deler av søndagen til lekser.

Som nevnt ovenfor, manglet seminaret baderom og egnet sykerom de første 20 årene. Ofte skjedde det at flere seminarister måtte ligge i dagevis i sine senger på sovesalene. Ved smittsomme sykdommer var dette lite heldig. Midt i 1840-årene var fnatt (skabb) en stor plage ved seminaret.

Seminaret hadde et spisereglement. Der sto det hva elevene skulle få å spise til hvert måltid hver uke. I reglementet står det at «bespisningen bør være simpel (enkel), og av samme slag som det er vanlig hos folk ellers». Økonomen skulle se til at de «innkjøpte spisevarer ere av en god Qvalitet». Husøkonomens inntekter var basert på elevenes kostpenger, og det var derfor i alles interesse at de var lav. Men når

de opplevde å få «bedærved kjød», reagerte de. Noen ganger hadde de følelsen av at økonomen ikke hadde rent mel i posen.

Det var hardt arbeid. Men jeg tror nok de fleste tenkte: Enn å få to så utviklende år, og oppleve et så stimulerende miljø! For miljøet ved Klæbu seminar var svært godt takket være ledelsen. Det hersket ingen «klostertukt» eller «kasernetilværelse» som ved enkelte andre seminar. Med full støtte fra seminarets ledelse kunne elevene delta i bygdelivet. Denne friheten under ansvar, og denne tilliten, bidro til at miljøet ble sterkt.

Når Torstein Høverstad hevder at Klæbu seminar var landets pedagogiske sentrum i mer enn en mannsalder, sier han samtidig at seminaret mistet noe av sin førende posisjon først på 1870-tallet. Friheten ble gradvis noe mer preget av «kasernetilværelse», noe som kanskje virket inn på miljøet ved seminaret. Darre ble utnevnt til biskop i 1849, og Ulstad gikk av som bestyrer i 1874. Ånden fra de første tiårene hadde muligens blitt avløst av mer plikt enn tillit med nye bestyrere og lærere. Takhøyden ble redusert, kontroll og disiplin fikk større fokus.

I Ole J. Aunes minnebok kan vi lese om det gode miljøet, samholdet og kameratskapet som utviklet seg ved seminaret. Her ble det knyttet vennskapsbånd for livet. Seminarist J.O. Berg skriver f.eks. dette: «Nu er

Ole J. Aunes minnebok.

Foto: Kari Lium

gid held og lyke følge dig paa din fremtids bane; det ønskes av din ven».

Bestyreren, lærerne og støttespilleren, og staben

Hans Jørgen Darre var bestyrer de 10 første årene. Han var kunnskapssøkende og kunnskapsrik, en avholdt lærer og en god leder. Å lede handler i stor grad

om å se menneskene, og se helheten. Å være leder handler også om å ha klare tanker om retningen og målet for arbeidet. Torstein Høverstad sier at Darre var »uvanleg klår i tanke og skrift åtte sans for humor, var eit godt menneske, ein trufast ven for elevane og ein framifrå lærar». Darre var inspirert av Grundtvig sin lyse kristendom, var både frilynt og vidsynt. I samhandling og samvirke med flere, bygde han opp et kvalitetsseminar i Klæbu.

Andre læreren, Nicolai Ulstad, var også en svært avholdt lærer. Han var som Darre påvirket av Grundtvigs tenking og livssyn. Torstein Høverstad karakteriserer Ulstad som «eit hjartemenneske». Darre og Ulstad passet godt i lag sier han, «det var den klåre tanken og det varme hjarta». Ulstad tok seg mye av elevene, det var lett å gå til han med det de hadde på hjertet. Ulstad var musikalsk, og fikk elevene glade i sang. Sanggleden ble et varemerke for Klæbu seminar.

Nicolai Ulstad (1808-1875).

Foto: Wikipedia

Fra 1841 fikk seminaret en tredje lærer. Arnt Tiller var tredjelærer ett år. Da han døde i 1842, ble Ove Bugge tilsatt. De hørte begge til det første kullet som ble uteksaminert ved seminaret. Begge hadde utmerket seg som elever, og var «oppdratt» i Darre og Ulstad sin pedagogiske ånd. De var derfor godt rustet til oppgaven.

Rektor ved Katedralskolen, Fredrik Moltke Bugge, var en viktig støttespiller for Darre. Han hadde fått statsstipend i årene 1836 og '37 for å sette seg inn i skolevesenet i Frankrike og Tyskland. Han merket seg spesielt det den tyske skolemannen Wilhelm Harnisch hadde fått til ved seminaret i Weiszenfels. Denne kunnskapen, sammen med brukte lærebøker fra seminaret, bragte han med til Darre. Darre forsto straks hvor viktig denne kunnskapen var og tok bøkene i bruk i undervisningen ved seminaret. Gjennom undervisningen fikk dermed seminaristene i Klæbu kjennskap til datidens kjente europeiske pedagoger, som f.eks. Comenius og Pestalozzi.

Det var med andre ord mange forhold som lå til rette for at Klæbu seminar kunne utvikle seg til landets pedagogiske sentrum.

For bildetekst, se siste side på omslaget.

Øvingsskolelæreren, økonomen med tjenerstab og pedellen med tjenerstab var også helt sentrale for at seminaret kunne nå sine mål.

Den symbolrike fanen

På seminarets fane er det bilde av en såmann. Under bildet finner vi teksten LIVSSÆD FOR KOMMENDE DAGE. Både bilde og tekst inneholder en svært klar symbolikk, en symbolikk som understreker det store målet for seminaret.

«Semen» på latin betyr frø/plante/planteskole. På seminaret ble de frøene sådd som skulle bidra til vokster i skolen og i folket rundt om i bygdene.

Hvor kom de fra? Hvor tok de veien?

Av de 1151 elevene som begynte på Klæbu seminar kom 835 fra Trøndelag, 250 fra Møre og Romsdal, 22 fra Hedmark, 17 fra Oppland, 11 fra Nordland, 6 fra Sogn og Fjordane, 2 fra Hordaland, og 1 fra Troms og fra Akershus. For 6 av elevene er hjemstedet ukjent.

Hvor ble det av de ferdigutdannede seminaristene? Mange reiste tilbake til sine hjemtrakter for å bli omgangsskolelærere, for byggingen av fastskoler var ennå i startgropa. Så sent som i 1861 var hele 60 prosent av landsskolens lærere omgangsskolelærere. Landsskoleloven av 1860 slo imidlertid fast at omgangsskolen skulle avvikles, og faste skoler opprettes. Etter hvert som fastskoler ble reist, sto de som hadde utdannelse fra et seminar, først i køen for å få stilling der. Men dette var ikke alltid tilfelle. De som var er-

klærte grundtvigianere, kunne ha vansker med å få stilling i enkelte bygder.

Flere av elevene ved seminaret hadde fått utdannelsen bekostet av hjemkommunen og var dermed forpliktet til å vende hjem som lærer. Enkelte av seminaristene fikk stilling som privatlærere, såkalte huslærere, og noen få gikk videre på universitetet. Atter andre begynte i helt andre stillinger, for lærerlønnen var ikke stor.

Utdannelsen som seminaristene hadde fått, gjorde at de ofte ble kulturelle midtpunkt i bygdemiljøene. Flere av elevene ved Klæbu seminar ble senere landskjente kulturpersonligheter og skolepolitikere. Ole Vig og Engebret Hougen er blant dem.

Seminaret og bygda

Seminaret hadde stor økonomisk betydning for Klæbu. Det var i mange år bygdas største arbeidsplass. I tillegg ble mye av innkjøpene foretatt lokalt, blant annet sto bygdefolk for leveringen av det meste av materialene til bygningene, og for oppføringen av dem.

Seminaret i Klæbu ble på grunn av sitt renommé et begrep i hele landet. Bygdefolket ble ikke upåvirket av omverdenens positive omtale, og var stolte av seminaret. Det er et tegn på denne positive holdningen at så mange som 32 ungdommer fra Klæbu ble opptatt ved seminaret mens det lå i Klæbu.

Personer som hadde tilknytning til seminaret, spilte en betydelig rolle i Klæbu sitt samfunnsliv. Når tillitsverv skulle bekles, var det lett å finne engasjerte

Ei gruppe seminarister synger flerstemt ved ei eng med slåttefolk. Illustrasjon av Unni Woldvik.

og dyktige personer ved seminaret. De fleste ordførerne i perioden var enten bestyrere eller lærere ved seminaret, eller tidligere seminarister. Da bygdas første poståpneri ble etablert i 1854, og bygdas bank i 1858, var det seminarlærer Bugge som hadde ansvaret.

Seminaret fikk selvsagt også stor betydning for folkeopplysningen i Klæbu. Mange seminarister pleide kontakt med bygdefolket på forskjellige måter, blant annet gjennom festlige sammenkomster. Sletten skole, som var øvingsskole, ble også et møtepunkt mellom seminaret og lokalbefolkningen.

Kirka var et annet møtepunkt mellom bygdefolket og seminaret. Seminaristene hadde to- eller flerstemt sang i kirka hver søndag og en rekke høytidsdager. Denne sangen var så vakker at det kom folk langveisfra for å høre den. Helt fram til kirka fikk sitt første orgel i 1886, representerte seminaristene den eneste musikken i kirka. Orgelet overtok imidlertid ikke fullstendig, for seminaristene fortsatte sin langvarige tradisjon helt fram til 1892. Også i andre sammenhenger vakte sangen deres oppsikt. Enkelte sommerdager f.eks. gikk seminaristene syngende gjennom bygda. Da stanset bøndene ofte arbeidet, og kom bort til dem.

Lærerinnekurset på Lysklett. Martha Grendstad har tatt vare på utklippet fra Adresseavisen fra 1931.

Sofie Vinjesøren, Tomelie Thun, Randi Ringstad, Anne Scheflo, Anne M Langsund (?), Ingeborg Fuglem, Kirsti Berg, Mette Aabøl.

Hvorfor ingen kvinner?

Kvinnene fikk ikke tillatelse til å begynne ved lærerseminarene før i 1890, og ingen kvinne gikk derfor ved Klæbu seminar. Seminaret skulle jo flyttes, og da ville man ikke begynne med en kostbar omgjøring av lokalene, med for eksempel egne sovesaler og badrom for kvinnene. Det hadde imidlertid vært en lang kamp for at kvinner skulle få samme rett som menn til å begynne ved seminarene. Et symbolsk uttrykk for denne retten, var at kvinner sendte søknad om opptak, selv om de var klar over at det var nytteløst. Klæbu seminar fikk sin første søknad fra en kvinne i 1881.

Ettårige lærerinnkurs ble en form for «overgangsordning». Lærerinnkursene var ikke underlagt seminarene, men det var lærere med tilknytning til seminarene som underviste. I Klæbu ble slike kurs holdt på gården Eidstu og på gården Lysklett. Kildene er ikke helt klare på om slike kurs ble holdt hvert år fram til 1892, eller om de ble holdt enkelte år.

Hvorfor flytting?

Ja, hvorfor?

Jeg kan ikke gå inn på alle enkeltheter her, selv om det kunne ha vært interessant nok.

Christian Falkenberg overtok som bestyrer i 1882, og allerede året etter henvendte han seg til Kirkedepartementet med antydninger om flytting av seminaret til «et andet mer bekvemt beliggende sted inden stiftet». Han poengterte senere, i 1887, det uheldige i at seminaret var «indført paa et saa isolert og for en læreanstalt i alle deler saa sørgelig uheldig sted som Klæbo». Initiativet til den prosessen som endte med avvikling og flytting av seminaret, kom altså fra ledelsen. Ønsket var nok flytting til et sted nærmere Trondheim, men endte på Levanger som resultat av en lokaliseringsstrid i Stortinget. De som ønsket seg bort fra en «isolert og bortgjemt fjellbygd» til et sted nært stiftsstaden, ble nok svært skuffet.

Et argument for flytting fra Klæbu var at øvingsskolen hadde for få elever til så mange seminarister. Dette argumentet hadde nok noe for seg. Men ironisk nok havnet seminaret på en plass der det ikke lå bedre til rette i så måte. Den viktige øvingsskolen var riktig nok til stede på papiret, men ikke i form av eget bygg. Klassene var spredt rundt om i private hus, med andre ord en typisk omgangsskole. Dermed mistet seminaristene tilgangen til den faste øvingsskolen, som seminarloven av 1890 krevde.

At seminarbygningene måtte bygges om og legges til rette for at kvinner skulle begynne ved seminaret, var selvsagt også et viktig argument. Men på Levanger sto det ikke noe tidsmessig seminaranlegg klart til innflytting, så kostnadene måtte likevel tas.

Striden mellom Klæbu kommune og staten om dekning av utgiftene til øvingsskolen var en noe sår sak. Den nye seminarloven forutsatte en frivillig avtale mellom kommunene og seminarerne om dekning av utgiftene til øvingsskolen. En slik frivillig avtale kom ikke i stand, kommunen mente at den måtte bære for stor del av utgiftene.

Det var, som tidligere nevnt, bestyreren ved seminaret som hadde tatt initiativet til flytting av seminaret nærmere Trondheim. Kanskje hadde bestyrer Falkenberg forespeilet lærerstaben en flytting akkurat dit, for av protokollen fra lærerrådet går det fram at samtlige ville flytte til Trondheim eller eventuelt like i nærheten.

Men så ble det Levanger. Ble bestyreren og lærerne «fanget i sitt eget garn»? Ville de ha vært pådrivere for flytting om de hadde visst hva som ventet dem i sluttfasen? Svarene på slike kontrafaktiske spørsmål får vi aldri. (kontrafaktisk tenking: når man tenker seg hva som kunne ha skjedd, i motsetning til hva som skjedde).

Og i forlengelsen av dette: Hvilken rolle spilte Klæbu kommunestyre? Talte de bygdas sak? Vi vet at de mente at øvingsskolen kostet kommunen for mye, men var de ellers opptatt av verdien seminaret representerte for bygda? Ordføreren, Hannibal Hartmann, var seminarlærer. Hvilken rolle spilte han? Disse spørsmålene kan det kanskje finnes noen svar på i kommunens møteprotokoller, men arkivene er ikke tilgjengelig for slike undersøkelser på nåværende tidspunkt. I denne omgangen får vi derfor nøye oss med å stille spørsmålene.

Ulike interesser og interessemotsetninger gjorde seg med andre ord gjeldende i dette sakskomplekset. Motvind fra alle kanter resulterte i avvikling og flytting.

Fra 17. mai 2021. Foto: Ivar Skei.

I Klæbu sto et praktfullt skoleanlegg tomt, bygd opp gjennom en formidabel innsats av ildsjeler. Klæbu sørget.

Noen refleksjoner

Livet kan bare forstås baklengs, men det må leves forlengs, uttalte Søren Kierkegaard.

Hva kan vi forstå ved å kjenne historien om Klæbu seminar?

Blant annet dette: Det er de menneskelige ressursene og sammenkoblingen av dem, som gir et lokalsamfunn energi og oppdrift. Et lokalsamfunn på ca. 800 innbyggere klarte å bli et pedagogisk fyrtårn i landet. Ildsjeler kan make mye trass i skepsis og motvilje fra styresmakter.

Og dette: God ledelse er avgjørende for at en virksomhet kan bli til det den er tenkt å være. Klæbu seminar hadde slik ledelse i over en mannsalder.

Helt til slutt klør det i fingrene etter å stille enda et kontrafaktisk spørsmål: Hva om Klæbu seminar hadde fått fortsette sin virksomhet i bygda? Hvilken utvikling hadde bygda da opplevd? Hvor hadde vi da vært i dag?

Spørsmålet er selvsagt nytteløst, men likevel interessant. For det er summen av mange utviklingstrekk vevd inn i hverandre gjennom lang tid som utgjør det samfunnet vi er i dag.

Kilder:

Torstein Høverstad: Ole Vig – ein norrøn uppsedar (Forlag norrøn livskunst 1953)

Birger Sivertsen: Klæbu seminar – et kulturelt arnested på bygda 1839 – 1892 (Tapir 2001)

Arild Bye: Folkevennen Ole Vig (Aschehoug 2014)

Mindebog for Ole J. Aune

Martha Grendstad: Utklipp fra Adresseavisen

Av Kåre Haugen Foto: Historielagets fotosamling

Skoletilbudet i Klæbu gjennom 280 år

I 1736 fikk vi en lov om tvungen konfirmasjon for alle. Dette var med på å sette fart i kravet om en bedre opplæring. Særlig på landsbygda var tilbudet svært dårlig. Kirka presset på for at alle konfirmantene skulle ha en del kunnskap, særlig om kristendom. Kong Christian den 6. kom i 1739 med en forordning der han påla alle kirkesokn å ha en planlagt virksomhet for omgangsskolen. Denne bestemmelsen ble gjort gjeldende for Klæbu og Tiller prestegjeld i 1742. Det betød at de måtte ha en fast omgangsskolelærer ansatt. Norge var på denne tiden ikke inndelt i kommuner, men kirkesokn. Kommuner kom først i 1837 i forbindelse med formannskapsloven. Da ble ordet kommune, herred, tatt i bruk.

Kravet om å ha bare en omgangsskolelærer varte fram til 1795. Da tok biskop Schønheyder initiativ til en forbedring. Det ble da stilt krav om 2 omgangsskolelærere. I 1804 ble soknet delt i to distrikt. Distriktene ble igjen delt opp flere ganger, så en til slutt satt igjen med kretser med 4 til 8 gårder, litt avhengig av av-

Sletten skole var Klæbus eldste. Den var brukt som barne- og øvingsskole fram til 1892, deretter barne-skole til 1936. Etter den tid ble den brukt som fram-haldsskole til våren 1950, da den ble solgt til Staten. Staten bygde på en etasje og to kvistrom. Hele huset ble innredet til leiligheter for ansatte ved Klæbu pleiehjem. Senere eier, Sør-Trøndelag fylke, overførte så bygget til Klæbu kommune på 1990-tallet. Klæbu kommune solgte senere leilighetene til private.

stander og antall barn. Hver krets fikk utdelt 6 uker undervisningstid. Det ble undervist i bibelhistorie, kristenlære, lesing, skriving og regning. Klokkeren var ofte ansatt som omgangsskolelærer.

Jakob Hersleb Darre ble ansatt som prest i Klæbu og Tiller sokn i 1797. Darre kom til å bety mye for skoletilbudet. Han sørget for at de forbedringer biskop Schønheyder hadde pålagt soknet, ble gjennomført. Sammen med klokker Lars L Forseth opprettet han en skole for vanskeligstilte barn. Denne ble lagt til gården Forset.

I landsskoleloven av 1827 ble det innført skoleplikt for alle barn fra 7-årsalderen. I Klæbu og Tiller sokn ble det, som for alle andre sokn, oppnevnt en skolekommisjon bestående av valgmenn fra soknet. Disse skulle ha et overordnet ansvar for skoletilbudet. Skolekommisjonen ble i 1837 avløst av formannskapet. Senere fikk vi et skolestyre som var valgt av herredstyret. Dette hadde vi i Klæbu fram til 1980. Da ble det avløst av hovedutvalg for undervisning.

Gjennomføringen av landsskoleloven førte til et økt behov for lærere. Dette var med på å drive fram behovet for seminarer (lærerskoler) rundt om i landet. I Klæbu fikk vi som kjent, ett av de første nordenfjelske seminar i 1839. Året etter ble det bygd en skole som skulle være øvingsskole for seminarister. Denne ble samtidig den første skolebygningen for barna i bygda, nærmere bestemt barna i området rundt kirkesletta. Skolen fikk også navnet Sletten skole.

Forset skole var i bruk fra 1893 til 1936. Den ble senere solgt til private som bygde den om til bolig. Det har vært flere eiere. Nåværende eier er Ole Arild Haugum.

Skolestua i Moen krets var i bruk fra 1866 til 1893. I 1897 ble bygget solgt til selbyggen Peder Samstad. Han flyttet huset til sin gård Breivika ved Jonsvatnet. Brukt som bolig fram til 1942. Der står den fortsatt og brukes litt. Nåværende eier er Per Roger Samstad, se årsskrift 1991, side 31 og 34.

Samtidig med at vi fikk Sletten skole, ble skolen for vanskeligstilte barn på Forset utvidet til å omfatte alle barn i søndre Tanem krets. I 1853 ble det opprettet en legatskole på Torgård. Gårdene Nideng, Fosshode og Grøtte med omegn hørte på den tiden til Torgård krets.

I 1860 fikk vi en ny lov om almueskolen på landet. Denne fikk stor betydning for kvaliteten i skolen. Flere fag kom inn, ogplikten til skolegang ble innskjerpet. Loven førte til at det ble satt større fart i bygging av fastskoler i kommunene.

I 1866 fattet herredstyret vedtak om å bygge to nye skoler. Den ene for nyopprettede Moen krets. Den ble bygd om lag der Svevegen tar av i dag. Den andre, for Torgård krets, ble plassert på Torgårdhaugen, like ved dagens rundkjøring. Disse ble finansiert med et lån på 400 spesiedaler fra kirkedepartementets opplysningsfond. Den nye Tulluan krets strakk seg fra Trangfossen til og med Tanem. Samme år ble det vedtatt å bygge en skole på Rønningen for området Nordset, Uglen, Bostad og Ulset. Denne skolen lå ca. 300 meter nord for gården Rønningen. Rønningen var på den tiden en sentral plass med skysstasjon. Hovedveien til Trondheim for alle på østsida av elva gikk forbi der.

Sjøen krets som strakte seg fra Nesset til Trangfossen, var nå den eneste uten fast skolehus. Omgangsskolen hadde lenge holdt til på Teigen, men det hadde vært en del klage på romforhold der. I 1889 ble det vedtatt å bygge skole her. Den ble plassert på Jorishaugen som ligger mellom Grendstad og Teigtrøa, se årsskrift 1992 side 14.

Alle skolebyggene hadde bare ett klasserom.

Rønningen skole var i bruk fra 1867 til 1936. Året etter ble den solgt til Paul P. Rønningen. Den ble brukt til boligformål fram til 1950. I slutten av 1950-årene ble skolen revet og noen år senere uthuset. Tomta brukes nå til åkerjord.

Rønningen og Sletten hadde leilighet til læreren ved siden av klasserommet. Skolen var 2-delt. Eleven gikk på skolen annenhver dag. Kommunen hadde nå fått på plass fire kretser og en skole i hver krets, men allerede i 1890 ble det vedtatt to nye kretsendringer: 1. Sjøen krets utvides til å omfatte Hyttfossområdet. Skolen flyttes til Brøttem. 2. Moen krets utvides til også å omfatte de gårdene som fram til nå hadde soknet til Tiller, Torgård krets. Ny skole ble bygd i Forsetdalen. Dette ble realisert i 1893. Skolekretsen fikk navnet Forset krets.

På grunn av stor lokal uenighet, ble Sjøen skole ikke flyttet til Brøttem der den ligger i dag, før i 1896.

Sjøen skole var barneskole fra 1889 til 1948. Den ble flyttet dit den er i dag i 1896. Fra høsten 1951 ble den brukt til framhaldsskole fram til vi fikk 9-årig skole i Klæbu. I 1969 ble den solgt til Norsk Luthersk Misjonssamband. De brukte den som leirsted. I 1995 ble den solgt til Sjøen Velforening. De har gjort mye med bygningen. Den brukes nå som grendehus.

Tulluan skole ble tatt i bruk samtidig som Lysklett. På grunn av at Sørborgen ble for liten like etter at den var tatt i bruk, ble Tulluan skole fra høsten 1969 tatt i bruk for 1. til 3. klassetrinn. Dette vedvarte fram til Tanem skole sto ferdig i 1987. I 1999 kjøpte Ragnhild Hognset skolen og tomte. Den er nå bygd om og brukes til boligformål. Maleriene på veggene i skolesalene ble flyttet til Gamle festsal under restaureringen. Dette var et samspill mellom flere. Kommunen var opptatt av å få tatt vare på bildene. Kunstnerne som hadde verksted i Guttebygget, satte sammen det oppsettet vi har på sørveggen i festsalen, og pensjonistforeningens folk sørget for å utføre arbeidet.

For barna på Hyttfossen ble det da en svært lang skoleveg. Det ble først forsøkt å få en ny skole her, men elevgrunnlaget var for lite. Når dette mislyktes, ble det startet en privat skole her som varte fra 1893 til 1906, se årsskrift 2011 side 37. Samme år som skolen ble flyttet til Brøttem, fattet herredstyret vedtak om å bygge den større dersom elevene fra Hyttfossen flyttet dit. De eldste flyttet over til Sjøen skole først, mens de yngste ble på privatskolen til 1906.

Det var til dels store barnekull først på 1900-tallet. Mange familier hadde problemer med å betale for skolemateriell til barna. Arbeiderpartiet foreslo i 1909 at kommunen skulle innføre fritt skolemateriell, men dette ble vedtatt først i 1917.

I 1911 satte Stortinget ned en komite som hadde som oppdrag å vurdere forbedringer i skolen. De la fram sin innstilling i 1919 der de foreslo økt undervisningstid og flere fag inn i skolen. På grunn av de forventede nye kravene som ville komme, satte også herredstyret i Klæbu ned en komite som skulle se på hvilke tiltak kommunen måtte gjøre for å få til en bedre skole. Etter forslag fra komiteen, fattet herredstyret i 1935 vedtak om å slå sammen Rønningen og

Lysklett skole ble tatt i bruk i 1936. Den var i bruk som skole fram til vi fikk sentralskole i Klæbu i 1967. Den ble senere lagt ut for salg, men ingen kjøpere meldte seg. Lysklett grendalag fikk bruksrett til klasserommene og deler av kjelleren i 1975. Den ble overført vederlagsfritt til grendalaget ca. 1990. De har tatt godt vare på bygningen. De snart 100 år gamle maleriene står fortsatt på veggene og har klart seg godt.

Sletten til en krets. Løkaune og Svean som lå under Sletten, ble flyttet til Forset krets.

Det ble samtidig vedtatt å bygge to nye skoler, en på Lysklettflotten og en på Tulluan. Disse sto ferdig i 1936, og de ble innviet med stor festivitas den 30.12.1936. De to nye skolene hadde kostet kommunen i underkant av kr. 100 000. Skolene var helt like, og for datiden, imponerende skolebygg. De inneholdt to klasserom. Mellom disse var det et rom for oppbevaring av kart, plansjer og annet undervisningsmaterieell, samt et skolebibliotek. I tillegg var det et skolekjøkken i 1. etasje. Dette ble etter hvert brukt til tannlegekontor. I andre etasje var det to leiligheter og i kjelleren en stor sløydssal, garderobe og dusj samt noen lagerrom. I tillegg ble klasserommene utsmykket med malerier. Motivene var fra dagliglivet i Klæbu, de gamle skolene og den gamle kirka. Dette ble utført av teatermaler Kaare Hegle, se årsskrift 1984 side 9.

Klæbu var nå svært godt rustet på skolesektoren, og lite skjedde før 1948. Da var det ifølge Martha Buan, bare to elever i hennes klasse ved Sjøen skole. Det ble da fattet vedtak om at de som var elever ved Sjøen skole, skulle overføres til Tulluan. De ble

Sørborgen skole (i forgrunnen) ble tatt i bruk som barneskole fra høsten 1967 og er seinere bygd ut i flere trinn. Skolen har over 460 elever og ca 60 ansatte. Klæbu ungdomsskole (i bakgrunnen) åpnet høsten 1972, da som åpen skole. Skolen er senere bygd om og bygd ut og har nå nesten 300 elever og rundt 40 ansatte. Skolen ligger i tilknytning til Klæbuhallen og idrettsparken. Foto: Trondheim kommune, Drone-tjenesten

Tanem skole ble bygget i 1987 og utvidet i 2001 og 2012. Skolen er en 1–7-skole og har ca. 240 elever og ca. 55 ansatte. Skolen ligger nært til fine skogsområder og Tanemshallen som stod ferdig i 2015. Foto: Trondheim kommune, Dronetjenesten

således de første barna i Klæbu som fikk kommunal skoleskyss. Asbjørn Gjølga forteller at de fikk streng beskjed av lærer Haugum om hvordan de skulle oppføre seg på bussen. Først i 1955 ble det formelt vedtatt å legge ned Sjøen skolekrets.

På midten av 1960-tallet begynte det å bli plassproblemer på Lysklett. Klassene ble for store og måtte deles opp. Det ble tydd til flere nødløsninger, men på grunn av økt innflytting ville problemene fortsette. Noe måtte gjøres, og tanken om sentralskole dukket opp. Det ble nedsatt ei nemnd som kom med to forslag. Det ene var sentralskole. Det andre var å bygge på Lysklett og Tulluan skoler. Etter en folkeavstemning og mye tautrekking fram og tilbake, endte kommunestyret den 16.12 1963 opp med et vedtak om å bygge sentralskole på Sørborgen. Gården var tidligere kjøpt med tanke på dette. Mindretallet anket som kjent vedtaket, men fikk ikke medhold. Dette er det skrevet en del om tidligere, se årsskrift 1992, side 5 og 1993, side 22. Byggingen kom i gang, og første byggetrinn sto ferdig høsten 1967. Utbyggingen fortsatte videre, og det kan vi lese mer om i årsskrift 2018, side 14, og årsskrift 2019, side 6.

Oversikt over tidligere artikler om skolene i Klæbu:

- Årsskrift 1986 – side 26.
Minner fra seminartida i Klæbu.
- Årsskrift 2004 – side 33.
Skoleplan for Klæbu i 1892
- Årsskrift 2001 – side 31.
Beretning for folkeskolen i Klæbu 1901-05
- Årsskrift 2000 – side 22.
Den flyttbare Amtsskolen var i Klæbu 1900-02
- Årsskrift 1998 – side 17.
Minner fra Forset skole 1916-23
- Årsskrift 2001 – side 10.
Minner fra Forset skole 1920-26.
- Årsskrift 2003 – side 7.
Bilde fra Forset skole 1916.
- Årsskrift 1993 – side 4.
Sletten skole og O. Aune som lærer.
- Årsskrift 2006 – side 35.
Minner fra Rønningen skole.
- Årsskrift 2006 – side 27.
Minner fra Lysklett skole.

Kilder:

- Kommunalt selvstyre i 150 år v. Kåre Forbord.
- Årsskrift 1992 side 14 v. Ingebjørg Forsberg.
- Årsskrift 2011 side 37 v. Arne Kristiansen.
- Årsskrift 1984 side 9 v. Bjørn Hukkelås.
- Årsskrift 1991 side 31 og 34 v- Per Ulseth.

Skolebilde fra skoleåret 1928–1929. Bildet er tatt utenfor Rønningen bedehus.

Bilde utlånt fra Tor-Ingar Nordsetrønningen

1. rekke fra venstre: Henry Eugen Sellesbakk (1921-2001), Ole Andreas Ulseth (1919-2012), Sverre Osen (1920-1994), Reidar Andreas Nordsetrønningen (1921-1994), Bernt Rønningen (1920-2003), Ottar Magnar Åstum (1921-1995), Arne Forseth (1917-1984), Bjarne Rønningen (1918-1991), Asbjørn Flatjord (1919-2011), Leif Sigurd Storø (1917-1990), Einar Svån (1921-1997)

2. rekke fra venstre: Åse Johanne Bye (1919-2008?), Karen Storø, gift Liabø (1920-1984), Anna Kristine Storø, gift Riise (1919-1981), Lærerinne Gudrun Lein, gift Vågdal (1899-1985), Lærer Gunnar Overvik (1883-1955), Andrea Flatjord, gift Gundersen (1918-1950), Gyda Holm (1919-1954), Andrea Sneeggen, gift Heggheim (1918-1999), Margit Rønningen, gift Fiskvik (1916-1992), Gudrun Svån, gift Dvergsnes (1917-2004), Anna Rønningen, gift Bostad (1920-2006), Ingeborg Flatjord, gift Eliassen (1921-2017), Olga Sneeggen (1920-2007)

3. rekke fra venstre: Gjertrud Sneeggen, gift Forseth (1916-2009), Anna Devle (1915-2007), Astrid Dragsten, gift Moen (1913-1989), Olga Lovise Holm, gift Gjøl (1914-2004), Johanna Overvik, gift Bostad (1914-?), Klara Rønningen, gift Heggheim (1913-1974), Ragna Hansine Sellesbakk, gift Skårvold (1914-2006), Olava Kristine Aspli, gift Loe (1914-1945), Gudrun Viken, gift Kjøsnes (1914-1990), Gunvor Johanne Reinås, gift Svanemslie (1914-1988), Klara Gunelie Lyshaug, gift Eidsmo (1916-2002)

4. rekke fra venstre: Alf Ingemar Holm (1917-1967), Jakob Storø (1915-1993), Karl Olaf Devle (1915-1986), Kåre Rønningen (1914-1969), Olav Edvin Krokum (1915-1960), Øyvind Hansen (1913-2008), Asbjørn Rønningen (1916-1997), Jon Gundersen (1916-1965), Olaf Rønningen (1918-1992)

MANGLER: Ragna Marie Nordsetrønningen, gift Løvold (1917-1998)

Tekst: Eirik Havdahl

Illustrasjoner: Synøve Daaland

En skoledag på Lysklett

- Nå MÅ du stå opp, roper mor mi, hun er blitt svært utålmodig. Jeg er så trøtt at jeg nesten ikke ser noe, men jeg krabber meg opp av senga, kler på meg og spiser frokost på det bittelille kjøkkenet, der i Hjemmesboligen på Klæbu Pleiehjem, hvor jeg bor.

Etter å ha spist, er det på med masse ull-klær, votter og lue. Til slutt slenger jeg ranselen på ryggen. Det er en kald tidlig vintermorgen, dagslyset har ikke helt brutt gjennom enda og jeg skal gå på ski, hele 3 km, til skolen vår på Lysklett. At skolen ligger i Nerbygda, er jo nesten en katastrofe for oss øverbyggene.

Himmel så kaldt det er, tenker jeg, men der er jo, John Bjørn, også. Da er vi i alle fall to som må slite oss, hele den lange veien, til skolen. Forbi Gamlehjemmet bærer det, vi passerer Selli-gården hvor Randi slutter seg til det lille skifølget, videre forbi Gundersen-gården hvor Eilif blir med oss, så er det en veldig tung bakke opp mot Aune-gården; der blir pusten i kulda rundt oss skiløperne nesten til en slags frostrøyk; endelig passerer vi Lysklettberga, og vi ser skolen rett foran oss.

Våt ull som tørker

Vel inne på skolegården, er det å plassere skiene slik at vi finner dem igjen. Vi går opp den bratte trappa midt på skolebygningen, inn ytterdøra, gjennom den skremmende svingdøra rett innenfor ytterdøra, kommer inn i hovedgangen, med en vask rett frem og en drikkefontene på høyre vegg, og så er det å huske, hvilket av de to klasserommene, vi skal ha i dag, det til høyre eller det til venstre.

Klasserommene er helt like, men speilvendte. I dag skal vi være i det venstre klasserommet, vi henger av oss ytterklærne fint på knaggene utenfor klasserommet, men vi tar våte luer og votter med oss inn. Det er en stor ovn bakerst i klasserommet som er fyrt opp for lengst av Ane, pedellen på skolen. På et skjerm-brett som er plassert foran den store varme vedovnen, henger vi opp våre ull-votter og ull-luer til tørk. Det tar ikke lang tid før lukten av våt ull som tørker, fyller absolutt hele rommet.

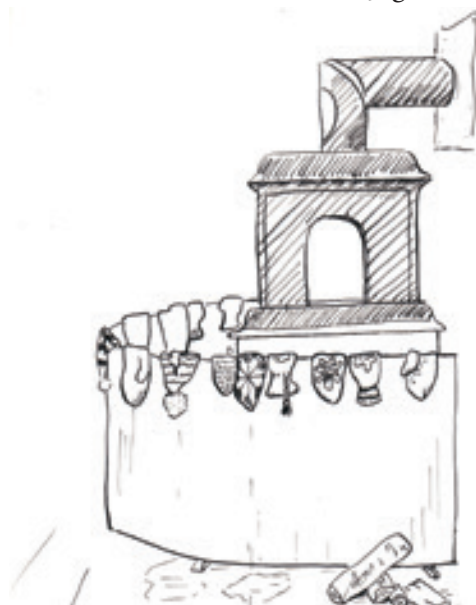
Vi finner våre plasser; det er pulten, for to og to, som er festet i gulvet; de to sitteplassene på pultene, er for alle uansett om vi er lange eller korte. Skriveplaten foran sitteplassene sitter fast i setene og den må deles likt av oss to, vi kan åpne denne arbeidsplaten foran oss, og der kan vi oppbevare bøker etc.

I dag har heldigvis ukens ordensmann vært ute i gangen og vøtet svampen, slik at den er klar når læreren skal bruke tavla. Blyanter må vi spisse, på en liten blyant-spissmaskin, som sitter fast i kateteret til læreren.

Lære å snakke i en telefon

Så kommer frøken Henninen inn i klasserommet. Vi skal ha heimstadlære, men aller først synger vi en sang. Selv, etter å ha gått 3 km på ski, i vintermørket og i 20 kuldegrader, synger jeg, men falskt selvfølgelig; det får så være, nerbyggene som har kort skolevei, synger greit, mens vi øverbyggene som har så lang skolevei, vi synger nesten alle falskt, så slik sett, er det lett å skjelve øverbygg og nerbygg fra hverandre, allerede nå ved starten av skoledagen.

Så starter frøken Henninen undervisninga. I dag skal vi lære om det å snakke i telefonen. Frøken Henninen skriver med kritt på tavla, og vi skriver, det hun skriver, ned i ei kladdebok. Jeg skriver med lett

Lukt av våt ull etter langfriminuttet

hånd på blyanten slik at den ikke skal brette, det er så dumt, å måtte gå frem til kateteret, og så stå der, å spisse blyanten, når frøken Henninen står foran tavla og snakker høyt og skriver.

Jeg skriver derfor, med lett trykk på blyanten, ned i den lille brune kladdeboka:

1. *Løft av røret og vent på summetonen*
2. *Slå riktig nummer ved å dra hvert siffer helt rundt på skiva*
3. *Hilse og si navnet vårt*
4. *Ikke prate for lenge*
5. *Si pent adjø*

Og så må vi etterpå tegne en telefon. Jeg plages virkelig med å tegne telefonen, men så er det heldigvis friminutt. Jeg er berget for denne gangen, og jeg stormer ut i den lille skolegården; den deilige friheten er kommet tilbake.

En tur på do

Dessverre, kjenner jeg, at jeg må på do. Doen er i et rødt skur som står nord for skolegården, jentene har do på venstre side av skuret og guttene på høyre side. Jeg går på guttedoen. Der inne er det en rekke utedolokk på rad, jeg må velge et av dem, tar lokket av og setter meg; det er fryktelig kaldt, så dette, må skje svært raskt.

Huff, endelig ferdig, jeg er blitt helt iskald i ræva, jeg kler på meg hurtig, går ut, går gjennom skolegården, inn i gangen på skolen, finner vasken og vasker hendene mine.

Ute i skolegården passer vi småungene alltid oss litt for de store ungene i 5. og 6. klasse. Vi har respekt for dem, det kan lett vanke juling hvis vi ikke passer oss, og det er ingen lærere eller voksne ute i skolegården, i friminuttene, for å passe på oss.

Jentene leker for seg og guttene for seg. Jentene synger og leker sammen, mens vi gutta leker og baler mye i snøen; vi slåss gjerne litt også, både som lek og noen ganger i dypeste alvor.

Håndarbeid og sløyd

Så kommer lærerne Birger Dragsten og frøken Henninen ut på trappa, og roper for neste time. Guttene skal ha sløyd og jentene håndarbeid. Vi guttene følger

etter lærer Dragsten ned i sløydssalen i kjelleren, mens jentene følger etter frøken Henninen inn i klasserommet igjen.

Nede i den lille sløydssalen, har vi arbeidsbenker. Vi er to og to på hver benk. Min klassekamerat Åge holder på å skjære ut en fin fugl i tre med en løvsag. Lærer Dragsten mener han må være litt mer nøyaktig, og dermed sager Åge av hele hodet på fuglen. Dragsten blir rasende, og kjefter på Åge, men Åge smiler og bryr seg ikke i det hele tatt, til lærer Dragsten sin store fortvilelse. Lærer Dragsten nesten skjelder av sinne, og min klassekamerat Sverre blir så fortvilt av at lærer Dragsten er så sint, at Sverre begynner å storgråte. Ingen trøster Sverre, lærer Dragsten går videre til neste benk, og Åge flirer og begynner på en ny fugl.

Vi arbeider alle med hammer og sag på hver vår benk, noen står imidlertid bare og prater med hverandre, noen lekeslås litt med hverandre, og tiden flyr for oss der i den lille sløydssalen nede i kjelleren.

Endelig mat

Helt uten at vi har tenkt på tiden, blir det plutselig langfriminutt med mat. Alle, vi guttene, går opp av sløydssalen, og tilbake til klasserommet. Jentene er nå ferdig med sitt håndarbeid. Vi er alle på plass igjen på våre pulter, to og to på hver pult, klare for å spise. Opp av ranselen finner vi matboks og drikkeflaske, men før vi får lov å spise, må vi synge. Frøken Henninen ber oss reise oss, vi reiser oss og står ved siden av plassene våre, og vi synger:

*O du som metter liten fugl
velsign vår mat o Gud.
Amen!*

Når vi alle har spist ferdig, reiser vi oss igjen og synger:

*For helse, glede, daglig brød
vi takker deg vår Gud!
Amen!*

Dermed er det langfriminutt. Alle stormer ut gjennom den farlige svingdøra og ut i skolegården. Noen spenner på seg skiene, går over skolegården, videre tvers over vegen til bakken rett bak fjøset på Grenstad-gården. Her renner de opp og ned den fine bakken, gang på gang. Noen tar på seg skiene og går langrenn, bortover jordet sørover, mot Aune-gården.

Når tunga fryser fast

Selv leker jeg i skolegården sammen med John Bjørn. Vi synes vi får nok skigåing med å gå på ski til og fra skolen. Det er en blanding av øverbygger og nerbygger som leker i skolegården sammen med John Bjørn og meg. Plutselig begynner to gutter, en øverbygg og en nerbygg, å slåss i rent alvor. De slår løs på hverandre, rett ved den trappa til høyre for hovedinngangen, som fører inn til en ny trapp opp i andre etasje, hvor lærer Bjørgen bor.

Øverbyggen blir i slåsskampen klemt opp mot gelenderet på trappa. På en merkelig måte får han tunga på selve smijernsstakittet, og i denne kulda fryser tunga hans rett og slett, fast i smijernet. Det blir en FORFERDELIG skriking. Nerbyggen slipper taket på øverbyggen med tunga frosset fast i gelenderet, og ingen aner hva vi skal gjøre. Noen prøver å slite løs gutten med tunga frosset fast, men da skriker gutten enda høyere.

En liten kar springer imidlertid inn til lærerne, og der kommer frøken Henninen med ei bøtte lunket vann. Hun slår det lunkne vannet rett på tunga til øverbyggen, og dermed kommer han fri fra smijernsstakittet på trappa, til stor applaus og fornøyelse, fra alle nerbyggene.

Ei dusjing til besvær

Lærerne kommer ut, og roper oss inn til neste time. De som har gått på ski helt til Aune-gården, er dessverre ikke kommet tilbake enda, og det blir en stor ståhei, fordi de ikke er kommet tilbake.

Tunga til øverbyggen hang godt fast

I denne timen skal vi ha gym, så da må pultene flyttes bort. Vi skyver på pultene, mens lærer Dragsten henter noen kasser, inne i materialrommet, mellom de to klasserommene, og så er det å bøye, tøy, hoppe og sprette.

Til slutt skal vi dusje, og det skjer nede i kjelleren, på et kaldt murgulv.

Ane, pedellen, har heldigvis fyrt ekstra i ovnen, slik at det skal være litt varmt vann. Først går jentene ned sammen med frøken Henninen. Det er bare en dusj, og den kan kun stilles inn på to temperaturer: Kaldt og Iskaldt.

Frøken Henninen setter på dusjen. Vi guttene som enda venter oppe i klasserommet, kan høre hylene når jentene går inn under dusjen, en etter en. Det er som i en skrekkefilm.

Grete hylr så høyt, at Lolly, ekspeditrisa på butikken like ved skolen, kommer løpende for å høre om det er noe galt. Lærer Dragsten som venter sammen med oss guttene i klasserommet, forteller Lolly at det bare, er jentene som dusjer i kjelleren, etter gymmen. Lolly, som er nerbygdas informasjonssentral, benytter samtidig anledningen til å fortelle min klassekamerat Paul, at han nettopp har fått ei søster. Jentene kommer opp fra dusjen, og så er det gutta sin tur ned i torturkammeret.

Lærer Dragsten stiller inn dusjen, og han kaller inn, en og en av oss, til å komme inn under dusjen. Vannet varmes jo opp ved at pedellen fyrer ekstra i ovnen, men sant å si, må denne varmen ha kommet helt bort fra vannet når det renner ut av dusjhodet her nede i den lille, trange mørke kjelleren.

Etter at vi har vært i dusjen, kler vi på oss og går opp.

En annerledes gjest i skolegården

Så er det friminutt igjen. Mens vi leker ute i skolegården, blir vi plutselig klar over at det er kommet en gjest inn i skolegården hos oss. Det er en stor gutt, og han er helt mørk i huden; nesten helt svart ser han ut, med et langt svart krøllete hår. En slik gutt har vi ikke sett før.

De store guttene og jentene flokker seg rundt den mørkhudede gutten, mens vi småungene holder oss

litt på avstand. Vi småungene prater i vei, i ren forferdelse over den nye gjesten.

- Er det en gutt fra Bratsberg? sier en av oss, litt for-siktig.

En nerbygg som kjenner litt til de fra Bratsberg, sier:

- Nei, han smiler jo, og det gjør ikke folk fra Bratsberg.

En av oss småguttene som holdes for å være sjefen blant oss, sier:

- Men helt svart i huden, det har jeg ikke sett før, og han fortsetter:

- Jeg har hørt de voksne snakke om nidarvollinga som kommer til bygda på festene hver lørdag og tar kvinnfolkene fra klæbyggen, men jeg har ikke hørt at de er svarte i huden.

Den mørkhudede gutten som er vår gjest i skolegården, snakker med alle, smiler og oppfører seg helt som oss andre. Da sier en av de mer kunnskapsrike av oss småungene:

- Jeg har hørt at de som bor i Afrika er mørkhudede. Så det er nok bare det at han kommer derfra. Vi småungene beroliges av dette, og vi nærmer oss den mørkhudede gutten vi også, og alle blir vi, til slutt, glade over det sjeldne besøket av denne annerledes gutten; og tross alt, som en av oss sier:

- Han er jo i alle fall ikke bortomelving.

Formskrift og besøk av Helsesøstera på slutten av dagen

Neste time er i gang, og vi er på plass i klasserommet vårt igjen. Denne timen er det formskrift med fyllepenn. Ikke lett å ha formskrift med fyllepenn når du sitter på pulter to og to, og setet ditt sitter fast i skriveplata foran deg. Ikke lett er det å være keivhendt, slik som Bjørn, heller.

Læreren skriver, der oppe på tavla, med kritt, om da Jesus blir hengt på korset, og vi skriver med formfulle og sirlige bokstaver, ned i notatboka vår direkte avskrift fra tavla. Bjørn som skriver med venstre hånd bortover med fyllepennen, drar blekket med seg, så det hele flyter ut. Læreren går rundt i klasserommet, og han følger med når vi skriver. Når han kommer til Bjørn, bryter han ut:

- Nei, men Bjørn. Jesus døde på korset. Han druknet ikke i Niagarafossen. Du får bruke høyre hånd når du skriver, du også, slik som de andre.

Mens vi alle sitter, dypt konsentrert om formskriften,

med den vandrede læreren rundt oss, kjenner vi, etter hvert, lukten av eter. Himmel, nå er Helsesøstera på besøk, forstår vi, og plutselig lyser det frykt i alles øyne.

Opp går døra til klasserommet, og inn kommer Helsesøstera. Bak henne ser vi Per Jonny, fra klassen over oss i det andre klasserommet, pile ut gjennom svingdøra, og ut utgangsdøra, i en voldsom fart. Helsesøstera snur tvert, og hun løper etter ham. Gjennom den åpne døra ser vi at hun får tak i Per Jonny rett der ute i skolegården, og hun tvinger Per Jonny med seg tilbake og fører ham inn i det andre klasserommet igjen. Vi innser at vi ikke har noen fluktmulighet.

Helsesøstera kommer inn i klasserommet vårt igjen; smilende er hun der hun kommer med terrorredskapene sine. Pirké med to rift i arma, settes på oss alle, og så forsvinner hun ut av klasserommet igjen, akkurat like raskt som hun er kommet inn.

I formskrifta til Bjørn er det nå kommet inn litt rødt blod, så nå er jammen Dødehavet på plass i fortellinga i kladdeboka hans også.

Så er timen og skoledagen slutt. Vi avslutter skoledagen, slik som vi begynte, med å syngre en sang. Vi reiser oss og synger:

*Ha takk, o Gud for dagen
Som skinner lys og klar
Ha takk fordi du ga oss
Så snill en mor og far.
Ha takk fordi vi alle
Får være dine barn.
Så legger du om dine små
Din sterke Fader arm.*

Amen

Ei livsfarlig svingdør

Amen, har vi nesten ikke tid til å syngre, så ivrige er vi på å komme oss hjem. Etter å ha kledd på oss alle ytterklærne for å komme ut i friheten igjen, løper vi alle i stor fart mot svingdøra, rett før ytterdøra. Og i den svingdøra må du være først. Å bli nummer to der, er ikke bare et tap, men det er, rett og slett, en fare for livet.

Eilif kommer dessverre før meg i svingdøra, han skyver den opp i en voldsom fart, og det gjør, at jeg

som nummer to, får den midt i fleisen. Jeg faller bakover i gangen så lang jeg er. Heldigvis kommer jeg meg raskt opp, men når jeg nå skal løpe gjennom svingdøra, blir jeg IGJEN nummer to. Gerd har nå kommet før meg, hun skyver også opp svingdøra i stor fart, og nok en gang får jeg døra midt i fleisen.

Liggende på gulvet der i gangen, alvorlig skamslått, lurer jeg et sekund på om det vil være mulig å komme seg hjem i det hele tatt, når jeg må gjennom den forbanna svingdøra. Imidlertid, venter jeg nå bare litt, tålmodig, og så sørger jeg for å være først i den svingdøra. Dermed kommer jeg meg ut gjennom den, videre gjennom ytterdøra og ut i skolegården. På med skiene, og så er det å begynne på den lange veien hjem.

Hjemturen

Like kaldt er det, men jeg holder varmen ved å gå på ski, og vi er mange sammen. Kjellrun, Grete, John Bjørn, Eilif, Randi, Wenche, Petrine, Sverre, Karstein, Per Jon, Jan Martin og enda flere er vi, der vi på rekke og rad, går bortover jordet; godt innpakket i ullklær er vi alle, men vi er bare smågutter og småjenter; veldig trette både i hodet og i bena er vi, og ikke minst er vi alle veldig sultne.

- Hvorfor måtte de legge denne skolen i Nerbygda, sier den første i rekka av oss mens vi går på de litt tunge skiene, med føttene godt festet på skiene, i knallharde bindinger rundt hele skiskoene.
- Ja, hvorfor det, kommer det, i tur og orden, fra oss andre.

Svingdøra i gangen har felt mange

Når vi kommer til Lysklettberga, må vi hvile litt. Vi har et håp om å komme oss helt hjem, men vi er ikke helt sikre. En slags galgenhumor oppstår. Vi spenner av oss skiene, og setter oss i snøkanten.

Jentene lager en liten leksjon for oss, fra håndarbeidstimen jentene hadde hatt i dag. En av jentene later som hun bruker en symaskin der i snøen, men glemmer hele tiden å feste en tøylapp under syfoten. Og så leker en annen jente at hun er frøken Henninen, som kommer og sier strengt:

- Nei, du må huske å feste en tøylapp under syfoten. HVOR mange ganger må jeg si det? Vi ler alle når jentene forteller.

Historiene fra skoledagen; om lærerne, om Åge som skar hode av tre-fuglen sin i sløyden, Sverre som gråt, dusjinga i kjelleren etter gymmen, Helsesøstera som jaget Per Jonny og besøket av den mørkhudede gutten i skolegården, blir gjennomgått der i snøkanten, om igjen og om igjen. Spøken sitter så lett i oss slitne små barnehoder, der midt under Lysklettberga etter en, for oss, veldig lang skoledag.

Og pirké-en gjør at vi alle er litt hovne i den ene armen.

En liten ekstrabønn

Men vi kommer oss helt hjem til slutt. Det er da nesten i ferd med å bli mørkt igjen. Heldigvis venter middagen der hjemme hos meg.
- I dag skal vi ha fisk, sier min mor.

Jeg blir rasende, men spiser allikevel, Så sulten er jeg.

Jeg forteller fra min lange skoledag ved middagsbordet; opplevelsene er så mange. Når jeg senere på kvelden skal legge meg, og min mor ber Fadervåret sammen med meg og min bror, så legger jeg til for meg selv:

- Gud, takk for i dag, men kan du gjøre noe med den forbaska svingdøra.

PS! Jeg gikk på Lysklett skole fra første til fjerde klasse i tiden 1963 til 1967. Denne fortellingen har jeg laget med bakgrunn i dette, og etter gode innspill fra Bjørn Rønningen, Jan Haugsand, Kjellrun Myhr, Gerd Forseth Hegvik og Otto Ulseth.

Juletrepynt

Hvert år pynter vi juletreet. I esker ligger pent innpakkete kuler, fugler, hjerter og lignende som små skatter. Følelser som pur glede for at noe er bare vakkert, eller vemod og savn etter noen som er borte, vekker minner. Å pynte juletreet er en tradisjon i Norge, selv om pynten historisk har endret seg.

Juletreet og pyntingen sin historie i Norge og Trøndelag

Juletreet er en ny historie i Norge, og ble vanlig i perioden 1880 til 1930-tallet. Juletreet ble tatt i bruk i sørlige deler av Tyskland før reformasjonen. Etter reformasjonen i 1537 formet protestantene sine juleskikker og tradisjoner, og juletreet ble en del av julefeiringa. De eldste juleskikkene i Norge bestod av å pynte gulvet med halm og små einerkvister. Slik fikk jordgulvene både et lunere preg, og god lukt. Åklær ble hengt på veggene, og det ble pyntet opp. Asbjørnsen ga ut en skriftrekke som han kalte for Juletræet i 1866. Forsiden har en tegning av et juletre, som pyntes med gaver, stjerner og lys. Folkeminner har blitt samlet inn fra hele landet, og et slikt minne finnes fra Støren: *Om lag 1875 var det i alle fall så få som kjente til skikken, at det ble sett på som noe rart om noen tok et tre inn i stuen og gav seg til å jåla på det glitter og stas. Og bygdeslarvet ville en ikke komme ut for.* (Aal, 1953)

Sogneprest Hanstein flyttet fra Mo i Rana til Klæbu i 1861. Med på flyttelasset var hans tjenestepike

Dorotea Kristensdatter Fagerjord, som også flyttet inn på prestegården (Grotnes, 1975). Hun mintes at det var der hun stiftet bekjentskap med skikken

Forsiden av boken Juletræet av P. Chr. Asbjørnsen

Halv julekule som var typiske for 1950 – 1960-tallet, som Annfrid pynter juletreet på Nannestad med hvert år. Foto: Annfrid Klungervik.

med å ha juletre for første gang. Det var lenge før det var vanlig å ha juletre i Trøndelag. Hanstein overtok kallet i Klæbu etter W. A. Wexels som også hadde juletre i prestegården (Hougen, 1938).

Pynten på juletreet var i begynnelsen julebrød, valknuter, julegeiter, kakemenn, dyr av kakedeig, hjemmelagd papirpynt, roser, lenker, kurver, epler, appelsiner, nøtter, rosiner, og godter til å fylle kurvene med. Det å spise julepynten var en del av juletradisjonen. I Klæbu var det vanlig helt til de første årene etter andre verdenskrig.

I begynnelsen var lysene nok pynt på treet. Lysene ble tent på første juledag, og brant bare så lenge talglysene varte. Kun når det var juletefest og andre større selskap, ble lysene brukt. Tillaging av talglys var både tidkrevende og kostbart, da den type fett som ble brukt, var en begrensende faktor (nyretalg og innvollsfett). Som barn minnes Astrid at gammel-onkel Reidar hadde små talglys som han festet med en klype på en kvist. Det å oppleve et juletre med talglys, kjenne lukta og se gløde, var vakkert.

I dag pynter vi toppen av juletreet med en stjerne eller et spir, med eller uten lys. På Asbjørnsen sin tegning av et juletre fra 1866, er det en stjerne. Disse ble laget av halm og litt rødt garn som de sydde halmstjerna sammen med. Spiret på toppen av treet ble tatt i bruk rundt 1900.

Disse ble laget av munnblåst glass, som siden ble dekorert med maling av metallfarger. Pynt av halm var vanlig å henge på treet.

Juletrelysene

En gang for mange år siden arvet Elise Skjenald en eske med juletrelys etter Martha (1909–1994) og Anders Skjenald (1905–1992), som er hennes farmor

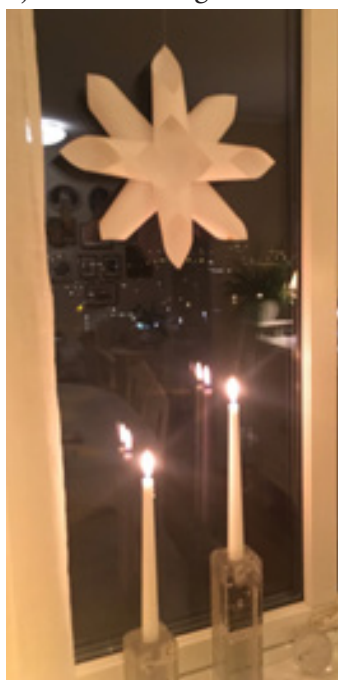
og farfar. Originaleska fra Luma Glødelampefabrikk, er like fin som lysene. Den har en flott nostalgisk tegning på innsiden av lokket, som får oss til å minnes vår barndom. Hvert år henter Elise fram eska, åpner den, og minner fra barndomsårene sammen med besteforeldrene, strømmer på. Like overrasket er hun over at juletrelysene fortsatt virker, gamle som de er.

NB! Luma Glødelampefabrikk i Moss var i drift i perioden 1933 til 1972, da fabrikk flyttet til Sverige. Elektriske juletrelys produsert av LUMA kom i handelen i Norge i 1954, og de kostet omkring kr 50,-. I Trøndelag begynte de å selge lysene fra 1956. Annonser i avisene om Luma juletrelys fra Trondheim, finnes det ikke noe av før dette året.

Kunstflettede julekurver av glanspapir

Annfrid, med pikenavn Klungervik, vokste opp som nabo til Nils Lettingvold, som bodde på Nygården. Sammen med sin søster Anne Grete og lillebror John Anders, lærte de å lage julekurver av glanspapir av Nils. Annfrid husker hun ble mektig imponert over at han flettet kurver med et mønster med en runding midt i. Hun mener at hennes mor og far fikk en slik kurv av Nils. De tok vare på all julepynt. Kanskje finnes julekurven ennå? Nils var julenisse hos dem da hun var barn, og første juledag fikk ungene lov å besøke ham, minnes hun. De gikk dit for å vise fram de julegavene de hadde fått, uten med en minste mine å røpe at de hadde sett han som julenisse kvelden før. Det var ellers den eneste plassen de fikk besøke noen første juledag. Tradisjonen tro, skulle barn være hjemme den dagen. Annen dag jul var Nils fast gjest

hos dem til julemidtdag. Han spiste også sammen med dem på nyttårsaften. Det var alltid stas å besøke Nils i jula. Han hadde et så fint og flott juletre med mye gammel, vakker pynt. De kunstflettede julekurvene var spesielt fine.

Julestjerne av hvitt papir. Foto: May Schei

Eska med juletrelysene fra Luma glødelampefabrikk, som Elise arvet. Foto, Elise Skjenald.

Annfrid kommenterte siden følgende:

Jeg husker hvor spennende det var med rullen med glanspapir. For ikke å snakke om når Nils hengte opp adventsstjerna i stuevinduet sitt. Da satt jeg ofte i sofaen på stua og så ut gjennom vinduet. Stjerna til Nils lyste sannelig klarere enn selveste Betlehemsstjerna!. Glemmer aldri hvor fint alt var.

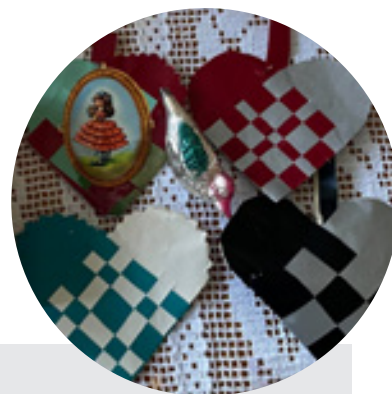
Annfrid bor i dag i Nannestad, og med på flyttelasset var juletrepynten. Hun arvet julekuler etter sine foreldre, Haldis og Asbjørn, se foto.

Juletrepynt av papir

Wenche Johnsen (f. Berg) vokste opp i en stor familie, med flere søsken. Hjemme hos henne var alle kreative, og Wenche hadde lært å lage julestjerne av hvitt papir. Lærer May Schei lærte å lage slike julestjerner av Wenche, og mange slike har siden blitt til på skolene i bygda.

Julekurver i papir laget på Tulluan skole.

Foto, Lillian Krokum.

Kilder:

Aal, Lily Weiser. 1953. Juletre i Norge.

Utgitt av Norsk Folkemuseum, Oslo. 73 sider.

Grotnes, Ola. 1975. *Juleminner fra århundreskiftet*. Rana museum og historielag sin årbok. Rune Forlag, Trondheim. Orkla Trykk, Orkanger. 141 sider.

Hougen, Fredrik. 1938. *På seminar og almuskole for hundrede år siden*. 235 sider. Kilde mangler navn på trykkeri og forlag.

Av Ivar Skei

Langt levd liv

Under denne tittelen presenterer redaksjonskomiteen i hvert årsskrift et intervju med en klæbygg som har levd lenge. Det et menneske har opplevd gjennom et langt liv, kan fortelle like mye om historien og samfunnsutviklingen som omtaler og beskrivelser av hendelser. I årets utgave har Margit Rossvold latt oss få innblikk i sitt liv.

**Margit Rossvold, ble født i Meldal 24.10.1934.
Som jente het hun Margit Granli.**

Vi bodde i Meldal sentrum, ikke langt fra Meldal kirke, forteller Margit. Mor var sydame, eller skredder som jeg helst vil kalle henne, for hun var svært dyktig i faget. Far var snekker og altmuligmann. Du kunne sette han til det meste, og han fikk det til. Og så hadde jeg en søster, Inga, som var 5 år eldre enn meg.

Barndom, ungdom, skole og fritid

Jeg hadde en flott oppvekst i Meldal. Vi var tre jenter som hang sammen hele tiden. En av dem bodde på en gård med mange dyr, og der holdt vi til mye. Jeg er så glad i dyr.

Meldal var en forholdsvis rik kommune, mye på grunn av Løkken Verk, og hadde derfor råd til å bygge en ny og svært moderne skole, som jeg kunne begynne på. Et nytt og moderne skoleanlegg er viktig, men enda viktigere var all den aktiviteten på fritida som var knyttet til skolen. Jeg minnes ei rik skoletid.

Fra barneårene husker jeg spesielt flommen i 1939. Vi bodde ikke så langt fra Orkla. Dette året ble det storflom, og en dag så vi vannet kom «rullende» innover jorden, og til slutt inn i huset. Vi måtte i hui og hast flytte opp i 2. etasje. Det var en uhyggelig opplevelse for en 5-åring. Og så minnes jeg en hen-

delse fra krigen. Folk ble evakuert fra Trondheim til kommunene rundt i området, og til oss kom en stor familie for å bo. Selvfølgelig tok vi imot dem, men trangt ble det.

Jeg ble konfirmert i 1949, og gikk så framhaldsskolen, eller fortsettelsesskolen som vi kalte den. Etter framhaldsskolen begynte jeg som butikkbetjent i Meldal, en jobb jeg trivdes godt med. Jeg fikk lyst til å lære mer innenfor dette fagfeltet, og tok Handelsskolen i 1952. Etter endt Handelsskole jobbet jeg som butikkbetjent på en kolonialbutikk i Trondheim fram til 1955.

Familie

I 1954 giftet jeg meg med Leif Rossvold, og vi fikk barna Per Johnny og Wenche. Vi bodde i Trondheim, men bestemte oss for å kjøpe oss hus i Børse. Jeg var hjemme og tok meg av barna mens de var små fram til 1960. Det var dette året vi ble innbyggere i Klæbu.

Til Klæbu

Det var Leif som først fikk jobb ved Klæbu off. pleiehjem. Noen måneder etter fikk også jeg jobb der som nattevakt. Vi syntes det var litt tungvint å bo i Børse når vi begge hadde arbeid i Klæbu, så vi bestemte oss for å flytte. Men i Klæbu var det ikke mulig å få leilighet, så vi bodde de første årene på to hybler i 2. etasje på «Systua», med felles kjøkken for alle som bodde i etasjen. Det var trangt med to små barn, men det måtte gå. Vi fikk god hjelp med barnepass av ungdommer som bodde på nabohyblene. Det var ei heftig tid, det ble lite med søvn. Spesielt utfordrende var det da Leif ble «pålagt» å reise til Oslo for å gå på «Spesialkurs for pleiepersonale ved åndsvakehjemmene». Jeg gikk full nattevakt, – i dag fatter jeg ikke hvordan jeg greidde det.

Utdanning

Etter 10 år som nattevakt ved institusjonen, var jeg svært sliten, jeg kjente på at jeg måtte gjøre noe annet. I 1970 ble «Hjelpepleierskolen i vernepleie» opprettet ved Klæbu pleiehjem. Både jeg og Leif fikk tilbud om,

og ble oppfordret til å søke. Det var i denne tiden stort fokus på å få økt kompetansen ved institusjonen, og vi ville gjerne støtte opp under den tenkinga.

Jeg fikk halv lønn under denne utdannelsen, mens Leif fikk full lønn! Noe av forklaringen var kanskje knyttet til ønsket om å rekruttere og beholde flere menn i omsorgen. Men ... hovedsaken var nok at mennene ble regnet som de egentlige forsørgerne. Kvinnene hadde en annen status. Det kjentes ikke godt!!

I 1973 åpnet den nyetablerte Vernepleierskolen i Klæbu. Jeg hadde lyst på mer kunnskap, og meldte min interesse. Etter ett år bestemte jeg meg for å hoppe av, det ble for krevende, syntes jeg. Men ledelsen ved skolen var opptatt av at jeg skulle fullføre, og la til rette for at jeg fikk hoppe inn i neste årskull, og i 1977 var jeg utdannet vernepleier. Jeg sender en takk til dem som oppmuntret meg.

Vernepleierskolen var interessant. Jeg minnes spesielt praksisperiodene som særdeles lærerik. Vi hadde praksis ved barnehager, daghjem og sykehjem. Jeg syntes jeg lærte så mye, jeg fikk utvidet horisonten.

Sykdomslære var et for meg utfordrende fag på Vernepleierskolen. Jeg husker godt hvordan den grønne læreboka var med meg overalt, hvor hen jeg sto, satt eller lå. Etter bestått eksamen husker jeg at Leif sa: «Æ e så gla fer å slæpp sjå den der grønnboka overalt lenger».

Avdelingsleder

Jeg fikk tilbud om avdelingslederstilling før jeg var ferdig på Vernepleierskolen. Det forteller mye om mangelen på folk med utdanning på fagfeltet. Resten av arbeidsårene ved Klæbu pleiehjem var jeg i to omganger vikar for overpleier, og ett år bestyrer ved Margrethehaugen, en bi-institusjon i Meldal som Løkken Sanitetsforening drev, men som faglig var underlagt Hallsetheimen, som institusjonen het fra 1978.

Nye tanker – ny giv

1960- og 70-årene utgjorde et viktig tidsskille ved Klæbu pleiehjem. De første årene jeg jobbet der, var forholdene nærmest uverdige. Beboerne lå på store sovesaler, mange sov med tvangstrøye og var bundet fast med fotlenke. Jeg følte meg ikke sikker på om jeg ville holde ut med å arbeide under slike forhold.

Men i 1961 ble den danske barnepsykiateren Mogens Rasmussen ansatt som overlege. Han ville reformere omsorgen. Danmark hadde kommet mye lenger i sin tenking om hva omsorgen for psykisk

utviklingshemmede burde innebære, og Rasmussen ønsket å få mer dansk tenking inn i institusjonsomsorgen. Det ble ansatt fritidsledere, det ble satset på undervisning, aktivitet og opplevelser. Institusjonen ble delt opp i mindre avdelinger, beboerne fikk egne rom og dermed mer privatliv. Jeg opplevde at vi fikk en mer menneskelig og verdig omsorg. Men selvsagt, – mange reagerte, og syntes mye av det nye var skummelt, eller at endringene gikk altfor fort, og for langt.

Avvikling

Mange av oss syntes vi hadde gjort store framskritt de siste 10-årene, og derfor følte det litt utrygt og forvirrende da det ble vedtatt at institusjonene skulle avvikles. Hva gikk de til, beboerne? Vi opplevde beboere som slett ikke ville flytte til sitt hjemsted. Vi var urolige for hva reformen ville innebære, for vi var opptatt av at beboerne skulle ha et så godt liv som mulig.

Da Hallsetheimen ble avviklet i 1991, fikk jeg jobben som avdelingsleder i Skarpsnovegen. Flere beboere ved tidligere Hallsetheimen hadde etter søknad fått lov til å fortsette å bo i Klæbu. Fra 1992 var altså Klæbu kommune min nye arbeidsgiver, mens det var Staten fram til og med 1977, og Fylkeskommunen fra 1978 til og med 1991.

I 1998 bestemte jeg meg for å bli pensjonist. Jeg begynte å kjenne at jeg hadde stått på for fullt lenge nok, selv om jeg trivdes godt i arbeidet. Dermed ble NAV min fjerde arbeidsgiver siden jeg startet i omsorgsyirket.

Aktiv pensjonist

Jeg og Leif flyttet fra eneboligen vår til Vikingvegen 7 i 2003. De første årene som pensjonist, og inntil Leif sin helse begynte å skranke, var vi mye på reisefot, særlig bussturer i inn- og utland.

I 2013 døde Leif. Det er tungt å miste ektefellen sin, vi hadde sett for oss mange gode år sammen. Men livet må gå videre. Jeg har det bra, og finner alltid noe å gjøre. Jeg løser kryssord, det er fin hjernetrim. Jeg kan bli så ivrig at jeg blir sittende i timevis. Jeg leser mye, er med på trim 2 ganger i uka, og på middags-samling på onsdagene. Og så deltar jeg i seniorkor og seniordans. Fritidsproblemer kjenner jeg ikke til. Jeg har lyst til å skryte av de aktivitetstilbudene som fins i Klæbu for oss som er kommet opp i årene.

Nå, mange år etter at jeg sluttet i arbeidslivet, kan jeg ta meg i å tenke: For en samfunnsendring jeg har vært vitne til, og vært en del av gjennom et langt liv.

Av Astrid Grendstad

Vevde kvitduker

Tradisjonshåndverket denne gang handler om de vevde kvitdukene. Det er ingen veversker som kan fortelle om håndverket lenger, men dukene og kildene er der.

Bakgrunn og historie

I Klæbu har vi en lang tradisjon i å veve stoffer i lin. Folk hadde bruk for stoffer i lin til mange formål. Eilert Sundt reiste omkring i Norge for å samle inn kunnskap om hvordan nordmenn levde. Han kom en gang til en bygd i Gudbrandsdalen og besøkte prestegården. Sundt spurte om mangt og mye og fikk samlet inn mange forskjellige typer informasjon. Han skrev en gang om da prestefrua var kommet opp av barselsenga, fantes det verken damask eller dreiel i lintøyskapet. Enkel vev i lerret ble brukt som underlag for prydsøm og hardangersøm, da tråder kunne trekkes ut eller klippes.

På 1700-tallet og første halvdel av 1800-tallet var motivene ofte dyrefigurer og blomster. Vinranken ble så vanlig en periode og kom på moten like før 1850-årene. Dekketøy som ble brukt i hverdagen, var oftest i teknikken dreiel. I denne perioden ble det vanlig å veve innskrifter, om duken var en gave. Signaturen er å finne i et av hjørnene. Hold duken opp mot lyset, og se om det finnes initialer som kan fortelle hvem veverken var. Initialene kunne være både vevd og brodert.

Veving av stoffer i dreiel og damask, krever en stødig vevstol. Det blir for komplisert å beskrive denne teknikken i en kort artikkel. Kvinnene gikk i lære hos hverandre for å lære metode og teknikk i veving. Dette er beskrevet i Klæbuboka, i forbindelse med veving av Brøttemsåkleet. Kari Åsa hadde lært å veve dette av Karen Brøttem. Få gikk på kurs for å lære seg å veve, men det fantes undervisningstilbud.

Marie Waleur drev vevskole i Trondheim fram til

*Karen Lettingvold (1870–1959) på vei ned alleen, etter å ha gått med mat til karene.
Fotograf Ole Lettingvold, originalt foto eies av Bjørn Grendstad.*

1869. Hun var en profesjonell damaskveverske. Et vevatelier som hun hadde i Trondheim, var også lokaliseringen for vevskolen. Det kan ha vært liknende vevatelier i byen tidligere enn dette (Revold, 1944).

Elen Ofstads håndgjerningsskole ble opprettet i Dronningensgt. 19 i 1883. Lademoen skole deltok på Landbrugsutstillingen i 1887 med gulvteppe og prøver av kjoletøy. Assistent Frøken L. Bachke ved Kunstindustrimuseet i Trondheim, var en aktiv kursleder og inspirasjonsskilde for kvinner som ønsket å lære seg *vakker veving* omkring 1900. Enkelte institusjoner for blinde, døve og andre som ikke kunne ha ordinært arbeid, vevde som en del av institusjonenes inntektskilde, der det var arbeidsledere som hadde kunnskap om veving. Rotvold asyl var en slik institusjon. Der arbeidet Frk. Ingeborg Richter, og i 1887 deltok asylet på det *8de almindelige Landbrugs-møde i Trondhjem* med produkter av lin (Katalog over udstillere, 1887). Lærerinnekursene som kom på 1880-tallet, førte til at mange lærte veving der. Frk. Ingeborg Brun som var lærerinne på Blindeskolen på Gløshaugen, senere Klæbu i 1893, og Dalen i 1913, underviste i veving og håndarbeid (*Grendstad in prep.*). Mange blinde kvinner lærte seg veving, som ble deres yrke. Slik kunne de livnære seg selv, noe bestyrer Johan Unger Woolf på Blindeskolen i Klæbu la vekt på i undervisningen av de blinde.

Det ble holdt vevkurs i mellomkrigsårene på Ljosheim og bedehuset på Tanem. Disse kursene ble arrangert av Klæbu frilynte ungdomslag og Klæbu Arbeiderungdomslag. Etter at Kari Høyseth ble intervjuet om Olga Grendstad, ble forfatter kjent med hvor hun gikk på kurs. Borghild Grendstad f. Storvold som bodde på Nordre Lysklett, gikk på samme vevkurs på Ljosheim som Olga.

Sagalitteraturen nevner de hvite dukene på bordet, når det ble pyntet til fest. I Peder Claussøns beretning om Olsokfeiring i Nidaros, som han har skrevet ned etter gjenfortellinger fra andre, blir det fortalt at det ikke ble spart på noe når Olavsskrinet ble båret gjennom byen i en prosesjon. Der var kleder og annet, i dreiel og damask, med iverde gull- og sølvtråder. I en kokebok fra 1581 ble det beskrevet hvordan bordet skulle dekkes med hvit duk med damaskmønster (Norsk Folkemuseum, 1926). Den hvite duken lå øverst av alle. De tre andre dukene lå under, og dette var både praktisk og nødvendig. Praktisk for at da kunne den hvite duken lett fjernes, om den hadde blitt skitten. Nødvendig fordi flere duker dempet

lyden og bidro til et slett bord. En kan jo tenke seg lyden av glass som settes på et bord i en sal med mye ekko. Også i dag dekkes det med mange duker av samme begrunnelse. Skikken med å dekke bord med hvite duker har holdt seg lengst på bygdene i Norge, og fortsatt er det stas å ha flere hvite duker i skapet som tegn på rikdom.

Skogbruksbygda Klæbu tok tidlig del i pengesamfunnet (Brandsar, 2014), og kvinnene fulgte etter ved å selge håndarbeidsprodukter. Torget i Trondheim ble på forsommeren fylt opp av kvinner som solgte sine vevnader ved hjørnet av Hornemannsgården. Produksjonen av vevnader førte til at alle som kunne, tok del i arbeidet, når det var ledige stunder. Unge tauser og drenger kunne tjene seg noen penger ved å fylle på spolene med lintråd. Oberstløytnant J. C. Schrøder har fortalt følgende: *Den hele vinter hørtet rokkeduren overalt, thi alle spandt - liksom min mormoder - den gamle generalinde Grüner og gamle Faster Grüner ned til den sidste pike; om sommeren hørtet slaget av væverne fra Morgen til Aften, selv kan jeg erindre, at jeg som Dreng, ja som voxen, var en Mester til at Spole.* Som en leser her, ble tråden laget om vinteren, og vevingen skjedde i sommerhalvåret. Det samme fortelles fra Klæbu om de som vevde matter. Om vinteren ble utslitte sengeklær og klær til tøyfiller, mens vevinga skjedde når det ble varmt nok i været. Ofte var veven plassert på loftet, bursloftet eller i *sommerstuggu*. Der det ikke var fyringsmuligheter, ble det ventet til vårdagene ga varme, da kunne vevingen begynne. På Nordre Lysklett var det en vedovn der vevstolen sto, slik at de vevde hele året.

Karen Lettingvoll og hennes duker av lin

Hun bodde på gården Lettingvoll og eide noe så sjeldent som en maskindrevet vevstol. Karen importerte lintråd til sin veving av dreiel og damask fra London. Dessverre var den maskindrevne vevstolen for ødelagt av rust til at den kunne bli tatt vare på. Men den muntlige historien om hennes veving lever fortsatt. Dukene finnes i lintøyskap i bygda ennå. Karen vevde duker på bestilling og for salg. Ofte var det lengden på spisebord som avgjorde lengden på en bestilt duk. Nå er det snart gått mer enn 62 år siden hun gikk bort, og mange av dukene hun laget, begynner å bli slitt. Men de blir tatt vare på som skatter i lintøyskapet.

Hvite duker i bygdas lintøyskap, og bruk

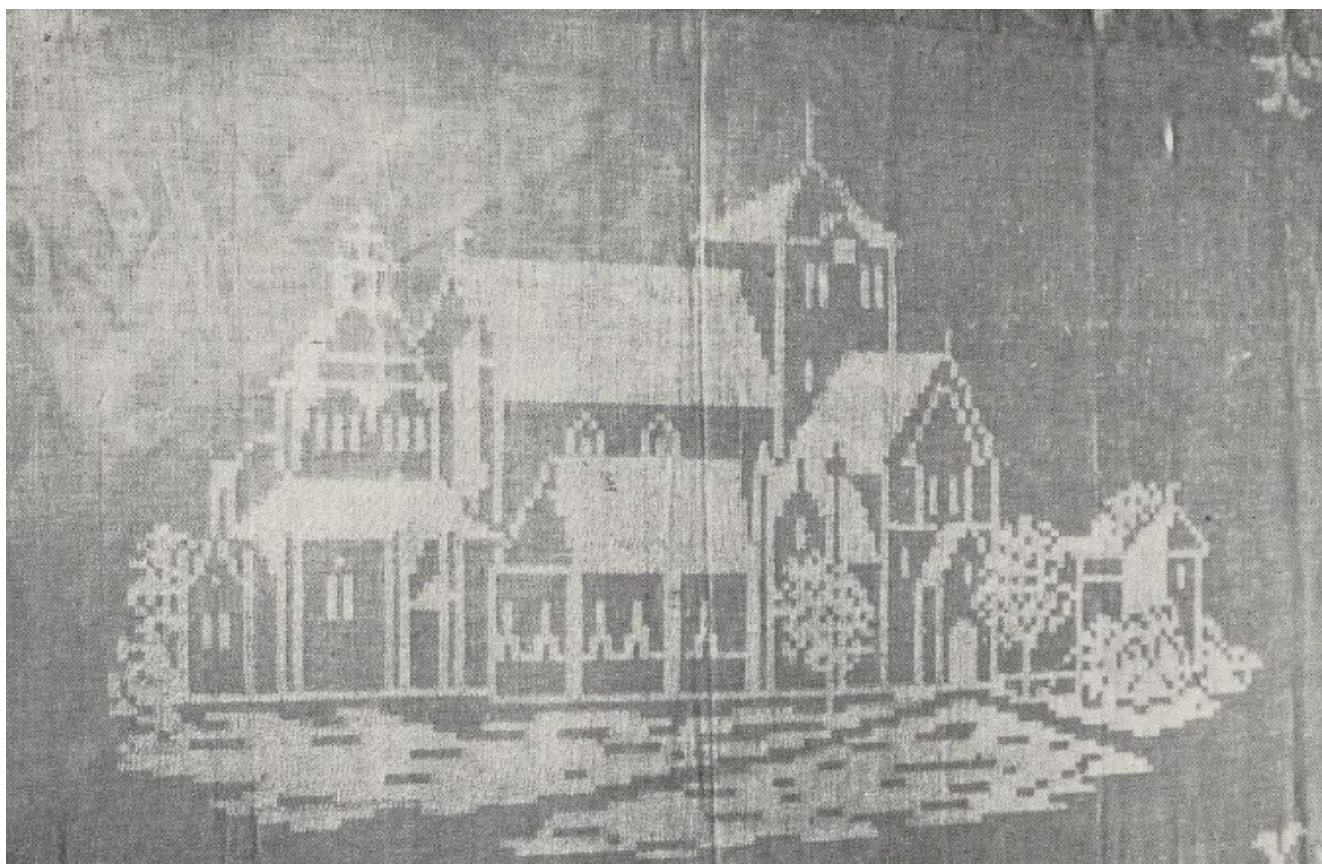
På Gutustein (Aune) skal det finnes en linduk som er meget gammel, nærmere 200 år. Serine Grav (1888–1975) eide duken en tid, men ga den til Bodil Aune (1946–2009) mens hun levde.

Konservator ved Sverresborg Folkemuseum forteller det samme som Martha Grendstad, at det er på de gårdene som har hatt samme slekta på gården i flere generasjoner og ikke har hatt utskiftninger, som fortsatt har gamle linduker. Var det skifte av bo og auksjoner, ble ofte lindukene spredt for alle vinder. Slik ble husmannsplasser og småbruk eier av linduker i sin tid, om de var heldige og fikk et godt bud. Det var jo bare de største gårdene som kunne ta seg råd til å ha egen linåker, da arealet på husmannsplassene/småbruk ble benyttet til mat til dyra og folket. Egen linåker ble forbundet med rikdom. Det var også arbeidskrevende å produsere lintråden, se artikkelen *Har det vært lindyking i Klæbu?* (Klokk og Grendstad, 2016).

Hvordan sjekke en linduk om den er hjemmevevd, og vevd av ekte lin fra åkeren?

Lintråd spunnet av heimavla lin kan ha ujevnheter fra spinningen, se foto. Under vevingen er det vanskelig å stramme jarekanten jevnt, slik at jarekanten vil være ujevn. Linstoff vevd på maskin vil ha jevn jarekant hele veien, på grunn av innstillingen av maskinen.

En linduk vevd hjemme på gården vil ikke være helt hvit, slik vevd stoff som er laget på et veveri er. Dette skyldes prosessen med blekingen, som er mer krevende uten bruk av kjemiske midler. I Klæbu, og ellers i Trøndelag, ble lindukene og andre plagg i lin som skulle blekes, lagt på snøen når vårsola var sterk nok fra klar himmel. Denne prosessen ble gjentatt til linduken hadde fått ønsket hvit farge. Lin er et naturprodukt, og for at linduken ikke skulle få jordslag, var det meget viktig å tørke duken godt etter å ha ligget på snøen. Det samme var tilfellet etter rulling, da jordslag med svarte prikker og streker ikke forsvinner. Gjentatt vasking førte også til at en hjemmevevd linduk ble hvitere.

Linduk vevd av Ingeborg Richter fra Rostad på Inderøy omkring 1850. Hennes to søstre deltok i arbeidet med å løfte opp renningstråder for å lage et slikt komplisert motiv. I 1860 ble Ingeborg Richter hedret med en medalje på en utstilling i London (Melding Nord Trøndelag historielag, 1921).

Lin i brudeskjorten fra 1860 viser fargen og de ujevne hjemmespunnete lintrådene. Foto A. Grendstad.

Etter at historielaget skrev om lin for noen år siden, har flere delt sine opplysninger om lindyrrking. På Gutustein (Aune) var linåkeren bak fjøset, vendt mot Sunndalen i vest (pers. meddelt av Olav Aune). Det er en av de få gårder som har hatt samme slekta på gården i mange generasjoner, og utskiftningene har vært få. Derfor er mange av de gamle tekstilene i lin bevarte. En brudeskjorte som ble laget til et bryllup i 1860, finnes fortsatt på gården, og der kan en se spunnet lintråd og fargen på det ferdige produktet.

Den ujevne jarekanten dokumenterer at plagget er vevd hjemme.

Noen ord til slutt

De fleste *kvitdukene* i linskapene i 2021 er vevd av lintråd som ble kjøpt ferdig, på nøster eller i hesper. I en periode importerte enkelte weversker tråden direkte fra London, se Karen Lettingvold. Da var lintråden ferdig bleket, og jevnt spunnet. Under arbeidet med artikkelen kom jeg over en kilde som fortalte at det lenge ikke var toll på import av lintråd til Norge, eller tollen var lav (Sundt, 1867). Derimot var tollen høy på ferdig vevde stoffer av lin. Det kan forklare at weversker importerte sin egen lintråd fra utlandet. I tillegg importerte flere klæbygger varer fra havnene der trelast fra Klæbu ble losset, blant annet London og Edinburgh.

Nå har mange sluttet å bruke duker på bordene, og festbordet dekkes på mange måter uten *kvitduken*. Det er viktig at dukene som er i slekta, i det minste blir tatt vare på på ett eller annet vis. Dukene må stelles riktig, og behandles varsomt slik lin trenger. Mange historielag har kurs, og kanskje er et kurs i å ta vare på lindukene noe vi må arbeide for å arrangere i Klæbu, for å løfte opp verdien av de vevnadene våre formødre laget.

Olga Eggan Grendstad (1907–1969)

En augustdag ble Kari Høyseth intervjuet om veving som hennes mor Olga drev med. Stor var overraskelsen da hun kom fram med tre av Olgas vevde duker. En av dukene var vevd av lin, i et tradisjonelt rutemønster av teknikken dreiel, laget av lintråd som hun hadde kjøpt, eller importert, det kan vi umulig vite mer enn 50 år etter hennes død. Kari fortalte at hun hadde fallet duken på ny, siden den var slitt i kantene etter mange gangers bruk. Dermed kunne en ikke se initialene lenger.

Olga hadde vevstolen på buret på Målsjøåsen. Der var det ikke fyringsmuligheter, så det var å vente til vårsola varmet opp buret. Da tok vevinga til, fortalte Kari. Olga fikk da hjelp av en nabo til å sette opp veven, da det var praktisk å være to. Før renningen av trådene kunne begynne, måtte en regne ut antall tråder i veven, basert på hvilket ferdig produkt de ønsket. Lengden på veven avgjorde antall runder på rennebommen. Dette arbeidet kunne ta flere dager, om det var et større arbeid slik som *kvitdukene*.

Enkelte kunne ha 16 til 20 tråder per cm. renning, der hver enkelt tråd skulle bli tredd gjennom vevstolen.

To av de andre dukene som Kari hadde funnet fram, kalte Olga for frokostduker. De er vevd i bomull, og har et mønster av fargete ruter.

Kari fortalte at Olga hjalp andre å sette opp vev i bygda. Mange spurte henne om dette, og Olga bisto. Da var hun borte hele dagene. Jeg spurte Kari hvor Olga hadde lært å veve? Det ble arrangert vevkurs på Lysklett og i Bedehuset på Tanem enkelte år. Om Olga deltok på et av disse kursene, vet vi ikke. Hennes mor, Kari Eggan, f. Kallar, kom fra Selbu. Hun hadde sterke håndverkstradisjoner med seg derfra da hun kom til Klæbu for å arbeide en gang sist på 1890-tallet. Kari arbeidet på Blindeskolen, og slik har hun blitt kjent med lærerinnen Ingeborg Bruun, som var en god weverske.

Dreiel og damask – hva er forskjellen

Dreiel: innslagstråden ligger over tre rennings-tråder, og under en renningstråd. På denne måten lages det striper som mønster, ofte avbrutt av vanlig lerretsvev mellom. Mønster i ruter kan også lages med veveteknikken dreiel. Dreiel er et enklere mønster enn damask. Ofte har mønsteret rette linjer.

Damask: Var opprinnelig navnet på et orientalsk ensfarget stort silkestoff, der mønsteret var vevd med en annen veving enn bakgrunnen. Omkring 1880 var det ikke bare silkedamask som ble produsert, men damask ble til av ull, bomull og lin. Damask av bomull kalles for sateng. Når trådene er av ull, brukes damask til møbler, gardiner og bunader. Damask av lin blir brukt til dekketøy, håndkle og bunader.

Kilde: Horn, FR., Winkel. 1894. Illustrert konversationsleksikon: en haandbog for alle 2: Broch - døvstum. H. Hagerups Boghandel, København, 538 sider (se side 298 om damask).

Kilder:

Personlig meddelt av:

Kari Høyset, datter av Olga Grendstad. Kunstner.

Martha Grendstad, lærer og lokalhistoriker

Olav Aune, gårdbruker på Guttustein (Aune).

Brandsar, Atle. 2014. *Klæbu 1814 – et intellektuelt samfunn i periferien*. Årsskrift for Klæbu historielag. Side 13.

Engelstad, Helen. 1941. *Messeklær og alterskrud: middelalderske paramenter i Norge*. Forelagt av Cammermeyers Boghandel, Gustav E. Raabe. 181 sider.

Grendstad, Astrid. 2021. *Klæbuleksikonet*, som ennå er under arbeid.

Katalog over utstillingene – ved det 8de almindelige Landbrugsmøde i Trondhjem 1887. Interessentskabs-trykkeriet i Trondhjem

Klokk, Terje og Grendstad, Astrid. 2016. *Har det vært lindyrdking i Klæbu?* Årsskrift for Klæbu historielag. Side 37.

Norsk Folkemuseum særutstilling nr. 17 1926. *Gammelt dekketøi av damask og dreiel – 1550–1850*. Norsk Folkemuseums forlag, Oslo.

Revolv, Reidar (red.). 1944. *Festskrift til Anders Bugge på 55 årsdagen 1. mai 1944*. Det runde bords forlag, Oslo. 343 sider.

Sundt, Eilert. 1867. *Husfliden i Norge*. 331 sider.

Av Alf Steinar Tømmervold

Bekkvogna

Før traktorens inntog på gårdene i løpet av 1950 årene, var det hestekjøretøy som gjaldt. Det vanligste var kjerre med to hjul for transport av gods eller personer. Ut på 1800-tallet overtok kjerrer mye av transporten som tidligere hadde foregått med sleder. Etter hvert utviklet det seg mange typer kjerrer som ble brukt til ulike oppgaver. I byene ble det brukt håndkjerrer, trukket av folk, til transport av lettere varer. Alle gårder hadde sin hestekjerre til ulike oppgaver. Kjerrer med tipp (i Trøndelag kalt bekkvogn) var konstruksjons-

messig nærmest genial i all sin enkelthet. På understellet hvilte en kasse som kunne beveges om en aksel. I forkant var kassen festet med en hake. Når lasset skulle tømmes, åpnet man haken og hevet bakkarmen, som var hengslet. Kjerra ble tømt ved at man dro i et håndtak. Denne type kjerre ble særlig brukt til å kjøre gjødsel, jord, sand og småstein. Den egnet seg også til å kjøre torv og poteter med mer. Og ikke sjelden ble den brukt til frakt av personer til f.eks. butikken for å handle varer.

Bekkvogna på Teigen fikk historielaget i gave fra familien Villmo.

Postmakeren, rørleggerens forgjenger

I dag tenker vi vel sjelden på hvordan den daglige vannforsyningen blir effektivt. Det er den naturligste ting i verden å skru på vannkranen, for så å oppleve at rent og klart vann fosser ut i strie strømmer. Når det en sjelden gang utføres vedlikehold på vannforsyningen, får vi en SMS med oppfordring om å fylle vann i bøtter og spann. Vi er gjerne av den oppfatning at vannforsyningen er av relativt ny dato, men ledningsnettet har eksistert i flere hundre år.

Likevel er det fremdeles mange som husker å ha båret bøtter med vann til fjøs, hus og hytter. Av og til var distansen så stor at bøttene fikk hvile på bakken flere ganger før de var i hus. Vannbæring var for så vidt greit å utføre på en godværsdag. Men på vinterstid med 20 minusgrader, når en måtte grave seg ½ meter ned i snøen, og hakke seg gjennom 20 cm is, var dette ikke lenger så veldig trivelig arbeid. Når en i tillegg hadde en besetning med dyr, ble oppgaven temmelig stor og strabasøs. Men heldigvis er det slik at det til alle tider har vært kreative mennesker som har spekulert fram ideer for å lette det manuelle arbeidet. I tusenvis av år har folk rundt om i verden ledet vannet nye veier, så tanken var ikke ny da den kom til Norge. Men i motsetning til land i sydligere strøk, har vi utfordringen med vinterkulde, der frosten sørger for at vannet fryser til is og stanser opp. Dette ble en av flere nøtter som måtte knekkes for å få rennende vann til døren her til lands.

Vannrør i metall, betong og plast har i senere år utført vanntransporten. Men forgjengeren må vel også sies å være genialt pønsket ut og gjennomført. Rør av uthulte trestammer ble brukt som første generasjons vannrør.

Det vites ikke hvem som fikk ideen til å hule ut trestammer, og bruke dem som vannrør. Trolig har det vært en langvarig tankeprosess, der lyse hoder fant ut at det måtte la seg gjøre å legge flere stokker etter

hverandre. Kanskje ble de første forsøkene gjort ved at stokkenes ende ble lagt tett mot hverandre? I tilfelle, ble det sikkert raskt klart at en god del av vannet fant vegen ut mellom skjøtene. Men så kom ideen om å felle et kort jernrør inn i endene på stokkene, for derved å unngå vanntap. Fremgangsmåten er godt forklart i følgende tekst:

«Efter boring maatte stokkene særlig vaar og og sommer enten snart nedlægges i sine respektive grøfter, eller i vand for at undgaa sprækdannelser. Nedlægning og sammenføining: I enden av stokken dreves ind en bøssing (ogsaa kaldt kause) med nogen større diam. end borhullet, ca 3 tom brede med skarpe kanter og en fortykket ring paa midten for at den kunde gaa like langt ind i hver stokende, næste stok lagdes but mot foregaaende og rammedes sammen med en «Prest», en tung træklubbe fra hvis midtpunkt utgik en lang stang eller haandtak som manøvrertes av en mand der stod med et ben på hver grøftekant, slængte «Presten» 2 ganger frem og tilbage for at gi den fart og saa med et 3. slæng rammet stokenden: da der var store stokker maatte der sterke slag til. For kortere stokker anvendtes en lettere klubbe som kaldtes «Klokker».

Bøssing/kause var altså betegnelsen på en støpejernsring/jernflens som ble brukt for å sammenføre stokkene. Den smarte detaljen med fortykkelse midt på flensens lengde sørget for at den ble drevet like langt inn i begge stokkene. Med kraftige slag ble stokkene så slått sammen med en «Prest» eller «Klokker». Tre har lett for å sprekke, med påfølgende lekkasjer. Men også dette var det løsning for:

«En træstok-ledning i fugtig grund eller fast lere (leire) er praktisk talt uforgjængelig og kan derfor ved mindre vandtryk godt anbefales til landsgaarde, men der er vel neppe mange, om overhode nogen som i de senere aar kan utføre anlæg av den slags».

(utdrag fra: Træk av rørlæggerhaandverkets historie, C.M. Mathiesen 1924)

Trerørene på Tanem

I forbindelse med opparbeiding av trafikkterminal på Tanem, ble det fjernet store mengder med myr. Myr-masser har gode konserverende egenskaper, og biolo-

Postmakeren sørget for vannforsyning ved hjelp av vannposter og tilførselsrør i tre.

gisk materiale kan under gunstige forhold bli bevart i tusenvis av år. På Tanem førte gravingen til at flere redskaper i tre ble funnet. En av gravemaskinførerne var underveis blitt gjort oppmerksom på at funn kunne bli gjort, og dermed ble flere gjenstander berget. Også noen lange trestammer, den lengste nærmere 6 meter, ble tatt opp fra myra og lagt til side. Nysgjerrighet kan av og til være greit å ha med seg, og en liten inspeksjon av stokkene måtte til. Stor var overraskelsen da det viste seg å være hull i endene på stammene. Men først da jernrør (flenser) ble oppdaget i enden av noen stokker, ble nysgjerrigheten vekket for alvor. Det viste seg at alle stammene hadde enten en jernforing, eller en innfelt «ring» (bøssing/kause) i endene.

Ut fra hvor stokkene ligger, kan en vel anta at de førte vann til Tanemgårdene. Disse gårdene hadde nok i likhet med andre gårder et stort vannbehov. Uheldigvis var det ikke noe naturlig bekkeleie som gikk forbi gårdene, hverken fra Tanemsåsen eller Vassfjellet. Men det kommer ned en liten bekk fra dalgangen nordvest for Litjmyrberget. Vannet i bekken er rent og klart og er gårdenes nærmeste kilde til godt vann. Det er svakt fall i terrenget mot gårdene fra der bekken kommer ned, noe som ble ideelt for å lede

vannet. Uten vannledningene ville vannet fortsatt i sitt naturlige leie, østover mot Nidelva.

For å lede vannet mot gårdene, og i størst mulig grad ha forsyning også i kuldeperioder, var det naturlig å legge ned vannrør. Rørene måtte i tillegg legges et stykke ned i myra, for å minimere sjansen for at de ble ødelagt av frosten. Det svake, men naturlige fallet i terrenget ville føre til at vannet kunne renne konstant, noe som også motvirket ising. Det er vel nærliggende å anta at vannet endte opp i en dam eller en større kum nær gårdene, og at overskuddsvannet rant videre ned til Nidelva.

Produksjon og montering av vannrør ble utført av postmakere. Dette var en yrkesgruppe som sørget for vannforsyning. De produserte vannledninger og vannposter (store kar for vannoppsamling), hvor folk kunne hente vann. Rørene ble produsert av hele trestammer, og da helst furu. Hullet gjennom stammene var den kritiske delen av produksjonen. Dette var et ordentlig presisjonsarbeid. På lange stammer ble det boret fra begge ender av stokken. Den lengste stokken som ligger på myra på Tanem, er nærmere 6 meter lang.

Rød prikk til venstre viser hvor bekken kommer ut av dalgangen. Den midterste prikken angir omtrent hvor stokkene ligger i dag, mens den til høyre kan vise en mulig retning vannrørene ledet. Det må understrekes at dette kun er en hypotese. Hvis det blir videre uttak av myr i området, ville det vært interessant å finne retningen på de gjenværende stokkene i myra.

Det var ellers viktig å finne furutømmer av god kvalitet. Trærne skulle hugges på vinteren, stammene skulle være mest mulig kvistfrie, og de skulle ha malmved av god kvalitet. Stokkene måtte selvfølgelig også være rette.

Ideelt sett var stammene 23 cm (9 tommer) i toppen, og helst skulle de være flere meter lange. Spesialboret (postboret) var forsynt med en skrue i enden, denne skulle hjelpe til med å trekke boret gjennom treverket. Ei stang var montert slik at boret kunne styres flere meter gjennom stokken. På lange stokker ble det boret halvveis gjennom stokken fra den ene siden, og deretter likedan fra andre enden. Underveis måtte boret stadig trekkes ut og tømmes for spon og flis. Det var svært viktig å treffe nøyaktig, dette for å minimalisere motstand for vannet, og å unngå punkter hvor urenheter kunne samle seg. Etter boringen ble ei fille trukket gjennom hullet ved hjelp av en metallstang. Dette ble gjort for å rense kanalen for fliser.

Hullene hadde normalt en diameter på 5 cm, men hovedvannledninger i byer kunne ha diameter helt oppe i 10 cm. Treledninger tålte ellers ikke så stort trykk. Av den grunn var det best å la vannet renne kontinuerlig og uhindret gjennom rørene med svakt fall frem til vannposten.

Trerør ble brukt over en lang tidsperiode, og i Oslo er det funnet slike som stammer fra overgangen mellom 1500- og 1600-tallet. Ellers kan det legges til at Erkebispegården var svært tidlig ute og fikk innlagt vann allerede på slutten av 1400-tallet. Mot slutten av 1800-tallet fikk postmakerne sterk konkurranse av rørleggerne, og støpejernsrør tok over markedet. De nye rørene tålte større trykk, og dermed kunne vann blant annet føres rundt i etasjene, og også stenges av ved behov. Storhetstiden for postmakerne varte fram til midt på 1800-tallet. Det må legges til at vannrør av tre er funnet flere steder i Klæbu, i tilknytning til gårdsbruk.

Ellers er det smått med skriftlig materiale å finne om hvordan vannforsyningen ble løst i Klæbu. En interessant notis finner vi likevel i Klæbuboka. Jørgen Pedersen Tanemselv (Tanemstrø) (1826–1911) var ferjemann under Tanem. I Klæbuboka nevnes det at han grov opp mange gårdsbrønner i bygda. Disse hadde store dimensjoner, og alt arbeidet ble utført med spade og håndkraft. Om det er noen koblinger her, er vanskelig å vite. Uansett, vannforsyningen var blant de mange utfordringene som tidligere tiders klæbygg måtte løse med kløkt og sterk gjennomføringsvilje.

Kilde:
Wikipedia
Internett
Træk av rørleggerhaandverkets historie, C.M. Mathiesen
1924
kartgrunnlag: Statens kartverk

Av Harald Torske med bidrag fra Kari Lium

Pandemier

Vi kan gå to år tilbake. Hvem skulle trodd at munnbind ble den store salgsartikkelen. «R-tall» som infeksjonsmedisinere og epidemiologer kjente til, ble et begrep som de fleste av oss fikk et forhold til. Begrep som epidemi, pandemi, vaksinasjon, karantene og en god del flere hadde vi nok hørt om, men ingen kunne tro at de skulle bli en så vanlig del av vårt hverdags-språk.

De smittsomme sykdommers historie:

Tidslinjen over smittsomme sykdommer som har hjemsøkt verden i historisk tid er lang, og ingen har vel full oversikt. Selv oversikten over slike sykdommer i Norge de siste tusen årene, er ufullstendig. Men en god del kjenner vi til. Det var visse sykdommer som dominerte.

Lepra eller spedalskhet var en av disse. Det var den norske legen Armauer Hansen som oppdaget lepra-basillen i 1873, og han ble overbevist om at det var en smittsom sykdom. I middelalderen var det i Norge en oppfatning om at det å bli spedalsk var skjebnebestemt, at det var Guds straff, og at man ble syk fordi man var fattig. På kontinentet var det å ha lepra det samme som å bli utstøtt fra samfunnet. Man fikk ikke ha kontakt med familien eller andre friske mennesker. De hadde nok en oppfatning av at lepra kunne smitte fra en person til en annen. Lepra var vanlig i Norge på 1800-tallet, men i første del av 1900-tallet forsvant den gradvis. Sykdommen er for lengst utryddet i Norge, men den finnes fortsatt enkelte steder i Asia og Afrika. Den behandles nå med antibiotika med godt resultat.

Pest er første gang beskrevet i Norge i 1348 i forbindelse med Svartedauden, som varte til 1350. Den rammet hele landet, og det er antatt at ca. 2/3 av befolkningen, 220 000 mennesker, døde. Deretter var det jevnlig episoder med pest, men ikke så alvorlig som Svartedauden. 1654 var det siste året Norge ble rammet av pest. Det er ulike former for pest; byllepest og lungepest er de vanligste.

Pest ble i begynnelsen sett på som Guds straff for

menneskenes synder, og botemidlene var bønn og faste. I andre halvdel av 1500-tallet modnet tanken om «smitte», men ikke slik som vi forstår det i dag. Man snakket om «miasma», en giftig jorddunst som spredte seg med vinden. Det førte imidlertid til at folk endret adferd, som f.eks. å holde avstand til syke og kaste klærne til de som døde av pest.

Nå vet vi at pest skyldes en bakterie som overføres via loppebitt. Loppene fantes i pelsen på rotter ombord på handelsskip. Ved lungepest kan bakteriene spres fra menneske til menneske ved dråpesmitte. Pest finnes fortsatt sporadisk i enkelte land i Asia og Afrika. Den behandles godt med antibiotika.

Kopper har vært en av historiens mest fryktede sykdommer. I Klæbuboka bind 1 nevnes det at ni per-

Begreper

Epidemi: Epidemi betegnet opprinnelig en økning av forekomsten av en smittsom sykdom. Nå brukes det om alle typer fenomener som brer seg raskt, f.eks. fedmeepidemi. Ordet er gammelt.

Pandemi: Når en epidemi brer seg utover hele verden kalles det ofte en pandemi.

Karantene: Begrepet har røtter tilbake til 1300-tallets sunnhetskommisjoner i Venezia. Man hadde erfart at ved å holde skip med mannskap og varer i isolasjon i en viss tid kunne man hindre at smittsomme sykdommer spredte seg. Skipenes liggetid ble satt til omtrent 40 – *quarantaine* – dager. Tidsrommet 40 dager var nok ikke valgt av medisinske årsaker alene. Moses tilbrakte 40 dager på Sinaifjellet, syndeflodens regn varte i 40 dager og netter, og Jesus oppholdt seg 40 dager i ørkenen.

Vi kan merke oss at disse begrepene og tiltakene ble brukt lenge før vi hadde kunnskap om at smittsomme sykdommer skyldtes mikroorganismer som f. eks bakterier og virus. Folk hadde erfart at nærkontakt med andre mennesker, felles drikkevann o.l. økte forekomsten av sykdom.

«Pesta i trappa» av Theodor Kittelsen

soner døde av «ondartige kopper» i 1802. Kopper skyldes et virus, og store og alvorlige epidemier med stor dødelighet har forekommet opp gjennom årene. Det var en stor lettelse når den engelske legen Jenner klarte å lage en vaksine i 1796.

Den første koppevaksinasjonen ble foretatt i Norge i 1803, og fra 1810 ble den påbudt helt fram til 1976. Den siste koppevaksinasjon i Norge ble satt i 1980. I 1980 erklærte WHO verden for koppefri etter at det fra 1967 var igangsatt et verdensomfattende program for utryddelse av kopper.

Tuberkulose eller tæring som den ble kalt, skyldes en bakterie. Det var en fryktet sykdom som tok livet av mange mennesker. Rundt forrige århundreskifte døde ca. 6000–7000 nordmenn av sykdommen. Sykdommen spres ved luftsmitte og forekommer oftest i lungene, men kan ramme alle organer. I Norge opptrådte sykdommen i mindre lokale epidemier fram til etterkrigstida, og det er fortsatt ca. 300 nye tilfeller hvert år. De fleste er importtilfeller.

Det var den tyske legen Robert Koch som oppdaget tuberkulosebakterien i 1882. Den første vaksinen kom i 1925, og BCG-vaksinen er nok kjent for mange. Ikke alle fikk BCG-vaksinen, og det skyldes at de var «naturlig positive». Det betyr at de var smittet uten nødvendigvis å ha blitt syke, men kroppen hadde dannet antistoffer. I Klæbu kjenner vi til eldre mennesker som levde med dette til langt ut på 2000-tallet. Etter krigen har det kommet ulike typer antibiotika som brukes i behandlingen mot tuberkulose.

Kolera og dysenteri er mage-tarminfeksjoner som førte til lokale epidemier på 1700- og 1800-tallet. De førte ofte til alvorlig sykdom og mange dødsfall innen familier og husstander, fordi smitten spredte seg med vann og mat. Kolera finnes fortsatt og har ofte sammenheng med dårlige hygieniske forhold. Det er årlig noen tilfeller i Norge. Alle er importert fra andre land. Det finnes vaksine mot kolera.

Dysenteri (shigellose) var en forholdsvis vanlig sykdom i Norge på 1700- og 1800-tallet, og den ble den gang kalt blodgang eller blodsott, sannsynligvis på grunn av blodig avføring. I 1773 var det epidemi i Trondheim stiftamt. Hans Brinchmann var prest i Holtaalen prestegjeld i 1773, og han begynte å føre inn dødsårsak i kirkeboka. Da 1773 sluttet, var dødstallet for året 148. Av disse var 94 døde av blodgang. Årene før og etterpå døde det ca. 30 personer årlig. I 1773 var det bare et bryllup i hele kirkesognet, mot vanligvis mellom 10 og 20. Kanskje var det slik at folk hadde erfart at nærkontakt mellom folk økte forekomsten av sykdom. I enkelte familier var nesten alle døde.

Dysenteri er fortsatt en vanlig sykdom i verden, og det er årlig noen tilfeller i Norge. De fleste tilfellene er importerte, men en del er også smittet i Norge.

Barnesykdommer som meslinger, vannkopper, røde hunder, kuma, kikhoste og polio var vanlig i min oppvekst. Det kom epidemier med 5-8 års mellomrom. Dette var ganske smittsomme sykdommer som mest rammet barn i en viss alder. Men etter at en slik epidemi hadde vart i noen måneder, var disse barna sammen med eldre barn og voksne som hadde hatt sykdommer før, blitt immune, og det var ikke flere barn som kunne bli syke. Epidemien dabbet da ut. Så gikk det noen år før det ble tilvekst av nye barn slik at det var grobunn for å starte en ny epidemi.

Den alvorligste av disse sykdommene var nok **polio** som kunne medføre alvorlige lammelser og død. Jeg husker selv gleden blant mødre og fedre da den første poliovaksinen (Salks vaksine) ble gjennomført i skoleåret 1956/57. Siden er det kommet vaksine mot de andre barnesykdommene.

I Årsskrift 2016 (Alf Steinar Tømmervold) kan vi lese at den siste store polioepidemien i Norge, var i årene 1950-54. Men sykdommen var ikke utryddet, og den fortsatte å dukke opp, blant annet som en mindre epidemi i 1958-59. Anne Marie Sandvik, født Holten, ble smittet med polio i 1958. Da var hun gravid med sitt andre barn. Anne Marie merket sykdommen først ved store smerter i ryggen, og det gikk bare et par dager før hun var sengeliggende. Det

Anne Marie Sandvik deltar i utprøving på hjelpe-middelmesse

ble et år på sykehus med lammelser i beina og litt problemer med armene. «Typisk polio», var konklusjonen da Anne Marie fortalte hvor usystematisk og usymmetrisk sykdommen rammet kroppen.

Fysioterapi, støtte til transport og seinere til sertifikat i tillegg til smarte innretninger faren hennes, Ingvald Holten, snekret, gjorde at Anne Marie klarte småbarnstida i hjemmet uten hjelp – for slikt fikk man ikke støtte til. Derimot var det et tilbud om barnehjem for unge.

Anne Marie Sandvik gikk seinere ut i full jobb på Siemens, deretter på uføretransporten i Trondheim kommune. De ti siste yrkesaktive årene reduserte hun jobben til 50 % før hun ble ufør som 60-åring. Til tross for skinne på beinet og krykker, og seinere rullestol, har Anne Marie levd et aktivt liv med både jobb, reiser, politisk verv i bystyret (1995-99) og andre hobbyer som innebærer fysisk aktivitet.

Influenza skyldes ulike typer virus og gir som regel epidemier hver vinter. Den alvorligste epidemien var i 1918 (Spanske syken) med ca. 15000 døde i Norge. «Spanska» kan vi lese om i Årsskrift 2006 (Ingebjørg Forsberg) og Årsskrift 2018 (Astrid Grenstad). I kirkebøkene er få dødsfall oppgitt med dødsårsak, men vi ser at det i 1918 var en overdødelighet (flere dødsfall enn normalt). I skoleprotokollene kommer det fram

at det ved både Sletten og Rønningen skoler var både mange og lange sykefravær blant elevene. Skolene ble for øvrig stengt fra 3. til 12. desember pga. spanske syken.

Siden har vi hatt Asiasyken i 1957 med ca. 1100 døde og Hong Kong-syken i 1969 med ca. 1800 døde. I 2009 hadde vi Svineinfluensa som førte til mange dødsfall i andre land, men den ble forholdsvis mild i Norge. Ettersom influensavirusene forandrer seg fra år til år, lages det nye vaksiner for hvert år. Det er verd å merke seg at i 2020 hadde vi ingen influensaepidemi. Smitteverntiltak som håndvask, hosterutiner, bruk av munnbind mm hjelper tydeligvis mot influensasmitte.

Andre. Og så har vi ikke nevnt epidemier med difteri, gul feber, tyfus og i senere tid Hiv/aids og ebola som i hovedsak forårsaket epidemier utenfor Norge.

Smittekjeden:

Skal vi klare å gjøre noe med de smittsomme sykdommene, må vi ha kunnskap om hvorledes sykdommen begynner, utvikler seg og når sitt endepunkt. Da må vi kunne noe om det som vi kaller smittekjeden.

Smittsomme sykdommer kan spre seg på flere måter. De vanligste måtene er:

- Bakterier og virus som finnes i slim i luftveiene spres med dråpesmitte ved hosting og nysing. Forkjølelse, influensa, tuberkulose og coronaviruset sprer seg på denne måten.
- Rester av avføring med bakterier og virus blir spredt til maten vi spiser eller vannet vi drikker. Mage-tarminfeksjoner spres ofte på den måten.
- Mikroorganismer i blod og vevsvæsker spres ved nærkontakt som ved seksuell kontakt, deling av sprøyter o.l.

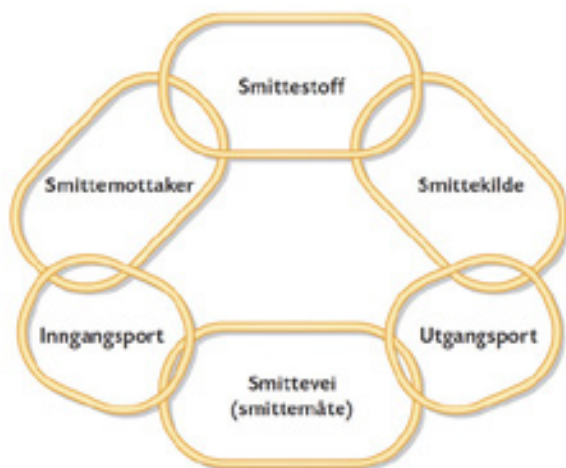
Ved en smittsom sykdom vil et brudd på smittekjeden hindre at sykdommen brer seg videre. Ved alle epidemier og pandemier er det å ødelegge smittekjeden på et eller flere nivå vår viktigste måte å få slutt på sykdommen.

Smittestoffet kan drepes, f.eks. antibiotika mot bakterier, desinfiserende midler slik som alkohol mm.

Smittekilden kan isoleres slik at personen ikke kommer i kontakt med andre.

Smittemåten kan brytes ved bruk av munnbind, vask av hender, tildekking av sår, hosting i albuen og lignende.

Smittemottager kan beskyttes ved å hindre at smittestoff kommer inn i kroppen ved bruk av munnbind, håndvask. Immunforsvaret kan styrkes ved f.eks. vaksine.

Smittestoffet er den direkte årsaken til at oppstår smitte. Vanligvis er det bakterier eller virus, men det finnes også andre mikroorganismer. Langt fra alle mikroorganismer framkaller sykdom. De aller fleste lever i god harmoni med mennesker eller dyr.

Smittekilden er der hvor smittestoffet finnes. Det er oftest mennesker eller dyr, men det kan være insekter, mat og drikke og gjenstander som har vært i kontakt med smittestoffet. Mennesker eller dyr som bærer smittestoffet er oftest syke, men trenger ikke å være det, og kan derfor smitte andre uten at de selv vet om det.

Utgangsporten. For at smittestoffet skal overføres fra et menneske eller dyr til et annet, må det være en smitteutgang fra smittekilden og en smitteinn- gang hos smittemottageren. De vanligste utgangene er munn og nese når vi hoster eller nyser, eller kanskje bare taler, synger eller puster. Urin og avføring er også vanlige slike utganger.

Smittevei (smittemåte) er den veien eller måten mikroorganismen kommer fra smittekilden til smittemottageren.

- Ved direkte smitte er det direkte kontakt mellom smittekilde og smittemottager, slik som ved kyss, klem, håndtrykk mm.
- Ved indirekte smitte overføres smitten via et mellomledd som f.eks. et dørhåndtak, felles drikkeflaske mm.

Vaksine

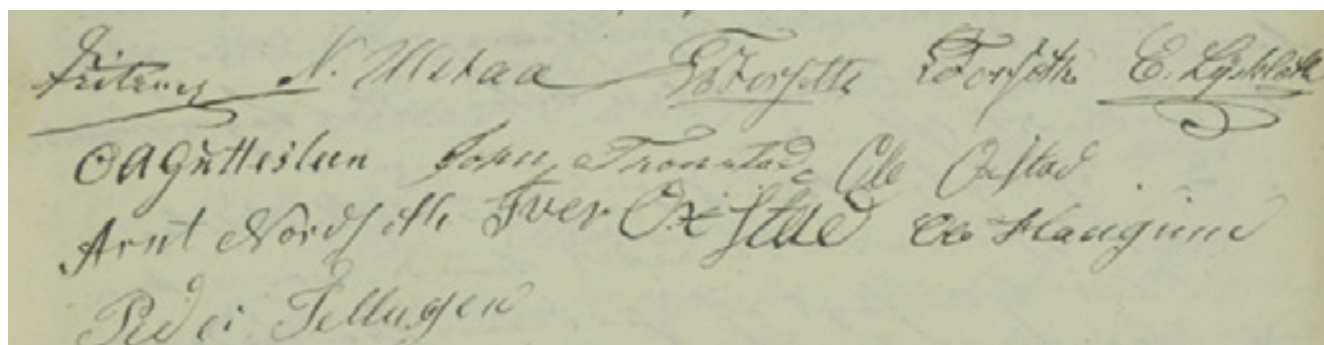
Våre forfedre hadde for mange hundre år siden registrert at personer som hadde hatt en smittsom sykdom som oftest ble uimottagelige for denne sykdommen etterpå. Dette forsøkte de å benytte seg av. Kopper var på den tiden en alvorlig smittsom sykdom som ofte førte til død eller betydelige senskader. Men det var også de som fikk mildere former for koppeinfeksjon. Dette førte til at man begynte med noe som ble kalt inokulasjon eller variolasjon. Man tok da væske fra hudblærer hos koppesyke, men ikke de alvorligste syke, og gjennom et risp i huden ble det tilført friske personer.

Det syntes å ha noen effekt selv om det førte til alvorlig sykdom og død hos enkelte. Selv om mekanismen for beskyttelse ikke var kjent, var dette en form for vaksinasjon.

- Ved luft- og dråpesmitte, som er den vanligste smitten ved luftveisinfeksjoner. Ved hosting eller nysing slynges det ut små væskedråper som inneholder mikroorganismer og som kan komme i kontakt med andre mennesker.
- Ved mat- og vannsmitte der maten eller vannet vi får i oss, er infisert med en mikroorganisme, og kan gi sykdom når de kommer inn i kroppen.
- Ved blod- og vevssmitte kommer smitten inn i kroppen ved f.eks. sprøyter eller sår.
- Ved smitte fra tarm til munn (fekal-oral smitte) kommer smitte fra endetarmen over i munnen, vanligvis via hendene

Smitteinngang. Smittestoffet må finne en inngang hos smittemottager før at denne skal bli syk. Det er oftest det naturlige kroppsåpninger som munn og nese, men det kan også skje gjennom sår og rifter

Smittemottager. Det siste leddet i kjeden er et mottagelig menneske. Vårt immunforsvar forsøker å hindre at sykdom oppstår. Immunforsvarets styrke varierer fra menneske til menneske. Små barn har ikke et fullt utviklet immunforsvar, og hos eldre er det svekket. Det kan også være svekket på grunn av annen sykdom eller medisiner vi bruker.

A photograph of a handwritten signature in dark ink on aged, slightly yellowed paper. The signature is written in a cursive, flowing script. It appears to read 'Peder Tølluagen' across three lines. The first line contains 'Peder', the second 'Tølluagen', and the third 'Tølluagen'.

Arbeid med smittsomme og epidemiske sykdommer ble første gang forsøkt regulert gjennom «Lov om Sundheds-commissioner m.v.» av 1860. Sunnhetskommisjoner skulle opprettes over hele landet, og i Klæbu hadde de sitt første møte 24. januar 1861. Medlemmene signerte protokollen etter møtet (Sunnhetskommisjonens protokoll for Klæbu prestegjeld).

Biologen Edward Jenner er den som oppfant vaksinen 1796. Han hadde registrert at mennesker som fikk kukopper ikke fikk menneskekopper. Kukopper var en sykdom blant kyr og andre dyr, og mennesker som ble smittet, fikk ikke noen alvorlig sykdom. Han tok materie fra kukopper og injiserte det hos friske mennesker. Han kalte dette stoffet vaksine eller vacca (latin for ku). Denne metoden hadde så god effekt at i 1810 ble det bestemt at alle barn i Danmark-Norge måtte ta vaksine for å bli konfirmert.

Franskmannen Louis Pasteur ble den neste store innen vaksinasjon. Han mente at mikrober var årsak til sykdom, og at hvis man kjente mikroben, kunne man lage vaksine. Han oppdaget at ved å fortynne bakteriekulturen ville bakterien bli mindre «hissig» (virulent) og gi svekket eller ingen sykdom, men fortsatt hindre at man ble syk ved ny infeksjon. Gjennom sitt arbeid med rabies-vaksinen (hundegalskap), oppdaget han et annet prinsipp, nemlig at mikroben ikke trenger å være levende for å gi immunitet (såkalte inaktiverte vaksiner).

Vaksine er egentlig en måte å lure kroppen på. For mange infeksjonssykdommer er det slik at hvis vi har gjennomgått sykdommen, vil det immunologiske systemet i kroppen «huske» denne infeksjonen, og ved en ny kontakt vil immunapparatet straks tre

i funksjon og ødelegge mikroben før den fremkaller sykdom. Vaksiner er «kopier» av de ulike mikrober, men ikke i stand til å framkalle sykdom. Kroppen ser imidlertid ikke forskjellen, og det immunologiske system reagerer som om det skulle vært en ekte sykdom, dvs. dannelsen av antistoffer mm. Ved infeksjon med den ekte mikroben vil vårt immunapparat være beredt og «drepe» mikroben før den fremkaller sykdom.

Fremtidens bekjempelse av epidemier og pandemier vil være å bryte smittekjeden. Vi får sikkert nye vaksiner, kanskje også nye medisiner. Men det er mye vi kan gjøre selv. Smitte overføres mellom mennesker. Det vil bli en balansegang mellom åpenhet og isolasjon. Men i min levetid er det første gang vi har slike tiltak som nå under Covid-19 pandemien. Vi får håpe det blir lenge til neste gang.

Vi skulle gjerne hatt flere opplysninger om hvordan ulike epidemier rammet Klæbu, men tilgangen til arkivene har vært begrenset pga. smittevernregler. Dette må derfor gjenstå til et senere årsskrift.

70-årskonfirmanter i Klæbu kirke

Fra venstre: Ola Østhus, Perly Marstad, prest Arne Skjaanes, Kari Aftret og Jostein Bernhard Berg (originalt foto eies av Jostein Berg).

Av Tore Flatmo

Klæbu musikkorps – 90 år i kulturens tjeneste

Korpset ble stiftet den 29. mai 1931, og da som et strykeorkester. Navnet var i mange år Arbeidernes Musikkorps, men ble i 1950 endret til Klæbu Musikkorps.

Korpshistorien i Klæbu strekker seg imidlertid lenger tilbake enn 1931. Allerede i 1881 ble det gjort forsøk på å starte opp et hornmusikklag. Dette var en oktett som var aktiv en tiårsperiode. På slutten av 1890-årene ble det mer fart i arbeidet med å danne et hornmusikklag. Klæbu og Tiller var på den tiden en kommune, og medlemmene kom fra begge bygdelag.

I 1895 ble det tatt initiativ til å danne Klæbu og Tiller Musikkforening. Drivkreftene i dette arbeidet var John, Arnt og Ole Tanem fra Klæbu, samt Isak Høien og Ole Martin Skjetne fra Tiller. Initiativtakene klarte å samle sammen nok penger til seks instrumenter. Det ble holdt øvelser hver søndag, og øvelsene alternerte mellom medlemmene. Musikkforeningen gikk bra i mange år, men på grunn av lange avstander ble det besluttet å dele laget. Instrumentene ble fordelt likt mellom lagene.

Av kildene får en inntrykk av at det ble utfordrende og vanskelige år for hornmusikken i Klæbu etter delingen. Instrumentene ble etter hvert så nedslitte at ingen ville bruke dem.

I april 1923 avholdt Bernt Forseth, Ole Bromstad, Ole Indseth og Andreas Tanem et møte der de ble enige om å reorganisere musikklaget. Det fantes noen instrumenter igjen fra det gamle laget, men nye måtte anskaffes. Det ble derfor kjøpt inn 2 ess-korner, 2 b-korner, 2 tenorhorn og 1 bass hos Olaf T. Ranum. Instrumentkjøpet beløp seg til kr. 825,-, noe som ble finansiert med gaver og et lån i Klæbu Sparebank på kr. 500,-. Allerede 17. mai spilte musikklaget på festen i ungdomshuset.

Så fulgte noen svært aktive år, men etter hvert falt ildsjelene fra, og laget gikk sakte men sikkert i oppløsning. Instrumentene ble liggende hos dem som var med i laget og ble siden spredt for alle vinder. Ole Bromstad forstod snart at det var nytteløst å forsøke å bygge opp igjen det gamle laget. Han gikk derfor i gang med å starte Arbeidernes Hornmusikklag.

Hornmusikklaget ble stiftet den 29. mai 1931 og bar navnet Arbeidernes Musikkorps fram til 1950, da navnet ble endret til Klæbu Musikkorps. Ole Bromstad var korpsets første leder (formann), et verv han hadde sammenhengende til 1951.

Tilbakeblikk på driften av korpset

Et lite dykk ned i korpsets omfattende arkiv forteller historien om et korps som har vært veldrevet. Interne reglement, brev og søknader er velformulert og vitner om at korpset helt fra starten har vært begunstiget med å ha ressurspersoner i alle ledd.

Korpset hadde likevel store økonomiske utfordringer. Pengene satt på ingen måte løst i årene etter andre verdenskrig. Instrumentkjøp og anskaffelse av uniformer måtte derfor for en stor del finansieres med lån.

Dette ble muliggjort gjennom at fire av korpsets tillitsvalgte kausjonerte for låneopptakene. Trygve Bostad, Eskil Bjørklum, Johan Berg og Ole Svaan stilte som kausjonister ved flere anledninger.

Oppfinnsomheten var ellers i høyeste grad til stede. Da korpset i 1953 sårt trengte til fornyelse av instrumentparken, utfordret de skogeierne i Klæbu til å bidra med tømmer. Korpsets medlemmer sto for uttak av skogen. Dette ble en ubetinget suksess og innbrakte korpset både tømmer og rene kontanter.

I 1951 ble Klæbu Musikkorps dameforening dannet. Denne støtteforeningen var i drift helt fram til 1994. Foreningen har i alle år arbeidet for korpset med økonomisk støtte, innkjøp av instrumenter og hjelp ved ulike arrangementer. Sentralt i foreningens virke sto også arbeidet med å skaffe korpset en egen fane. Denne var ferdig og ble overlevert i 1978. Fanen er i bruk også i dag og har de senere årene blitt restaurert med tanke på at den skal brukes i mange år framover.

Verdiene ble ellers tatt godt vare på. En polise fra Norges Brannkasse viser at instrumenter, uniformer og annet utstyr i 1953 var forsikret for 20.000 kr. I dagens pengeverdi tilsvarer det 340.000 kr.

Klæbu Musikkorps avbildet under regionstevnet i Oppdal i 2017.

1.rekke: Sigrunn Fossli, Marit Segtnan, Toril Valstad, Dirigent Håvard Hinsverk, Grethe I. Stav, Ida S. Ustad. Mia Ustad, Hilde Halsethmo

2. rekke: Heidi Korssen, Kristine Djupå, Roger Mathisen, Hilde Jermstad, Ingunn Brønstad, Eli I. Øye, Solveig G. L. Aftreth

3.rekke: Tove Iren L. Buch, Elin Røstum, Bente Stølen, Randi Sund, Berit Hjelien, Petrine Husby, Tor Egil Øverland

4.rekke: Merete Kvist Djupå, Gerd G. Buseeth, Wenche Hellevik, Lis A. Grendstad, Asbjørn Berg, Anne Kristin Øye

5.rekke: Magne Storsve (leder), Lars Halsethmo, Anita Fremstad, Svein Amund Halvorsen, Steinar Rømme, Maiken Skogstad, Monica Strømgren, Martin Røstum

Musikalske aktiviteter

I lagets lover fra 1953 står det følgende om medlemskap:

«Opptagelse av nye medlemmer skjer ved ansøking til korpset. Disse får en prøvetid på 2 måneder. Opptagelsen avgjøres ved lærerens uttalelse, hvorefter ved avstemning. Det fordres alminnelig flertall.»

Med slike strenge opptakskrav er det vel mye som tyder på at korpset ikke hadde nevneverdige problemer med å rekruttere nye medlemmer.

Fra arkivet ser vi at korpset i 1938 arrangerte et lite privat musikkstevne i Folkets Hus med deltakelse av 3 korps. I krigsårene 1940-1945 lå aktiviteten nede, og instrumentene ble gjemt bort i frykt for at okkupasjonsmakten skulle beslaglegge disse. Korpset deltok i sitt første kretsstevne i 1950. Korpset har siden deltatt på samtlige kretsstevner. I 1975 arrangerte korpset selv kretsstevne med deltakelse av 20 korps.

Lokalt har korpset vært et fast og kjært innslag på 1. mai og 17. mai, i kulturuka og i konsertsam-

menheng, enten alene eller i samarbeid med andre musikkrefter.

«Nissene på låven» må også nevnes. Dette arrangementet går av stabelen i adventstiden og er lokalisert til Kåre Gundersens låve i Klæbu sentrum. Arrangementet har blitt et populært innslag i førjulstiden og kan i år feire 20-årsjubileum.

Klæbu Musikkorps har ellers vært en aktiv deltaker i stevner og konkurranser. En rask opptelling viser at bare etter årtusenskiftet har korpset deltatt i stevner hvert eneste år, naturlig nok med unntak av 2020 og 2021.

Artikkelforfatteren opplevde selv å høre Klæbu Musikkorps under Torghattfestivalen i Brønnøysund på slutten av 80-tallet. Klæbu Musikkorps var ett av korpset som skilte seg ut, i første rekke ved presist og distinkt spill, men også på grunn av et spennende repertoar.

Korpset har ellers deltatt i Trøndersk mesterskap 4 ganger og i norgesmesterskapet 7 ganger. Beste plassering her er en 6. plass fra 1990 i 3.divisjon.

Klæbu Musikkorps anno 1956.

Første rekke fra venstre: R. Dragsten, P.A. Marstad, A. Gundersen, J. Melandsør, O. Lunde (dirigent), I. Bolstad, T. Bostad, Ø. Dragsten og A. Kolstad.

Andre rekke: L. Larsen, O. Aune, J. Borgen, O. Kleven, J. Fosseide, J. Engum, G. Gunderen, M. Gundersen og Johan Berg.

Tredje rekke: Bj. Grendstadbakk, P. Dragsten, I. Hallan, G. Grendstad, A. Berg, H. Fjærli, Jostein Berg, L. Forseth og Ole Svaan (formann).

Her fra en forestilling med «Nissene på låven» fra 2013.

I rollene: Oskar Larsen (nissefar), Heidi Koren

(nisseemor), nissebarn (barn og barnebarn av KMKere), Tove Iren Lium Buch (snømannen Kalle), Sigrun Fossli (museemor), musebarn (barn og barnebarn av KMKere), nisseorkester og nissekor (medlemmer av KMK).

Utenlandsturer

Klæbu Musikkorps har vært på flere utenlandsturer til Estland, Østerrike og USA. Best huskes nok turen til USA i 2016. Vi skal her gjengi noe av inntrykkene fra turen.

Under en konferanse for dirigenter i Chicago i 2014 kom korpsets dirigent, Håvard Hinsverk, i kontakt med Manhattan Consort Productions. Hinsverk som også er dirigent for musikklaget Kornetten fra Bjugn/Ørland, sendte etter denne kontakten inn en opptaksvideo med Musikklaget Kornetten. Senere kom det beskjed om at de var blant de utvalgte korpse til å spille konsert i Carnegie Hall i New York den 13. juni 2016. Produksjonsselskapet ønsket imidlertid at orkesteret skulle bestå av minimum 40 musikere. Kornetten slo seg derfor sammen med Klæbu Musikkorps til: MUSIKKLAGE T KORNETTEN SYMPHONIC BAND.

Carnegie Hall fra 1890 på 7th Avenue er kjent blant musikere verden over for sin flotte akustikk, og er derfor også svært ettertraktet. Klæbu Musikkorps er for øvrig i godt norsk selskap når man ser på hvilke andre norske musikere som har opptrådt på denne scenen: Filharmonien i Bergen, Stavanger Symfoniorkester, KORK, Trine Thing Helseth, Leif Ove Andsnes og Oslo Filharmoniske orkester.

I tillegg til musikalske krav skal også programmet

være av høyeste kvalitet for å få anledning til å entre scenen. Den utfordringen ser det ut til at musikklaget har tatt på strak arm. Programmet inneholdt musikk av Edvard Grieg, Jan Magne Førde, Egil Storbekken, Johan Svendsen og John Brakstads komposisjon til åpningen av de olympiske leker på Lillehammer i 1994.

Når en i ettertid ser på medieoppslag, positive tilbakemeldinger fra profesjonelle aktører samt noen av de inntrykk deltakerne har formidlet, må dette være ett av de absolutte høydepunktene i Klæbu Musikkorps sin 90-årige historie.

Klæbu Musikkorps og veien videre

I jubileumsåret framstår Klæbu Musikkorps som en på alle måter veldrevet organisasjon. Med en godt utbygd kulturskole og et velfungerende skolekorps i ryggen, er rekrutteringen godt ivaretatt. Det er derfor en sprek 90-åring som nå tar fatt på neste etappe mot 100-årsjubileet i 2031.

Kilder:

Ole Svaan – «Hornmusikktradisjoner i Klæbu» (skrevet til korpsets 50-års jubileum i 1981).
Protokoller og arkivmateriale tilhørende Klæbu Musikkorps.
En stor takk til Tove Iren Lium Buch og Magne Storsve for verdifull bistand med å hente ut relevant og interessant stoff.

Ledere/formenn gjennom 90 år:

Ole Bromstad (1931–1951)
Ole Svaan (1951–1955)
Torbjørn Bostad (1955)
Odd Kleven (1955)
Det mangler protokoller for perioden 1955–1974)
Egil Kokaas (1974–1975)
Ole Svaan (1975–1978)
Leif Larsen (1978–1982)
Gudbrand Grendstad (1982–1986)
Jon Olav Aftreth (1986–1988)
Sjur Inge Øgaard (1988–1990)
Siv Anita Kunze/Jon Bjørn Storvold (1990)
Kåre Gundersen (1991–1992)
Martin Røstum 1992–2001)
Kristin Schnitler (2001–2005)
Jannice E. Wærdal (2005–2009)
Knut Braa (2009 – 2010)
Lars Roan (2010–2013)
Gerd A. Buseth (2013)
Silje A. Braa (2014)
Magne Storsve 2015 >

Dirigenter gjennom 90 år:

John Isdahl (1931–)
Johannes Wist
Olaf Lunde

Ivar Andreassen
Ola Aas
Magne Vik (1966–1969 og 1972–1976)
Per Bye (1977 og 1980)
Jann Jørgensen (1978–1979)
Lars Brekkan (1981–1982)
Svein Arne Sørsum (1983–1992)
Dag Tunaal (1992–1996)
Olav Trondsethås (1996–2001)
Bert Chan (2001–2003)
Morten Tømmermo (2003–2010)
Sindre Skauge (2010–2014)
Håvard Hinsverk (2014 >)

Æresmedlemmer:

Ole Bromstad.

Ildsjelen som startet korpset i 1931. Han var formann helt til han sluttet i 1951.

John Melandsør.

Medlem fra 1931–1960. Virket også som hjelpedirigent.

Bjarne Grendstadbakk:

Medlem i perioden 1931–1957. Hadde mange ulike styreverv. Han satt også i styret i Trøndelag Hornmusikkforbund i flere perioder.

Halvor Fjærli:

Medlem i perioden 1931–1953.
Styremedlem i flere perioder.

Kåre Gundersen:

Utnevnt som æresmedlem i 2006. Har vært både formann og kasserer i korpset, og nestformann og kasserer i forbundsstyret i Sør-Trøndelag.

Medlemstid:

Av dagens medlemmer er det Asbjørn Berg som har lengst fartstid. Han har vært medlem sammenhengende siden 1953. Han har mottatt medaljer og diplomer for 20, 30, 40, 50 og 60 års medlemskap. I tillegg har han mottatt Norsk Musikkorps Forbund sitt hederstegn i 1987 og 2001.

Styret i jubileumsåret:

Leder: Magne Storsve
Nestleder: Trine E. Jørstad
Sekretær: Tove Iren Lium Buch
Kasserer: Lars Roan
Materalforv. Ingunn Brøndstad
Vararepr. Martin Røstum

På jakt etter røttene

En helt vanlig sommerdag i august i 2017 fikk jeg en telefon mens jeg satt på jobb. Det var min søster Brynhild som ringte og lurte på om jeg visste noe om Jorishaugen. Og jeg måtte innrømme at, jo, jeg visste da litt om den, bl.a. at det hadde vært en husmannsplass under Teigtrøa der, og at Sjøbygdas første skole sto der. Og jeg visste at husmannen der, Joris Norbye fra Selbu, hadde utvandret til Amerika, via Selbu, i 1871. Ja, det var akkurat det, sa Brynhild, for John Ivar, hennes mann, hadde truffet et amerikansk ektepar som sto på vegen og studerte et slags kart, og lurte på hvor Jorishaugen var. Dama i paret var etterkommer etter Joris, kunne hun fortelle.

Vi ble enige om at jeg skulle komme meg hjem fra jobb så fort som mulig, så fikk hun ta dem med seg heim så lenge og spandere kaffe. Men, før jeg dro heim, eller på turen heim, tok jeg kontakt med Inger Granby i Selbu, som har ei fantastisk utvandrerutstilling som omhandler utvandringa fra Selbu til Amerika. Jeg hadde ganske fort lagt planer om å dra til Selbu sammen med amerikanerne for å, om mulig, få vist fram denne utstillinga. Inger var dessverre ikke hjemme, men hun kunne fortelle meg at hun også var i slekt med Joris og hans etterkommere. Joris' mor var nemlig fra Garberg Østre (Ustigarn), hvor også Inger har en del av sine aner. Nå har det seg også slik at jeg kjenner gårdbrukeren på Ustigarn, Torgrim Garberg, ganske godt, og jeg ringte også til han og avtalte at vi kunne besøke han dagen etterpå.

På vegen heim gjennomgikk jeg i tankene det jeg mente å huske om Jorishaugen og beboerne der, for å være noe forberedt i møtet med Brynhild og John Ivars gjester. Med støtte i Klæbuboka og litt internett mente jeg dette skulle gå bra. Vel inne hos Brynhild og John Ivar ble jeg møtt av Barbara Cosens, Joris' tippoldebarn, og hennes mann Gene Allwine. Vi fikk en skikkelig trivelig ettermiddag, med lesing i Klæbuboka og ymse kilder for å finne igjen Barbaras aner og steder som kanskje kunne interessere henne. Vi fikk leita opp på kartet heimgården til Joris' hustru, Karen Olsdtr Overvik, og fant ut at vi også måtte prøve å dra dit dagen etterpå.

Vi tok oss også en tur til Jorishaugen, hvor det ikke finnes det minste spor igjen etter den tidligere husmannsplassen, bl.a. som følge av et stort plane-

ringsarbeid som ble utført i 1976. Etter at Joris og familien flyttet fra plassen, ble som nevnt, Sjøbygdas første «faste» skole bygd der, etter en del tautrekking i kommunen, om bl.a. kostnadene med bygging. Dette er for øvrig godt beskrevet av Ingebjørg Forsberg i Klæbu historielags årsskrift fra 1992. Bygget ble oppført i 1888 / 89, og senere, i 1896, flyttet til Brøttem, hvor det i dag er en del av grendehuset til sjøbyggene. Til tross for at det på plassen ikke kan sees spor etter noen husmannsplass lenger, var det tydelig at bare det å være på plassen, rørte ved noe hos Barbara. Etter «befaringa» på Jorishaugen, avtalte vi Selbu-tur dagen etter.

Vårt første mål på vår selbureise var Overvik Nordre i Vikvarvet, hvor Barbaras tippoldemor, Karen Olsdtr Overvik ble født i 1822. Barbara og Gene fikk tatt noen bilder, og ikke minst fikk de besøkt plassen hvor en del av slekta i sin tid bodde. Det vi ikke var klar over den gangen, var at et par hundre meter unna, på Ustigarden Nervik, var Joris' fødested, hvor han ble født i 1816, og hvor han hadde sin oppvekst.

Etter at vi hadde vært på Overvik, tok vi turen til Selbu bygdemuseum, hvor en del av utstillingen er viet til utvandringen fra Selbu. Der inne fant Barbara sin tippoldefars navn på ei liste over utvandrerne fra Selbu.

Etter dette besøket gikk turen videre til Ustigarden Garberg, hvor Joris' mor, Marit Persdtr var født i 1793. Der ble vi bedt inn hos kårfolket, Ingebrigt og Vivi-Ann. Ingebrigt har brukt mye tid til slektsforskning, og kjente godt til Joris, og at han var utvandret til Amerika. Under besøket hos Ingebrigt og Vivi-Ann fikk amerikanerne god innsikt i Selbus historie, den store utvandringa derfra, og ikke minst forholda i Norge generelt.

Barbara fortalte oss også mye om hvordan det gikk med Joris og hans etterkommere. Joris var tilbake i Norge en gang da Joris' sønn, som også het Joris, drev gård og handel med skogbruksutstyr i Ada i Norman County i Minnesota. Han omkom i en ulykke på gården. Hans sønn, Barbaras bestefar, Erling, vokste opp i Ada, og ble gift med Florence Allen. Barbaras mor, Marjorie, ble gift med Don Cosens, og de fikk barna Barbara og Doug.

Barbara er jusprofessor, med vannrettigheter som

spesialfelt, og kom til Klæbu i 2017, etter å ha deltatt på en konferanse i Stockholm. Hun hadde ingen særlige forhåpninger om å finne ut noe om slekta si, men prøvde «et skudd i blinde» med først å besøke rådhuset i Klæbu, hvor hun fikk med seg et kart som viste hvor Grendstad er. Og siden gikk det i grunnen slag i slag.

Etter vår tur til Selbu, og ikke minst etter besøket på Ustigarden Garberg, var både Barbara og Gene veldig godt fornøyde, og dro tilbake til Amerika fulle av ny visdom og inntrykk.

Og da skulle en kanskje tro at historien var over, men allerede året etter, ble jeg kontaktet av Barbara. Hun skulle på jobbreise igjen, og ville besøke oss på Grendstad. Jeg tok igjen kontakt med Inger Granby, og denne gangen var hun heime slik at vi kunne besøke utvandrerutstillinga. Før vi kom dit, hadde Inger vært litt i sving for å forberede vårt besøk, og hadde også invitert Vivi-Ann og Ingebrigt Garberg.

Med bakgrunn i Ingers flotte utstilling om utvandringa fra Selbu, samt hennes kunnskap om emnet, ble dette en kilde til mye ny viten for Barbara og Gene, ikke minst med tanke på bakgrunnen for den store utvandringa, og Amerika som en «sikkerhetsventil» for å unngå fattigdom og dårlige kår i heimlandet. I og med at Inger også hadde sine aner i

Ustigarden Garberg, kunne hun og Ingebrigt utveksle mye viten om sin felles slekt, både i Norge og USA. Da Joris dro til Amerika, dro han sammen med flere selbygger, og flere fra slekta. Men ikke alle fra Norbye-slekta dro til Amerika, og både Inger og Ingebrigt mente at på Kvello, hos Lisbeth Norbye, kunne det kanskje finnes noe av interesse for Barbara. Den første Norbye i Selbu, Joris Christian, bestefar til «vår» Joris, f. 1765, som kom til Selbu fra Tynset, er felles stamfar for både Lisbeth og Barbara.

Vi dro derfor videre til Kvello. Nærmest ved en tilfeldighet, traff vi Lisbeths far, Peder. Og da hadde vi virkelig truffet rett mann. Han tok oss først med inn i hovedlåna på gården, hvor de har en bildesamling av flere generasjoner Norbye, helt fra den første Joris Christian. Peder og kona, Kari, viste oss også ei bok laga av en av amerikanerne i slekta, ei bok med flere tusen navn på Norbye-folk. Der fant vi også Barbara.

Etter dette dro vi tilbake til Klæbu og Trondheim, fulle av inntrykk. Det er ikke ofte en ved en tilfeldighet får slike «oppdrag», men når en endelig får det, var det skikkelig artig at det var Barbara og Gene som dukka opp. Vi fikk snakka mye om slekt og utvandring, og vi fikk også satt tingene litt i perspektiv, og kunne fort trekke paralleller fra utvandringa fra Selbu og Norge til dagens store folkeforflytninger.

Inger Granbys utvandrer-museum. Fra venstre Haldor Buan Grendstad, Brynhild Buan Iversen, Gene Alwine, Barbara Cosens.

Av Greta Skjenald

Utvandring fra Klæbu og skipene de reiste med

Cleng Peerson (født Klein Pedersen Hesthammer 1789–1865) kalles pioneren for norsk utvandring til USA. På oppdrag fra en gruppe kvekere, reiste han i 1821 til Amerika for å undersøke muligheten for norsk emigrasjon. Grunnen til at kvekerne ville utvandre, var i stor grad religiøs forfølgelse fra norske myndigheter og lokale prester. Fram til 1845, da Dissenterloven ble vedtatt, var alle nordmenn forpliktet til å tilhøre den norske statskirke. Denne loven tillot andre kristne trossamfunn enn Den norske kirke å etablere seg i Norge.

Sammen med Knut Olsen Eide brukte Peerson tre år, og la alt til rette for norsk emigrasjon til Kendall, nordvest i staten New York. Dette ble det første norske nybyggerområdet i Amerika, ved bredden av Ontariosjøen. Det begynte med sluppen «Restauration», ei lita seilskute som la ut fra Stavanger 4. juli 1825. Etter en strabasiøs ferd, ankom de New York tre måneder senere. Om bord på skuta var det 52 passasjerer, de fleste kvekere eller andre som var medlemmer av kristne trossamfunn utenfor statskirken.

I New York ble de mottatt av Cleng Peerson, og de dro så videre oppover Hudson River til Kendall, hvor de bosatte seg. Denne ferden ble opptakten til en massiv utvandring til Amerika.

Hvem reiste og hvorfor

Grunnen til at så mange valgte å forlate hjemlandet for å begi seg ut i en fremmed og usikker fremtid, var sammensatt: Fattigdom, undertrykking, religiøs forfølgelse, classeskille, overbefolkning, næringsmessige reguleringer i Norge og eventyrlyst samt rykter om billig jordbruksland i Amerika.

I 1862 ble den såkalte Homestead Act (hjemstedsloven), vedtatt i Amerika. Alle som ville bosette seg og drive jordbruk, fikk 650 mål til odel og eie. Dette mot at de stiftet hjem på plassen og dyrket jorda i minst fem år. Dette tiltrakk seg gårdbrukere som ønsket å fortsette med jordbruk, i ei tid hvor det ikke alltid var like enkelt å gjøre det i Norge.

Det antas at de første utvandrerne fra Klæbu var Ole Johansen Wangberg (Vollan), 22 år, og Andreas Rasmussen Tanemselven, 25 år, som ifølge kirkeboka reiste til Amerika i 1861. Ole ble en kjent mann der

borte, og døde i Halstad, Minnesota, 92 år gammel. Generelt var det i de første årene «folk som satt godt i det» som reiste, da reisen over var såpass kostbar.

De typiske utvandrerne fra Klæbu var i midten av 20-årene, ungkarer og uavhengige. De hadde tjent seg opp penger til billetten.

Det er noen fremmede navn på utvandrerlisten fra Klæbu, og dette kan tyde på at flere av de som kom til Hyttfossen som sagbruks-arbeidere, i neste omgang valgte å utvandre til Amerika. Da hadde de kanskje tjent nok til reisen over, og litt startkapital for å begynne på det nye livet.

Rekordåret for utvandringen fra Klæbu var i 1881 da 30 personer reiste over, 26 personer utvandret året etter.

Det hendte også at det var folk som rømte fra sine forpliktelser i hjemlandet, for eksempel farskapsbidrag. Likeledes ungjenter som hadde kommet i

«Udvandring», illustrasjon etter et maleri av Adolph Tidemand. Kilde: Nasjonalbiblioteket.

«ulykka». De tok med seg ungen og reiste fra skam og bygdesladder på hjemlassen.

Prisen på billettene på skipene var avhengig av hvor mye bagasje en hadde med, gjerne fra 14 til 50 spesidaler. For en familie med fem barn, kunne billetten til Minnesota i 1879, komme på 1 200 kr.

Bønder som eide gårdene sine, solgte eiendommer og husdyr, likevel var det ikke stort igjen når billettene var betalt.

Etter hvert ble billetten billigere, og da var det flere fra husmanns- og arbeiderklassen som reiste over. Likeledes var det mange av dem som hadde reist tidligere som kjøpte billett i Amerika. Billetten sendte de hjem slik at familie kunne komme etter. Som oftest gjaldt dette kone og barn.

Forberedelse til den lange reisen

Det måtte grundige forberedelser til for å reise. Alt måtte selges, alt av eiendom, husdyr, innbo og løsøre, og dette skjedde som oftest ved auksjon. Så måtte det provianteres. Det sier seg selv at dette måtte være holdbar mat som saltkjøtt og saltsild, spekeflesk, gryn, erter, poteter, flatbrød, mjøl, smør og ost, i tillegg til surmelk og øl. De måtte ta med tepper og sengetøy, samt kokekar. Vann fikk de ombord.

De skulle leve og bo på skipene i minst to måneder. Mat skulle lages, og denne ble spist med kistene som bord og stoler. De måtte sove i halmen på mellomdekket, og få frisk luft og mosjon på dekk.

De fleste reiste de første årene fra Trondheim til Hull eller Newcastle. Derfra med tog til Liverpool eller Glasgow, og igjen med skip til enten New York eller Quebec.

Overfarten var ofte lang og strevsom. Plassmangel, sykdom og dårlig vær gjorde reisen utrivelig.

Etter hvert som skipene ble større, falt enkelte skippere for fristelsen til å ta med flere emigranter enn forsvarlig. I 1861 omkom ca. 200 mennesker på de

Første glimt av Amerika.

norske utvandringsskipene. Da de store dampskipene kom, var det ikke stort bedre dersom en måtte reise på billigste klasse. Det var det de fleste utvandrere som gjorde.

Emigrantene som kom til New York, ble tatt imot på Ellis Island, datidens innvandringsmottak. Der måtte de godkjennes av de amerikanske myndighetene. I skipsprotokoller fra Ellis Island, finner vi igjen emigranter som reiste fra Trondheim, blant dem Karen Jonsdatter Tanemsmo fra Klæbu.

8. august 1907 reiste hun med datteren Serine på 4 år og svogeren Bernt Thomas Tanemsmo (20 år). Hennes mann, Julius Thomas Tanemsmo*), hadde reist i 1903 og bodde nå i Minnesota.

Da de endelig nådde land, var det ennå en lang reise som ventet utvandrerne. De reiste med dampbåter, elvebåter og tog, og det ble ofte satt opp spesielle togavganger for emigrantene, som foregikk med gammelt utstyr. Vogner som tidligere var brukt som kvegvogner og som var dårlig rengjort, ble tatt i bruk.

Fra 1825 til 1930 utvandret om lag 800 000 nordmenn til Amerika. Noen ble værende, noen kom hjem igjen. Enkelte møtte bare elendighet, andre ble skuffa. Men de fleste fant seg til rette i det nye hjemlandet sitt.

Reisekisten Julius Thomas Tanemsmo hadde med fra Klæbu. Julius sine redskaper og hans bibel er fortsatt i kista som står i Milwaukee.

Skipene utvandrerne fra Klæbu reiste med

S/S «Franklin» seilte emigranter fra Trondheim til Quebec i årene 1867–1871. Seilskapet frakten i alt 1471 emigranter, hvorav 16 fra Klæbu. Overfarten kunne ta 30–40 dager.

D/S «Damascus» gjorde en tur fra Trondheim til Glasgow i 1869. Den fraktet i alt 253 emigranter, hvorav 1 fra Klæbu. Det var Svend Svendsen Eggan, 26 år. Han betalte 48 spesidaler for turen, og reisemålet var La Crosse i Wisconsin.

D/S «Norway» gjorde i årene 1869 – 1872 51 turer ruten Trondheim, Kristiansund, Ålesund, Bergen, Newcastle. Derfra gikk turen med tog til Liverpool eller Glasgow hvor skip brakte dem videre til New York eller Quebec. Norway fraktet i alt 5270 emigranter, hvorav 6 var fra Klæbu.

Rederiet Allan Line som fraktet emigrantene videre fra Liverpool, hadde kontor i Trondheim.

Emigranter fra Klæbu 1869-1871 med D/S «Norway»

Dato	Farenamn	Etternamn	Yrke	Kjønn	Alder	Bustad	Reisemål	Agent	Skip	Frakt (spdkr)
29.04.1869	Guenus	Bytem	Snedker	m	20	Klæbo	Chicago	Henriksen	Norway	40
29.04.1869	Jakob	Mons		m	23	Klæbo	Grand Haven	Henriksen	Norway	40
08.04.1870	Joris	Nordby	Jordbruger	m	54	Klæbo	Chicago	Det Amerikanske Emigrantskipskompagni	Norway	
21.04.1870	Rasmus R.	Thanem		m	33	Klæbo	Chicago	Ennis	Norway	45
02.06.1871	Lars H.	Moen	Arbeider	m	20	Klæbo	Chicago	Ennis	Norway	45
02.06.1871	Iver G.	Graaak	Arbeider	m	25	Klæbo	Chicago	Ennis	Norway	45

Joris Nordby (Viken) fra husmannsplassen Grendstadtrø, senere kalt Jorishaugen, reiste i 1870 over med D/S «Norway».

Året etter fulgte kona Karen med barna Sofie, Ole, Jørris (Joris Kristian), Anne og Karen. De reiste med S/S Franklin fra Trondheim til Quebec.

Ifølge Klæbuboka slo familien seg ned i Minnesota og gjorde det bra. Ole ble utdannet ved Augustana seminar og virket som prest i 40 år. Joris Kristian ble dommer i Minnesota.

Haldor Buan Grendstad har i artikkelen «På jakt etter røttene» i årets årsskrift, skrevet om denne familien.

D/S «Tasso» gikk i rute mellom Trondheim og Hull i årene 1870-1886. Underveis anløp de Kristiansund, Ålesund og Bergen. Den gikk også ruten Oslo, Kristiansand, Hull og Bergen, Stavanger, Hull. Tasso fraktet i alt 18944 emigranter fra Trondheim, hvorav 74 fra Klæbu.

Skipet forliste i Bømlofjorden i 1886, ingen omkom. Ruten gjenoppsto i 1893 med en ny D/S Tasso.

D/S «Tasso» (2) overtok ruten mellom Trondheim og Hull etter den forliste Tasso. I årene 1893-1909 reiste 28000 emigranter fra Trondheim med denne båten, hvorav 35 fra Klæbu.

D/S «Hero» gikk i rute Trondheim – Hull i årene 1881-1909 og fraktet i alt 20153 emigranter, hvorav 45 fra Klæbu.

D/S «Juno» gikk ruten Trondheim – Hull i årene 1886 – 1899 og fraktet i alt 11514 emigranter, hvorav 7 fra Klæbu

D/S «Salmo» gikk i rute Trondheim – Hull i årene 1900 – 1912 og fraktet i alt 23848 emigranter, hvorav 48 fra Klæbu.

D/S «Argo» gikk i rute Trondheim – Hull i årene 1874-1889. Den fraktet i alt 2200 emigranter, hvorav 4 fra Klæbu.

D/S «Domino» gikk i rute Trondheim – Hull i årene 1877 – 1899. Den fraktet 5751 emigranter, hvorav 9 fra Klæbu.

D/S «Zero» gikk i rute Trondheim – Hull i årene 1899-1913 og fraktet i alt 1.556 emigranter, hvorav 2 fra Klæbu. Disse to var Peder Olsen Ugeløien og Ingebrigt Larsen Vangsmo. Peder skulle til New York og Ingebrigt til Big Timber i Montana.

*) I neste årsskrift vil vi komme tilbake til familien Tanemsmo, hvordan livet deres ble, og kontakten med gamlelandet. Spesielt historien til Julius sin søster, Ingeborg Tanem, som reiste over i 1895. Gjennom brev og kontakt med familien i Norge, får vi innblikk i hennes liv og virke i det nye landet.

Kilde:

- Klæbu historielags hjemmeside
- Klæbuboka
- Wikipedia
- Arild Myhr, litt om utvandringa til Amerika, digitalarkivet

Erindringer fra Klæbu 1900–1906

Innledning

Klæbu historielag har vært så heldig å få tilsendt et utdrag av familien Værnes sin slektsbok. Det er Asbjørn Værnes som har sendt oss denne teksten, som omhandler hans bestefars prestatjeneste her i Klæbu. Det er Olav Ragnar Værnes, sønn av presten, som har skrevet ned disse «erindringene» omkring 1945.

Johan Jenssen Værnes var prest i Klæbu i perioden 1900 til 1906. Redaksjonen har etter avtale med Asbjørn Værnes, fått tillatelse til å gjengi deler av den nedskrevne historien. Historien er en god skildring av hvordan livet i Klæbu kunne oppleves på den tiden, sett med øynene til en prestesønn på prestegården By.

Olav Ragnar Værnes forteller:

I 1900 kom min far Johan Jenssen Værnes til Klæbu for å bistå sokneprest Helland med å bestyre soknekallet. Vognmann Vig tok på sig flyttingen fra Trondheim til Klæbu. Han spanderte sin fineste

«landauerdrosje» til prestefolket, så deres inntog i bygden var helt imponerende.

Prestegårdens hovedbygning delte de med Helland og frue, som var sokneprestpar i bygda. Helland fikk beholde hele 1. etage og mine foreldre fikk 2. etage å bo i. Der var det, som jeg minnes, 5 værelser med kontoret, samt et provisorisk kjøkken. Noe slikt som vann eller vask fantes ikke. Vannet måtte sommer som vinter hentes fra en brønn nedi en dal, ca. 2-300 meter fra husene. Brenselet var elendig, søkkvåt granved, så mor gråt mang en gang når hun ikke fikk det til å ta fyr til middagskokningen. Prestegarden var eldgammel, trekkfull og skrøpelig på alle måter.

Alt som kapellan i Klæbu fikk far meget å gjøre med Blindeskolen, som den gang lå der. Denne skolen hadde før vært det bekjente Klæbu seminarium, lærerskole. Så var det i mange år blindeskole, og etter at denne senere (ca. 1910) blev flyttet til Dalen i Trondheim, blev det åndssvakeheim der. Og det er det fremdeles (1945).

På Blindeskolen hadde far adskillig undervisning. Han lærte sig av den grunn å lese blindeskrift. Og

Klæbu prestegård (til venstre) og kirke. Garden til høire er Tørvan (tidligere presteenkesøte). Helt ute i høire kant ligger garden Haugan, og i bakgrunnen skimtes husene til blindeskolen.

*Fra venstre bakre rekke: Wolff, Nygård(?), Aune, Sydnes, Wisth.
Foto: Sverresborg museum.*

lærerpersonalet der var hans gode fortrolige venner og omgangsfeller. Bestyrer den gang var P.M.Sydnes, en utmerket og fin mann helt igjennem. Så var det lærer O.E. Wisth, som senere blev bestyrer av Dalen blinde-skole. Musikk læreren var cand. theol. Johan Unger Wolff, som var organist i Klæbu kirke hele fars tid der. Wolff var en sønnesønn av dikteren Wolff og var meget musikalsk, og far, som nu òg hadde lært sig å spille fiolin, var med i en kvartett hos Wolff. Far spilte der en stø og ren annenfiolin. Wolff var forresten òg en interessert jæger og friluftsmann. Jeg husker ham helst med bøssen over akslen når jeg møtte ham ute.

Videre var Trond Leren lærer der. Han forandret senere sitt navn til Neergård. Han bodde hos oss i mange år. Vi har et bilde av ham og fruene som brudepar. Neergård var òg meget musikalsk. Særlig var han sanger. Og jeg minnes det var festlig på prestegarden om kveldene når han og bestyrer Sydnes sang duetter. Særlig sang de «Gluntarne» flott!

Skomakerlærer var Gullvåg, far til forfatteren Olav Gullvåg. Klokkeren, lærer Ole Aune, var òg en gild kar og en av fars gode venner i alle år. Men Aune gikk meget opp i det kommunale arbeidet, og dette interesserte ikke far. Derfor blev de aldri egentlig omgangsfeller. Men de arbeidet utmerket sammen i det kirkelige, der de hadde samme innstilling.

Branntilløp i Klæbu kirke

Mens far var kapellan i Klæbu inntraff århundreskiftet, og han fikk istand en midnattsgudstjeneste nyårsnatten 1900. Dette blev en svært dramatisk gudstjeneste, da der brøt ut brann i kirken, og mange holdt på å miste livet. Jeg lar forfatteren Olav Gullvåg fortelle om dette:

Eit minne

(avskrift)

Det var nyårshelgi 1900-1901 at dette hende. I flest alle kyrkjer skulde det vera midnattsgudstenest, for på ein høveleg måte å taka imot århundradskiftet. Soleis òg i Klebukyrkja. Med gjekk alle til kyrkja den natti.

Det var slik ein still og fin vinterkveld. Mor og far og dei minste syskine sette seg nedi benkene. Eg gjekk opp på trevet, for eg lika meg best der. Eg kunde tolleg usedd få sitja og sjå alt nede i kyrkja. Og kanskje glytte eg etter ei gjente som eg lika so godt. Det var elles so uvanleg dette med ei gudstenest midt på natti. Det var so stemningsfullt og underleg alt.

Der kom folket ruslande og tuslande or myrkret ute, stogga ein liten grand i døri og såg seg fyre. Kyrkja var so

ven i natt. Elles var den åttekanta, kvitkalka kyrkja lite for augo, men i natt var det onnorleis. Det var prydt med granbar her og der. Det var drege stålstrenger tvert over attmed klokkeetoget, frå vegg til vegg, og på desse hekk oljelampar, fire på kvar streng, etter det eg minnes.

Eg minnest mange andlet frå den natti. No er dei fleste burte. Nokre lever vel enno. Eg minnest Gjellefsfolket, Halsetfolket, Brøttemsfolket, Nikolai Ulstad og systrene, Sivert Aune, Julie Hagen, gamle Tina Bugge og so blindeskulefolket med skulestyrar Sydnes i brodden. Eg ser dei fyre meg, og fyrst og fremst læraren og klokkaeren, Aune. Kyrkja var full av folk. Klokkaeren gjekk ned på kyrkjegolv og tok i klokkeetoget og skulde ringja inn.

I det same hende det!

Eine stålstrengen med lampar rauk. Lampane i golvet med eit kless, midt imillom folk på kvinnfolksida. Ein loge stod i veret. Heile kyrkja som hadde vori så kyrr, stod i eit skrik. Folk fór ut benkene - i ein køyr mot utgangen. Dei klemde på, dei bykste over benk etter benk. Jamvel på trevet tok redsla folk slik at dei heldt på i reine villska og vilde hoppa ned i kyrkja., då dei såg det tok tid for folk å koma seg undan. Men eg såg òg at det var folk som ikkje heilt gav upp der nede. Eg minnest klokkaeren og han far. Han far rengde frakken av seg, kasta han over varmen og saman med andre modige karar trakka dei no varmen ned. Andre kom, etterkvart kyrkja tømdest, inn med snø i hattane og velte på. Og elden vart sløkt.

Ute vavra folk og leita etter kvarandre. Møder etter born og born etter møder. Og dei ropa og gret. Smått i senn fann dei kvarandre og roa seg. Og nokre fór heim, andre vart verande og vart med i gudstenesta til endes. Og eg minnest at presten Wærnes tala slik at alle vart tekne.

Mor vart so nedfor av støkken at ho fór heim med dei minste borni. Og ho var på livet for far og oss andre, til ho såg oss vel heime att. Men far hadde mist frakken sin. Den fekk han elles vederlag for av brannkassa. Det er tri og tretti år sidan, men eg minnest det enno som det var i går.

Efter opplysninger fra far kan jeg supplere det Gullvåg skriver en del:

Da ilden brøt ut ble det panikk i kirken. Noe som òg gjorde sitt til at det blev slik kamp ved utgangsdøren, var at kirketjeneren hadde satt en bom av jern på innsiden av døren. Hvad han mente med det er ikke godt å si. Denne bommen var det uråd å få op, da folk sprenget så hardt på. Nærmest bommen stod en kjempekar, Ola Dalen, men selv hans krefter blev her for små. Han blev trykket så hardt mot bommen at denne, som var adskillig tykk, blev bøiet i en bue.

Den som tok initiativet til å få slukket ilden, var

forresten klokker O. Aune. Han tok frakken sin og gikk løs på flammene. Efter ham kom så lærer Gullvåg, og på kort tid hadde de fått ilden slukket.

Far stod rolig for alteret, for han tenkte dette ville virke best for å hindre panikk. Og straks ilden var slukket fortsatte han gudstjenesten. Og hans preken den natten var mektig. Også Olav Gullvåg sier om den: «alle var tekne».

Sokneprest i Klæbu

I 1902 blev så far utnevnt til *sokneprest i Klæbu*. Han var da blitt godt kjent i menighetene både i hovedsoknet Klæbu og i annekset, Tiller. Og folk likte denne enkle mannen og hans centrale og sterke forkynnelser, så menighetene søkte om å få ham som sokneprest. Det var som før nevnt mange ansøkere, men biskop Skaar likte far best, og efter hans innstilling blev òg utnevnelsen.

I Tiller anneks likte han sig forresten særlig godt. Forholdene der var ikke så innestengt som i Klæbu. Kirkesøkningen var jevnere, så selv om det var en lang, og vinters dag vanskelig vei til annekset, så gledet han sig altid til turene dit. Jeg minnes ikke navnet på den garden han alltid tok inn på når han hadde gudstjeneste i Tiller, men det var en gard i nærheten av kirken. Her var det alltid god og rikelig med mat og en enestående gjestfrihet. Der satt han ofte efter gudstjenesten i samtale med sine gode venner.

Presteboligen i Klæbu

Da mine foreldre som prestefolk overtok hele hovedbygningen, blev det straks et problem hvordan de skulde få møblert alle rummene der. Så vidt jeg minnes var der 12 rum foruten kjøkkenet. Så fikk de arbeidet efter hvert en del møbler på Blindeskolen. Der var de meget flinke til den slags arbeide, og møblene der var billige.

Fars kontor var meget puritansk. Det var et stort klaffebord til skrivepult, en putestol og noen bokreoler som han selv hadde arbeidet. Publikum fikk nøye sig med en langbenk ved den ene veggen. Fars kontor lå i 2. etage, rett inn når vi kom op trappen, med utsikt over hagen mot sør.

Det jeg først vil nevne litt om er gjestfriheten i mine foreldres heim. Den var enestående!

Ingen måtte gå derfra uten rikelig bevertning, selv om familien selv til gjengjeld måtte innskrenke sig noe. Og der blev aldri gjort forskjell på folk, alle var like velkommen. Kaffekjelen stod og putret alltid på

komfyren, og spisebordet minnes jeg alltid med spise-duk på. Det blev så lite anledning til å dekke helt av bordet, for rett som det var skulle en eller annen ha traktement.

Mellem vennene på Blindeskolen, Sydnes, Wolff og Wisth, samt Neergård og vår familie utviklet det sig en jevn omgang, med små, enkle kveldsselskaper. Bevertningen var såre enkel, men underholdningen var desto rikere. Det var på mange måter utviklende for mig å få lytte til samtalen og sangen ved disse selskapene. Det var helt uråd å få mig til å legge mig slike kvelder. Jeg gjorde mig så liten som en mus og gjemte mig i en krok, så ikke mor skulde få øie på mig og jage mig til køis.

Avduking av minnesmerke for Eidsvollsmennene

Biskop Darres efterslekt satte hverandre stevne i Klæbu i anledning avsløringen av bautasteinen over stamfaren, som var Eidsvollsmann i 1814.

Også den gang kom der flere flotte drosjer kjørende med folk fra Trondheim til oss. I spissen for laget var høiesterettsassessor Darre-Hirsch, en fin mann. De tok inn til oss, der alt var ordnet til en festlig mottagelse. Jeg ser ennu for mig alle disse

fine mennesker omkring spisebordet, som for anledningen var dekket i storsalen i 2. etage. Den var den eneste som kunde rumme så mange ved ett bord, selv om nok og de andre rummene på prestegarden var meget store.

Fars tale ved avsløringen av Eidsvollsmann Darres minnestein var referert i sin helhet i Dagsposten i Trondheim, hvis redaktør selv var med. Darre hadde i sin tid vært sokneprest i Klæbu. Klokke Forseth hadde òg vært Eidsvollsmann i 1814, og han fikk og sin minnestein ved samme anledning.

Bispevisitas i Klæbu

En annen stor begivenhet i denne tiden kan òg nevnes; det var da biskop Skaar og prost R. Berge (fra Melhus) hadde visitas i Klæbu. Huset stod på ende lang tid i forveien. Mor vilde nok ikke at bisp og bispinne skulde ha noe å utsette på maten og stellet. Og far gjorde sig ekstra flid med prekenforberedelsene til visitasen. Der blev for anledningen kjøpt nye fine dyner (dundyner) til bispeværelset.

Biskop Skaar var forresten en stiv kar, og vanskelig å gjøre tillags. Hans svar var ofte korte og nesten støtende. Da mor således spurte ham om han ønsket kaffe på sengen om morgenen, svarte han bøst: «Jeg

Fra venstre: redaktør for Dagsposten Trondheim, sokneprest Johan Værnes, klokke Aune, bestyrer Sydnes omringet av barn fra blindeskolen, familien Darre-Hirsch.

ønsker ikke å forkorte mitt liv med flere år, ellers takk!» Som forrett ved visitasmiddagen var der fiskeboller i carriesaus. Mor tenkte nok at dette skulde falle i alles smak. Men biskopen snuste litt på fatet da han fikk det, og så alle hørte det: «Carry er min pest!» *) Men tiltross for biskopens overlegenhet, så forløp dog alt på beste måte. Mor var forresten meget lettet da hun så de høie herrer reiste sin vei.

*) Heldigvis hadde mor noen boller igjen som ikke lå i saus.

Det forekom forresten òg enkelte muntre innslag under visitasgudstjenesten i Klæbu den gang. Det var så uhorvelig mye mus i denne gamle kirken, endog under gudstjenestene var de enkelte ganger frekke nok til å vise sig «offentlig». Klokkeren og medhjelperen pleiet å stå midt i den 8-kantede kirken og ringe med hvert sitt klokke-*taug*, som hang ned fra klokketårnet. En gang måtte klokkeren vente litt med å ringe ut, fordi en mus nettop drev på og klatret opover klokke-*tauet*!

Disse kirkemusene måtte naturligvis holde leven også under visitasen. En av dem var krøpet inn i muffen til lensmannskona et øieblikk hun hadde lagt den fra sig på benken. Da hun så senere stakk hånden inn i muffen for å ta fram lomme-*tørklædet* sitt, støtte hun på denne musen, og satte i et gjennomtrengende hyl, selvsagt. Intermessoet vakte munterhet i forsamlingen, helst blant ungdommen på galleriet.

Så var det en liten mus som rett som det var stakk hodet fram gjennom huller under knefallet rundt alteret. Dette fikk gamle prosten se, og han var redd for at biskopen, som stod for alteret, skulde bli forstyrret av dette. Så han tok en paraply og ruslet bort til alteret, og hver gang musen tittet fram stakk prosten lynrapt efter den med paraplyen. «Tji, tji», sa han hver gang han dyttet efter musen.

Hvad som virket mest forstyrrende for biskopen, enten musa eller prosten, vet jeg ikke!

Efter gudstjenesten steg biskopen fram i kordøren og sa bl. a.: «Jeg vil tilråde at der straks blir anskaffet noen kirkelige katter i denne kirken!» Dette blev også gjort, og resultatet var utmerket.

Gjestfrihet i prestegården

Et annet gildt besøk hadde vi òg i Klæbu. Det var skoledirektør Karl Seip. Jeg fikk forærendes av ham personlig en av hans bekjente visebøker.

Men som før nevnt, det var ikke bare slike stor-*karer* som blev gjestfritt mottatt på Klæbu prestegård. Der blev alle vel mottatt. Selv en rekende fant som

en dag kom dit blev vel mottatt. Ja, han blev hos oss i et par uker, og da han var en hendig kar, tok han og frisket op og malte de gamle møblene, så de så helt nye ut. Men så en dag kom der to politibetjenter fra Trondheim til gards for å arrestere ham. Han viste sig å være rømt fra fengslet der, der han var satt inn for mishandling av kona si. Men far, som talte med ham om dette, sa at det var kona og ikke mannen som skulde ha vært straffet. Men som kjent er rettferdigheten blind!

Prestegjeringen

Far var meget flittig i sitt menighetsarbeide. Stadig holdt han oppbyggeser rundt på skolehusene og i privathusene, og han var alltid velkommen. Fullt hus var det òg altid. Han utarbeidet omhyggelig sine oppbyggelsestaler, og en mengde av disse har han efterlatt sig i manuskript. Han møtte òg altid op i sørgehuset ved begravelser, hvordan vær og føre enn var. I Klæbu var forresten skikken at alle lik først skulde kjøres til prestegården, der kisten blev plassert foran trappen til hovedbygningen. Derfra blev så kisten båret op til kirkegården. Presten fulgte altid straks efter kisten, derefter de nærmeste pårørende o.s.v. I Tiller hadde man ikke denne skikken.

Brytningstid og Unionsoppløsning

Fars prestedid i Klæbu falt i en tid som vi vet på mange måter var en brytningstid både i det kulturelle, politiske og religiøse. Kulturelt lå denne bygda svært tilbake, innestengt som den var. Men fra århundreskiftet tar det til å bli en forandring i dette. Veiene utbedres, ny vei blev bygget fra Tanem bru til sør forbi prestegården ca. 1904-1907. Skolene får bedre materiell og kravene settes op. Telefon blir innlagt bl.a. på prestegården. Meieri anlegges for bygden på gården Aune.

På det religiøse området blev der òg forandring. Det sneversynet som lenge hadde skjemt det kristelige livet kom nu mere og mere bort. Men særlig på det politiske området blev der forandringer. Unions-*tids*ens ophør og året 1905 blev innledningen til en sterk utvikling også her, og i dette tok far del med liv og sjel, som den gode nordmann han var. I 1905 var han stadig på farten for å sette mot i folk. Selv hadde han nok mest lyst til å dra til grensen, men forholdene tillot nok ikke det. Men i taler og dikt arbeidet han der han var. Som et eksempel gjengis her et av hans patriotiske dikt fra 1905:

1. Op, I trønder/ brave bønder
raske fremskridtsmænd!
Landet er i fare -
tag jer vel i vare!
snarer/svensken lægger
sårer/ hidser, ægger
brave norske mænd!
2. Skal de stenge/våre penge
når vi gir dem ud?
Skal de åbent tage
hvad vi holdt tilbage?
Skjælde/ ud vår ære?
smelde/ med sin lære:
at de gir oss brød!
3. Baglerprester/bygder gjester
rundt om i vårt land -
sendt af svenske magter,
Norges ret foragter!
Vil du dem adlyde?
Skal nu svensken byde
I vårt fædreland?
4. Onde røster/ ifra øster
lar oss vide end:
Norge er hærtaget!
Frihed - /er du jaget?
Trønder!/ Værg din ære!
Bønder!/ Lad dem lære,
I er Haakons mænd!

Det sier sig selv at vi guttene fra barneårene av fikk innpodet i oss en sterk forakt for alt som het svensker. Det var det verste skjellsord i min barndom å bli kalt en «svenske».

Da unionen med Sverige blev oppløst blev far meget tilfreds. Men han mente at skulde landet få fred og framgang, da måtte det òg bli et selvstendig kongerike. Og, som ovenstående dikt viser, forutsa han alt før 7.juni 1905 at landets nye konge ville komme til å hete Haakon. I sin kongehyldest fikk han forresten en motstander i klokkeren, ordfører Ole Aune, som var en av dem som stemte «nei» ved kongevalget. Aune holdt òg – til stor forargelse for far – skole selve kroningsdagen. Men far tok oss guttene med til Trondheim, der vi fikk være med og se all stasen ved kroningen. Jeg minnes jeg om eftermiddagen stod foran Stiftsgården klemt inn mellom to vaktsovdater, og med et solid grep i fars hånd. Kongen med kronprins Olav på armen, og dronning Maud kom fram

på altanen og blev hyldet av folket. «Se nu godt på kongen, gutt!» sa far til mig. Og jeg skal si jeg brukte øinene. Ja, det blev et rikt minne for livet.

Prestegårdshagen – kaninfarm og grisehald

Ellers er å fortelle at som et synbart tegn på 7. juni 1905 blev den første flaggstang satt opp på Klæbu prestegard. Den blev plassert i hagen mot sør, rett ved potetkjelleren, som lå utenfor hagen der. Ved siden av flaggstangen plantet far òg tre grantrær, ett for hvert av oss barna, men det er tvilsomt om disse trærne nu fins der.

Når jeg allikevel er en tur i hagen kan jeg med det samme nevne at der i nærheten av flaggstangen anla far i sin tid kaninopdretteri. C. Th. Wolff drev mye med kaniner, og far vilde prøve det han òg. Men far var ikke heldig. Først var det mye bry med rottene, som tok mange av kaninungene. Men med rottegift m.v. fikk han da has på dem. Men så ynglet disse kaninene noe forferdelig, så de sprengte alle lokalitetene. De grov sig ut under nettingen og gjorde mye skade i hagen. Til slutt måtte han kvitte sig med hele farmen, og det var da vanskelig å opspore alle disse kaninene, som var alle steder. Nei, da var han heldigere med grishuset han hadde i hagen om sommeren. Et stod i et hjørne av hagen rett overfor smia.

Gardsdrifta på prestegården

Gardsdriften av Klæbu prestegard skaffet far mange og store bekymringer. Økonomisk fikk han en knekk på grunn av denne store og tungdrevne garden. Da han blev sokneprest i Klæbu var der efter sokneprest Helland en utmerket forpakter på garden. Han het, så vidt jeg minnes, Ringseth. Ringseth måtte reise heim og overta farsgarden på Innherad. Efter Ringseth fikk ikke far skikkelige forpaktere. Til å begynne med prøvde han på å drive garden selv. Men ikke hadde han driftskapital og ikke tilstrekkelig arbeidshjelp. Mor var òg for sykelig til å kunne hjelpe noe større til. Han fikk først tak i en agronom, som het Kummen, men denne karen var bedre i teorien enn i praksis. Han kunde snaut kjøre en hest.

Så kvittet far sig med Kummen, og tok garden helt alene. Han strevet tidlig og sent. Dels ved lån og dels ved å spare opp noen småskillinger hadde han fått sig de nødvendige redskaper samt to hester og en del kyr. Jeg minnes jeg var med ham og kjøpte ei ku

I hagen i Klæbo prestegård. Fra venstre: Jacobine Værnes, Martha Værnes, Johan Værnes, Sigfred og Olav Ragnar Værnes.

til kr. 40,-, men mor syntes nok de pengene kunde ha vært bedre anvendt.

Så drev han med griser, solgte smågriser for kr. 8,- pr stykk, og det blev en pen fortjeneste. Men budeien var lite tess, så stellet i fjøset blev elendig, hvilket selvsagt virket på melkesalget til meieriet. Når han òg måtte holde gardsgutt for melkekjøringa til meieriet, og 2 piker, en budeie og en innejente, så forstår en at utgiftene lett vilde overstige de små inntektene. Gjelden både hos handelsmann Ole Halseth i Klæbu og i Trondheim steg jamnt. Der var nok husmenn under prestegarden, men deres pliktarbeide var helst i form av skogsarbeide og vedhogst om vinteren. Og så gikk det en masse mat til slike karer, og arbeidstempoet var rent minimalt. De var svært dovne og likeglad. Den eneste trofaste arbeideren han hadde var en stakkar som led av fallesyke og ellers ikke var helt tilregnelig. Han svarte aldri med andre ord enn denne setningen: «Det står i Bibelen, det!»

Enkelte ganger hadde han òg en ekstramann i vedskjulet, en mann som bare hadde én arm. På denne måten kunde det imidlertid ikke fortsette, så han bestemte sig for å forsøke å få en forpakter, da mot selv å holde besetning og redskap. Han prøvde flere forpaktere uten hell, så var det å drive garden alene igjen en tid. Men i 1906 blev de økonomiske forholdene helt uholdbare for ham, så han til slutt måtte ta det skritt å opgi sitt bo til konkurs. Jeg husker at dette var en forferdelig tid for oss alle.

Gjelden hans var da steget til kr. 8.700,-, et veldig beløp i de dager. Jeg minnes da lensmannen kom for å registrere boet. Alt blev skrevet op og taksert. Mor vilde selvsagt ikke gjemme bort noe, men jeg husker at hun i tallerkenhyllen på kjøkkenet hadde plassert to og to tallerkener utenpå hverandre. Hun hadde visst en tanke om at gamlelensmannen skulde overse de bakerste tallerknene. Men jeg var jo ikke inne i mors plan her, syntes det var for galt at ikke lensmannen så disse tallerknene, og skravlet ut om dem, til mors tydelige forargelse. Men gamlelensmannen var diplomat nok til å overhøre min innblanding i saken. Den 5. mars 1906 fremla så far i skifteretten et forslag om akkord. Alle anmeldte fordringer under 50 kroner samt alle prioriterte fordringer tilbød han å betale fullt ut i løpet av 1906 og 1907. For de øvrige fordringer gav han sikkerhet i prestetienden ved hvert nyttår, første år kr. 500,-, senere kr. 800,- inntil alt var betalt. Utbetalingen skulde skje gjennom lensmannen i Klæbu.

Jeg minnes den dagen far var i Trondheim med dette akkordforslaget. Jeg kom tilfeldigvis inn en tur på soveværelset til far og mor, og der fant jeg mor på kne foran sengen. Hun bad Gud hjelpe far til å få ordnet disse sakene.

Slik står disse barneårene for mig i minnet. På mange måter så vanskelige år, men far var den jeg i denne tiden lærte å stole på i alt. Han fant alltid utveier, og hans gode trønderhumør var uopslitelig.

Reiste fra Klæbu

Far reiste fra Klæbu på eftersommeren 1906 for å overta sitt nye embede, Ibestad, Troms.

Flytningen blev besørget av bygdefolket, som møtte mannjamnt op med hester og vogner for å få flyttegodset ned til Trondheim. Alt gratis, selvsagt. Siste natten lå vi hos lærerne Wisth og Wolff på Blindeskolen.

Før far reiste fra Klæbu, holdt han en auksjon over ting han ikke ville ta med sig nordover, særlig besetningen og redskapene. Han tok bare med sig én av hestene, Truls, samt giggen, karjolen, bredsleden og spissleden. Auksjonen innbragte ikke så lite penger, men beløpet minnes jeg ikke lenger. Han fikk forresten ikke noe av disse pengene, da hele auksjonsbeløpet blev underslått av den nye lensmannen. Dette blev ekstra avskjedhilsen far fikk fra Klæbu. Tungt satt han i det fra før, med en stri akkord på sig, samt en kostbar flytning helt op til Troms. Og lensmannens underslag gjorde ikke saken bedre.

Runesteinene fra Tanem og Bratsberg

Runesteinen i Bratsberg

John Hansen Bratsberg hadde i 1806 flyttet sin gård opp på en høy banke. Dette er samme gård som i dag er Øvre Bratsberg. Omkring Bratsberg kirke skal det ha vært en rekke med store gravhauger, som tidligere ble beskrevet som kjempehauger. Da han gravde ut tomten for husene, støtte han på to gravhauger, og i den ene et gravkammer. Dette bestod av tre store steiner, der hver stein var så stor at de måtte trekkes av tre hester. I dette gravkammeret ble det ikke funnet noe.

Den andre gravhaugen var 14 til 16 alen (tilsvarer 8,8 til 10 meter) i diameter, og bestod av en blanding av håndstore steiner fylt med jord mellom. I sentrum av denne graven var det en nedsenking i bakken, eller et horisontalt hulrom som Darre kaller det i sin beskrivelse. Dette hulrommet var dekket av en stor firkantet stein, der sidene var 22 tommer lang og 2 til 3 håndbreddetykk (56 cm lange sider x 20 til 30 cm tykk). I hulrommet ble det funnet en urne, et spyd og deler av et spyd (Hugås, 2000). På steinen som dekket kammeret, var det fem runer.

Oldtidsforskeren Martin Friedrich Arendt tegnet av steinen i 1806. Senere ble runesteinen murt inn i en mur på en av Bratsbergs gårder. Tegningen av runesteinen gjorde det mulig å tolke hva som sto.

Runesteinen fra gården Bratsberg ble av antikvar Lorentz Didrik Klüver tolket til et mannsnavn Falk, som også betydde «falt i strid». Falk er et kjent personnavn i Norge fortsatt. En annen kilde derimot, sier at Klüver tolket runene fra Bratsberg til mannsnavnet Tholim eller Tholif (Hugås, 2000).

Det er viktig å nevne steinhella som ble funnet i Bratsberg i 1806, da denne ligner mye på steinen fra Tanem fra 1810. Både type gravhaug, runene og funnkontekst er relativt lik.

Runesteinen på Tanem

Jakob Hersleb Darre var sogneprest i Klæbu i 1810. Hjemme på prestegården leste han mange slags bøker, og han var venn av biskop Peter Olivarius Bugge i Nidaros. Kirken hadde sammen med Selskabet en stor boksamling på omkring 3000 titler. Bøkene og medlemmer av borgerskapet i Trondheim, som

hadde utdannelse fra København og andre steder i Europa, måtte brukes til å lære opp andre som kunne spre dette. Biskop Bugge arbeidet med planer om et slags seminar for dette i Waisenhuset (Lysaker, 1987). Darre var en del av dette miljøet, og hadde tilgang på denne store boksamlingen. På denne tida var det helt vanlig å undersøke gravhauger som var kjent gjennom muntlige fortellinger. Gravhaugene ble undersøkt for å lære mer om hva våre forfedre hadde befattet seg med. Dette var i en tid med stor vekt på den bibelske lære. Darre var ikke en hvem som helst, han var betydningsfull i sin samtid, kunnskapsrik og søkte ny viten.

Høsten 1810 undersøkte han to gravhauger på gården Øvre Tanem. Dette dokumenterte han meget utførlig i et brev som han sendte til Det Kongelige Vitenskabers Selskab i Trondheim, datert 17. desember det året. I dette brevet skriver han at utgravningen hadde blitt forsinket på grunn av dårlig vær om høsten. Den andre gravhaugen hadde han ikke blitt ferdig med på grunn av været, og måtte vente til sommeren med resten av arbeidet. Darre skriver dette i brevet om funnet på Tanem (sitat),

Den havde nogen lighed med den på Bratsberg, og nu den Forskjel, at det indre der var bestaet af Bergsten, den ytre av Klippesten, cirkelrunt med hele Tvermaal 30 Alen, under to fladagtige Stene fandtes en Urne, og et lidet Spyd, der bevares hos Bardo Arntzen Tanem. Urnen var i støbt Jern 5" i Diam. lignende en liden Gryde. Spydet 9" langt, og ...vel 12" langt, Bladet 6" langt, tveegget og oval dannelse paa Midten, 1 ½" bredt, en temmelig opphøiet Kant paa begge Sider av Bladet.

.....i den østre Ende deraf, og omtrent i Midten, en halvanen Alen lang og ujevn Græsten, hvorpaa var innhugget. som tegningen viser. Udi en annen Houg, som var noget mindre, fadtes en muret Grav, hvori var en del Aske og brændte Been.

De brente beina og asken lå i en urne. Denne ble tatt vare på, og oppbevares ved Vitenskapsmuseet, NTNU i Trondheim. Urna er et spannformet leirkar, som i løpet av tiden etter at runene ble tolket,

har blitt nærmere undersøkt. Denne typen leirkar har blitt funnet i graver, sammen med andre gjenstander, fra folkevandringstiden (400–600 år e.Kr. f.) (Beverfjord, 2014). I graver forsvinner denne typen leirkar på 500-tallet i Norge. Beverfjord skriver dette om leirkarene (sitat), *Det er sjelden de finnes i gårdstuffer, og dette har blitt tolket dit hen at de spannførmete leirkarene ikke har vært vanlige husholdningskar, men at de har hatt en spesiell verdi.* Ifølge Johannes Bøe og Haakon Shetelig forekommer formen på selve karet og dekoren fra Tanem, på kar fra 300-tallet e.Kr.f.

Tolkingen av runene på steinene

Professor Finn Magnussen var den første som tolket runene på steinen fra Tanem (Klüver, 1823). Han skrev at runene på steinen var høyst merkelige for Norden å være. Videre skrev han at selv om de skulle være fra *Brændeoldsdagene* (se forklaring), hadde runene en høy alder. Han tidfestet runesteinen fra Bratsberg til å være fra 700–900 år e.Kr. f. (Hugås, 2000).

Klüver uttaler så på slutten av avhandlingen om runesteinen fra Tanem, at om han har rett så står det **mairle** på stenen. Han mener runeinnskriften er fra tiden mellom 500 og 650 år etter Kr. fødsel. Men dette er han ikke helt sikker på. Dette var omkring 1822–1823, siden hans avhandling ble publisert det året.

En gang mellom 1823 og 1865 var runesteinen fra Tanem på Universitet i København. Runesteinen ble etter da fraktet til oldsaksamlingen ved Universitet i Oslo, og der oppbevares den fortsatt. Flere arkeologer og språkforskere har studert disse runene, som blant annet Krause. De har kommet fram til at runene tilhører den eldre futharken (eldre runerekke). Krause har beskrevet runesteinen senere på 1800-tallet, og kommet fram til at runene som er risset inn, er navnet på en kvinne. Krause studerte steinen etter språkforsker Sophus Bugge, da han i sin beskrivelse av runesteinen henviser til Bugges tolking. Adjektivet i starten av runen **mair-** har blitt tolket som *berømt*, av Krause. Altså kvinnen som ble gravlagt i denne gravhaugen var en berømt/kjent kvinne. Krause skriver videre at runesteinen fra Tanem, etter runene å dømme, er fra omkring 500 e.Kr. f. Atle Døssland har i Klæbuboka bind I, som ble utgitt i 1973, referert at dette ble tolket som et mannsnavn. I haugen ved siden av gravhaugen som runesteinen stammer fra, ble det funnet et sverd, noe som tyder på at det i den gravhaugen hadde ligget en mann. Gravhaugen hvor

runesteinen ble funnet, var en noe mindre haug, noe som igjen kan tyde på at det var en kvinnegrav.

Darre skriver at gravhaugen lå 600 skritt fra Tanem gård, i nordøstlig retning. Videre at gravhaugene lå nedenfor en bergknoll. Haugen bestod av kampestein (gråstein) med jordfylling mellom. Den var 14 til 16 alen (8,8 til 10 meter) stor i diameter, og hadde en størrelse som kan tilsvare en gravhaug fra yngre jernalder. Ifølge Asbjørn Tanem lå gravhaugene der veien opp til husene i Tanemsåsen i dag ligger. Lenge lå runesteinen foran en fjøsdør på Tanem, der hestene ble tatt inn og ut. Darre skriver at dette var fjøsdøra på Nedre Tanem, mens Håvard Grendstad har blitt fortalt at det var på Øvre Tanem. Uansett, steinen med runene lå foran en fjøsdør.

Steinblokken er av tong – glimmerskifer, som er en gammel tysk betegnelse for en metamorf bergart. Den ble dannet under havet av leirholdige masser en gang før siste istid. Glimmerskifer er en vanlig steinsort i Trøndelag, og finnes lokalt i Tanemsåsen. Målene er 1.0 x 0,75 x 0.16 meter på selve runesteinen, mens runerekken sitter i det øverste venstre hjørnet på steinen. Selve runerekken er noe slitt, og har derfor vært vanskelig å tyde, se illustrasjon.

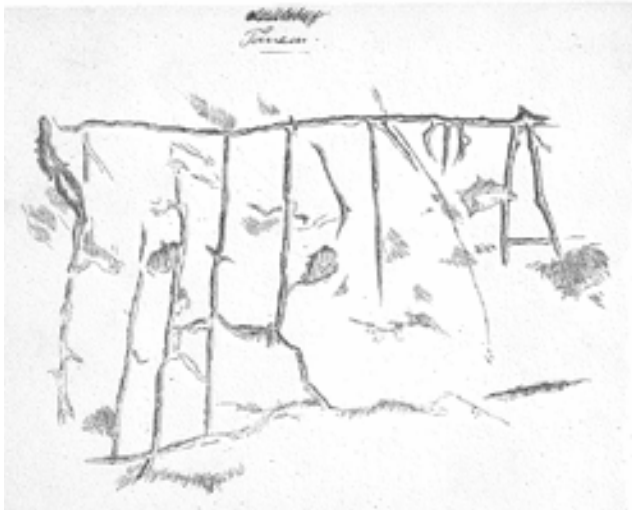
Runestein på Tanem og Bratsberg skal ha lignet hverandre, og ha hatt samme type runeskrift datert til den eldste futharken. Om navnet viser til den som risset runene (runemesteren), eller den døde, kan vi ikke vite.

De arkeologiske kulturminnene på Tanem

Kan det være at tvillingborgene, gravhaugene på Tanem og Nideng, Fjellveien og de ulike funn av gjenstander er tegn på et datidens maktsentrum?

Bygdeborgen på Tanemsåsen ble undersøkt av arkeologer de to siste tiårene av 1900-tallet. Det er flere brannlag og kullrester fra borgens ringmur og flata som er datert. Borgen ble datert til å ha vært i bruk i flere perioder mellom 400 og 700 e.Kr. f. Høsten 2018 ble det funnet en borg til på Litjmyrberget, rett over den gamle ferdselsåra Fjellveien (Via-Montanum), se bilde. Denne veien finnes beskrevet i Nordens historie av Olaus Magnus, trykt i 1539 (Grendstad, 2017). Han vandret da til Nidaros fra Lund i Sverige i årene 1518–1519. Da var Fjellveien en av tre kjente veier til og fra Nidaros. De andre to veiene gikk om Stjørdal og Meråker til Sverige, og om Stiklestad til Sverige.

Flere gravhauger finnes i Nideng, og Tanem har

Eldre futhark – hvilket skriftspråk er det?

Eldre futhark er betegnelsen på det eldste, og fellesgermanske runealfabetet. Det har fått navnet sitt etter de 6 første runene i alfabetet: futark. Eldre futhark hadde til sammen 24 tegn. De eldste kjente funnene av runer er datert til 100-tallet e.Kr.f. Runeinnskrifter finnes på våpen og redskaper, smykker og amuletter, og etter hvert også på minnestein. Tanem-steinen er en av de eldste.

Fra 600/700-tallet reduseres dette eldre runealfabetet gradvis til 16 tegn, Yngre futhark. Det skjer ved at f.eks. to lyder blir «slått sammen» og uttrykt ved ett tegn.

Romerrikets erobringer av store deler av Europa førte til at deres alfabet – det latinske alfabetet – gradvis ble kjent. Romerne kom aldri til Norden som erobrere, men deres kulturelle påvirkning var betydelig. Nordiske sjøfolk og vikinger var i kontakt med store deler av Europa.

Til Norge kom det latinske alfabetet med kristendommen og kirka. Gradvis ble runealfabetet avløst av det latinske. I første omgang skjedde det ved at runealfabetet ble supplert med nye runer, tegn som lignet på de latinske bokstavene. Deretter ble runene etter hvert faset helt ut.

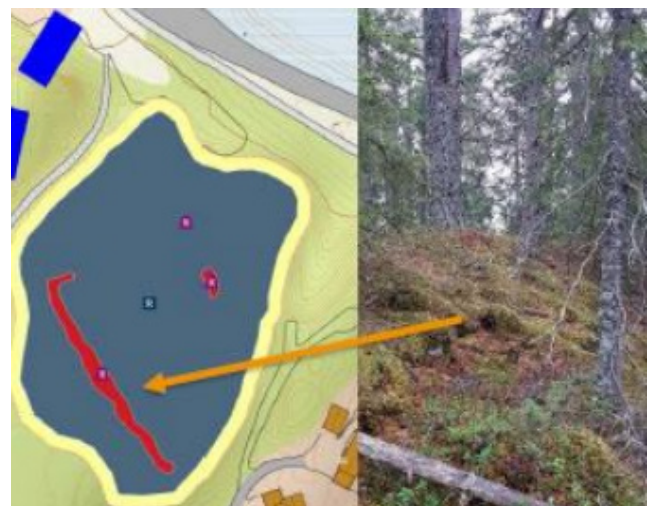
Den egentlige runetid slutter i Norge på 1200/1300-tallet, etter at runene har vært i bruk i over 1000 år. Men runene døde ikke helt ut, flere steder førte de en slags skyggetilværelse til innpå 1700-tallet. På primstaver, der runer er tatt i kalenderens tjeneste, holdt runetegnene seg lenge.

hatt store gravhauger nord og øst for gårdene. Spannformet leirkar og runestein med eldre futhark er *artefakter* (se forklaring) som er beskrevet fra lengre sør. Folket som levde på Tanem på denne tiden må ha hatt kontakter som enten har delt kunnskap om gravferdsskikken og et skriftspråk, eller det har bodd noen der som hadde dette.

Den store Tanemsåsen med bygdeborg, er meget strategisk plassert (Sandvik, 2009). Like nedenfor renner Nidelva, og fra borgen ser en det gamle ferjestedet. Fjellveien som passerte mellom tvillingborgene, bidro til en meget god kontroll og oversikt over all ferdsel og varetransport.

Gravhaugene, som sogneprest Jacob Hersleb Darre beskriver i sitt brev, var store. Med sine 10 meter i diameter, og 3 til 4 meter i høyde, ruver de i terrenget. Det vitner om at her var høvdingen gravlagt. De mindre gravene ved siden av, som tolkes

Illustrasjon av borgen på Litjmyrberget på Tanem. Foto til høyre viser murrestene, markert med gul pil på skisse. Den røde markeringen viser den sammenraste muren i stein, som kan ha gått tvers over berget. Det blå punktet er av oppkomme med vann. Tidligere fylkesvei 704 under Litjmyrberget er markert med grått. (Illustrasjon er hentet fra den siste vedtatte planen for ny FV 704 Tanem - Tulluan).

som kvinnegraver, vitner om at kvinnene ble gravlagt sammen med høvdingene. Runene tyder på kulturutveksling med andre land i Skandinavia og Nord-Europa.

Tanem ligger langt ned i Neadalen og var et høvdingsete dit jernbarrer, kull, tjære og huder ble fraktet til. Her var det fruktbart nok til at både høvdingen sin familie, og arbeiderne kunne få nok å leve av (Sand-

Funn av eldre futhark i Nord Europa og Norden (Wikipedia - eldre futhark).

vik, 2009). God fruktbar jord, fisk i Nidelva, hjortevilt og orrflugh i skogene ga nok mat. Tanem lå akkurat passe langt fra fjorden og Nidaros, til at her kunne en finne hvile og skifte klær før en reiste inn til Nidaros. På Tanem kunne også utveksling av varer skje. Slik ble salt fra lengre sør, byttet mot jern fra innlandet.

Ordet maktsentrum har blitt brukt om Tanem av enkelte arkeologer og historikere, noe som skyldes funnkonteksten. Videre hadde Tanem på denne tiden viktig infrastruktur som Fjellveien og ferjestedet over Nidelva. Bygdeborgen hadde flere viktige funksjoner, som vaktpost og borg for å beskytte folk og buskap i ufredstider. Det var en runemester der en tid, og noen som kunne lage kar av leire med et kjent bølgeformet mønster i striper, slik som andre steder i Norden. Gravskikken med hauger var kjent av folket der. Det siste funnet av borgen på Litjmyrberget på sluttbefaringa av arkeologene høsten 2018, som nå skal undersøkes nærmere i forbindelse med ny FV 704 Tanem – Tulluan, vil gi oss ny viten som kan bygge opp under benevnelsen maktsentrum.

Takk for all god hjelp til Kristel Zilmer ved Kulturhistorisk museum, Oslo.

Ordforklaringer:

Brændeolddagene: De tidsperiodene i før-reformatorisk tid der de brente likene, for så å ta vare på beinrester og asken på ulike vis. Dette kunne bli lagt i leirkar, bjørkenever og bjørneskinn sydd sammen med klørne fra bjørnen.

Artefakt: Noe som er laget av mennesker og ikke frembrakt av naturen (Store norske leksikon).

Kilder:

- Beverfjord, Aud. 2014. *Runesteiner i grav*. Spor (Vitenskapsmuseet. Fakultetet for arkeologi og kulturhistorie: trykt utgave): fortidsnytt fra Midt-Norge. Vol. 29. Nr. 2 52 sider.
- Bugge, Sophus, 1891. *Norges Indskrifter med de ældre runer*. A. W. Brøgers Bogtrykkeri, Christiania. 493 sider
- Grendstad, Astrid. 2017. *Ferdselsveien Via-Montanorum, - Fjellveien*. Årsskrift for Klæbu historielag, side 36.
- Hugås, Kåre G. 2000. *Bygdebok for Bratsberg annex-sogn*. Fagtrykk, Trondheim A/S. 393 sider.
- Høst, Gerd, 1976. *Runer - våre eldste runeinnskifter*. H. Aschehoug & Co (W. Nygaard) forlag, Centraltrykkeriet, Oslo. 146 sider.
- Klüver, Lorentz Didrik, 1843. *Norske mindesmærker*. Wulfsbergste Bogtrykkeri, Christiania. 247 sider.
- Lysaker, Trygve. 1987. *Trondhjems stift og Nidaros bispedømme 1537-1953*. Wennbergs trykkeri A/S. 410 sider.
- Sandvik, Oddbjørn. 2009. *Jernproduksjon i Neadalen – en 2000 år gammel historie*. Nea forlag, Selbutrykk A/S. 149 sider.

Fra krigsåra 1940–45 i Klæbu

Mye er skrevet og dokumentert i Årsskriftene fra Klæbu historielag opp igjennom årene. Mang en klæbygg er intervjuet, og de har fortalt om enkeltepisoder og opplevelser i og rundt Klæbu i løpet av de 5 krigsårene.

Fortsatt er det episoder som erindres og er interessant lesing for oss som er innflyttere til bygda eller som ikke har opplevd krigen.

På Tulluan søndre bodde det russiske fanger i andre etasje i sommerstuggu. I første etasje holdt tyske soldater til. De passet på de russiske fangene. Russerne hadde ulike arbeidsoppgaver. For det meste hogg de ved for Trondheim by. De store gran- og furutrærne ble fløta nedover Nidelva til Tanem bru. Det var et eget hogstområde i Gjellimarka som ble kalt Tyskerhaugen. For å komme dit, måtte de bruke båt over elva. Det hendte vassføringa i elva var stor i perioder med mye nedbør. En dag var en båt full av russiske fanger og et par tyske soldater på vei over en flomstor elv. Dette var før reguleringa. Elva gikk stri ved Litjuglefossen (Øvelfossen på dialekt). Flere så dette og visste det var galskap å legge ut med båt når elva var slik. Båten med folka oppi ble tatt av vannmassene og ført nedover i stor hastighet. Heldigvis gikk det bra, og de kom seg i sikkerhet ved Tanem bru.

Lars Braa ble godt kjent med flere av de russiske fangene. De deltok ofte i onnearbeidet, både med pløying og hesjing på Tullusgårdene.

Det var ulike aktiviteter i Brungmarka, bl.a. slipp fra fly med diverse forsyninger. Disse slippene var aluminiumcontainere med innhold, festet til små fallskjermmer. Containerne i aluminium var synlige lenge etter andre verdenskrig, særlig i området omkring Moavollen.

Magne Skjånes kan fortelle om en mann som kom til prestegården for å overnatte. Han ble utstyrt med nikkere, selbustrømper og ryggsekk for å gli inn i mengden. Neste morgen var han borte. Etter krigen fikk Magne vite at han hadde blitt fulgt til Sverige av en grenselos over Brungmarka og videre.

Var en på Brungmarka på fisketur og matauk under

krigen, kunne en støte på folk som ikke hørte til der. En gang møtte han på en slik kar. Mannen gikk og så ned i bakken, og kom imot Magne. Da han så opp og ble var Magne, satte han av gårde i stor fart og ble borte.

Det var også transport av folk som skulle til Sverige, der grenseloser hentet dem på avtalte steder. Likedan var det folk som gjemte seg for tyskerne i Brungmarka. Et slikt skjul ligger 300 meter unna Sandavollen. Dette skjulet var også synlig i flere tiår etter krigen.

Det er lett å forstå at Klæbu med sin beliggenhet og Brungmarka spesielt, var godt egna til å komme seg videre til Sverige. Det var ei egen fluktrute gjennom Klæbu.

Flyktningeruta

Under andre verdenskrig hendte det at folk måtte rømme landet av ulike årsaker. En av de mange flyktningerutene fra Trondheim til Sverige gikk om Klæbu, etter den gamle Rørøveien langsmed foten av Vassfjellets østside. De fleste gikk skogen og marka for ikke å bli sett, eller ha mindre sjanse for å bli oppdaget. Ruta over Nidengskaret fra Tiller ble brukt. De kom da inn på det som i sin tid ble kalt Rørøveien til Gauldal via Fremo og videre til Flå (Ler). I ettertid har det kommet fram at det var noen personer og boplasser som var sentrale. På Lappen mellom Bjørklimark og der Einar Storø bor, stod huset etter Beret Lappa. Det var ei lita, enkel stue. Der bodde Harry Kleven sammen med sine foreldre og søsken. Harry var ung, men guidet flyktninger videre til neste guide tok over. Som oftest var det i Selbu, slik at det var Harry som fulgte dem til Selbusjøen etter Fjellveien. Etter at de hadde fått varmet seg, fått på seg tørre klær og kanskje sovet litt, tok flyktningene fatt på neste etappe. Den gikk fra Lappen til Stolvolden, der Nervik bodde. Avhengig av været og hvilke flyktninger som kom, hendte det de var inne for en hvil på Stolvolden. En gang holdt det på å gå galt der. Det var høyonn, og noen hesjer var allerede kommet opp. Da kom det beskjed om at tyske soldater med hund var på sporet etter flyktningene. De gjemte seg under hesjene og lå der, musestille. Så var det spørs-

Fanger og gårdens folk har en pause i tunet på Søndre Tulluan, en gang før freden ble kjent våren 1945. Fangene var innkvartert i sommerstuggu, der tyske soldater bodde i første og fangene i andre etasje.

1. rekke fra venstre: rumener, Øivind Tellugen og Aleksej Batisjov med trekkspill.

2. rekke: Edna Tellugen, Ole Tellugen, Emilie Tellugen, russer, Solveig Bostad med Olav Tellugen, Ivan Arbosov med Edward Tellugen, russer, Aleksej Belov, russer og Peder Bromstad.

3. rekke: Ivar Granbo, Anna Karin Tellugen, Ingeborg Tellugen og fire ukjente russere.

(Foto ved tysk sjef Hans Baiier. Originalt foto eies av Signy Gausen sin familie).

mål om hunden. Hva om den luktet flyktningene? Nå var gode råd dyre. Margot fikk lokket hunden bort fra hesjene med mat. Det hører med til historien at Margot nylig hadde stekt potetkake. De fikk bein å gå på av tyskerne, mens flyktningene lå under hesjene. Heldigvis gikk det bra, og flyktningene kom seg til Selbu og videre i trygghet på andre siden av grensa. Det var ikke rent få flyktninger som dro denne veien. Det var under en slik hendelse at det gikk galt for Harry Kleven. (Se årsskrift 2020 s.4)

Selbusjøen er slik at været påvirker forholdene for å ferdes etter sjøen, særlig senhøstes. Hvis det er mye vind, må en vente til den roer seg. En kan også ta fatt etter vinterveien langs Selbusjøen sør, eller nord til Selbu. Den veien heter Vinterveien den dag i dag, og den går i marka litt unna sjøen. Dette skyldes topografien. Isforholdene kan også være slik at en må ta beina fatt.

Den siste strekningen over grensa var det ofte samene på Brekken og langs grensa som utførte. Det tar fem dager å gå etter fjellene til grensa for en trent mann. Flyktningene var ofte dårlig kledd for fjelltur, og skikunnskaper manglet de gjerne helt.

Fra krigen minnes **Eli Myhr** lærer Haugum som i en lang periode kom på skolen i beksømsko, strømper og tykk ullgenser. Ryggsekken stod ferdig pakket på kateteret. Dette skyldtes at Haugum var redd for å bli arrestert.

NS arresterte lærere som ikke ville melde seg inn i nazistiske Norges Lærersamband, der lærerne ble pålagt å melde seg inn. Lærer Haugum var tydeligvis en av dem som viste sin motstand ved å boikotte dette.

Blendingsgardinene skulle være trukket for ved 5-6 tiden på ettermiddagen og til neste morgen. Det var portforbud, men likevel lurte man seg på besøk

til andre i all hemmelighet. Dette var i en tid der en lyttet til sendingene fra London på radio.

Prester ble avsatt og fengslet. Eli husker at presten Skjaanes nedla embedet. Han hadde da ikke lønn selv om han hadde tillatelse til å utføre noe av prestegjerningens oppgaver. På Hyttsagen kom en mann med en hvit konvolutt, og i denne la Ingebrigt Grendstad penger. Lærer Haugum stod bak denne ordningen for å skaffe lønn til Skjaanes. Den hvite konvolutten gikk da fra dør til dør for å samle inn lønna til presten.

Anders Theodor Skjenald fortalte om en skremmende opplevelse tidlig i krigsårene. Familien hadde kommet med båt fra Orkdal til Trondheim etter å ha besøkt farens familie der. Før heimturen med buss til Klæbu, var de innom onkelen i Smedbakken i Midtbyen. Plutselig gikk flyalarmen og de gikk i kjelleren. Det viste seg at det var 41 amerikanske fly som slapp til sammen 316 bomber over den nybygde tyske ubåtbunkeren Dora på Nyhavna. Det ble et forferdelig leven, og det haglet takstein fra husene i hele Midtbyen. Noen hus kom i brann og flere nordmenn omkom. Dette skjedde 24. juli 1943, og bussen fra byen til Klæbu ble skikkelig forsinket den kvelden.

Både Magne Skjånes og **Kåre Haugen** kan bekrefte at de kunne både høre og observere bombingene i Klæbu. Flyene kom i lav høyde over Vassfjellet. Dette for å unngå radaren på Gråkallen. Flyene slapp ut smale, 40 cm lange aluminiumsfolie-striper, som hadde til hensikt å forstyrre radaren. Kåre Haugen forteller at de plukket slike lenge etter krigen, ved Storugla og innover i retning Bratsberg.

Kåre forteller videre om den tyske forlegningen som var i Bratsberg under krigen. De hadde av og til ransaking på gårdene i Nordgrenda. Dette var ofte i forbindelse med at tyskerne lette etter noen som var savnet, eller generelt for å skape uro blant befolkninga. Særlig var det mye av dette rundt 1942. Selv om Kåre var bare tre år da, så husker han glimt fra disse ransakingene. Det var unntakstilstand i Trondheim i forbindelse med bombinga av Nyhavna.

Beret Margrete Holmli kan fortelle om en spesiell hendelse på gården Forset der hun vokste opp.

Under krigen når det hadde vært spesielle episoder, ble det erklært unntakstilstand. Da risikerte personer som ikke adlød okkupasjonsmakten, å bli tatt til fange eller i verste fall bli skutt.

Under en slik periode ble det beordret husundersøkelser rundt om, slik også i Klæbu. Beret husker

at det en gang kom 2-3 bevæpnede tyske soldater til gårds. De forlangte å få gå igjennom alle rom og se igjennom det som fantes i huset. Spesielt var de på jakt etter våpen, ammunisjon eller radioer, som det var forbudt å oppbevare under krigen.

Mor til Beret, som var opptatt med fjøsstellet, måtte avbryte dette og bli med soldatene rundt på gården. Det var mange som bodde i huset. Det var velstående familier fra Trondhjem som hadde søkt beskyttelse og bodde i kårleiligheten, og det var tauser og drenger som jobbet og bodde på gården, i tillegg til gårdens egne folk. Hva alle disse kunne ha forsøkt å gjemme unna, var ikke godt å si. Mor til Beret som også het Beret, var av den grunn ganske spent på hva de kunne finne.

På kvistloftet visste hun at en av drengene som hadde flyttet derfra før krigen startet, hadde etterlatt seg en kiste. Hva kista inneholdt visste ingen, men det var kjent at denne Jon Lund hadde hatt våpen og utstyr til å drive både med jakt og fiske mens han var dreng på gården. Hva ville skje om de fant kista med våpen eller ammunisjon tenkte mor Beret? Hun håpet i det lengste at de ikke brydde seg om å gå på kvistloftet.

Etter at soldatene hadde lett gjennom uthusene og boliglåna, forlangte de å bli vist kvistloftet. Mor Beret var veldig redd for konsekvensen om de skulle finne noe ulovlig der oppe, og ikke minst hva som kunne befinne seg i kista etter drengen. Om soldatene forsto at hun gikk og var redd for noe, skal ikke sies, men kista ble selvfølgelig oppdaget. Kista ble beordret opplåst, men det fantes ingen nøkkel til den på gården. Det ble da besluttet at den skulle åpnes med makt. For å komme til låset måtte de flytte den fram på golvet. Idet to soldater tok tak i kista for å løfte den fram, falt bunnen ut av den. Bortover golvet rullet det en tom patronhylse, noe som var det eneste som hadde noe med jakt og våpen å gjøre i kista.

Soldatene begynte å le, og mor Beret kunne trekke et lettelsens sukk.

Kilder:

Flyktningeruta: Tor Sverre Jensen

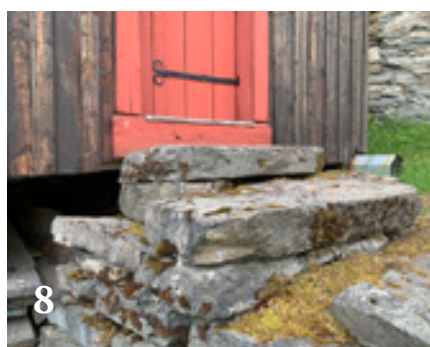

Av Bjørn Rønningen

Hvor har fotografen vært?

Svar på vår konkurranse sendes på epost til ivaskei@online.no innen 01.05.2022.

Bli med i trekningen av fine premier.

250  r siden Hans Nielsen Hauge ble født

Haugianere fra Klæbu: Randi og Arnt Solem

*Arnt Solem 1777-1857 Randi Andersdatter Solem
1775-1859*

Hans Nielsen Hauge gjennomførte vandringer i heile landet for   holde vekkelsesm ter, etablere arbeidsplasser, utvikle nettverk og samle og styrke tilhengerne sine, kalt «vennene». To av de mest sentrale vennene i Trøndelag, var Randi og Arnt Solem, begge to født i Klæbu prestegjeld, henholdsvis Tiller og Klæbu sokn.

Den mest bemerkelsesverdige av disse to, var nok Randi, født Andersdatter på Lauvåsen ved Torg rds-sletta i 1775 (Se også  rsskrift 2008, s. 12-13) Alle-rede som 21-åring ble Randi enke og satt alene igjen med ett barn. Hun ble boende på hjemgården, en gård der Hans Nielsen Hauge gjerne bodde under reiser i Trøndelag. Randi m tte Hans Nielsen Huges forkynnelse og virksomhet med interesse og ble raskt grepet av hans budskap. Hauge viste tillit til venner han mente hadde evner og vilje uansett om de var kvinner eller menn, og Randi ble raskt en av de som gjorde lange reiser som vekker og forkynner. Det fortelles at hun en gang gikk på ski over Dovre for   holde forsamlinger på Østlandet.

I 1801 dro hun til Bergen for   arbeide på Huges bokbinderi, og allerede året etter omtalte Hans Nielsen Hauge henne som en «eldste», altså en av de ledende tillitspersonene innen det haugianske venne-samfunnet.

I 1805 gifta Randi seg med Arnt Solem fra Solem'en ved Bostad i Klæbu. Solem'en var på denne tida en relativt bra gård, og Arnts bror, Ole, overtok gården i 1799, da Arnt var 22 år. Arnt Solem starta

sitt arbeidsliv i Trondhjem som snekker, men med sin nese for handel og forretningsvirksomhet, slo han seg snart opp til velstand. Da Randi og Arnt gifta seg, var han allerede en av haugianerne i Trondhjem og en forretningsmann med mange virksomheter i drift. Han drev med k p og salg av både forretningsgårder og bondegårder gjennom heile livet, og han var også eier av flere båter som gikk i nordlandsfarten. Dette var en viktig del av haugianernes virksomhet; bygge opp virksomheter, sette folk i arbeid, utvikle arbeidsmetoder og virksomhet og så la andre – blant vennene – overta og drive videre.

Randi og Arnt Solem var meget aktive haugianere, og de innretta livet sitt for dette. Blant annet innreda de k kkenet sitt på Vestre Moholt gård på Strinda da de k pte denne, til forsamlingslokale som kunne romme opp til 100 personer. På denne gården oppretta de lin- og lerretsveveri for   gi arbeid til folk som trengte det (Se også artikkel om Kvitduker,  rsskrift 2021).   forkynne og   gi folk muligheter til   skape seg et bedre liv gjennom eget arbeid, var to sentrale formål for haugianerne.

Forbedringer i arbeidsmetoder og i gårdsdrift var blant de felt haugianerne var særlig aktive. Det kan blant annet nevnes at Arnt Solem lærte sin nevø Ole Olsen Teigen både t mmermannsh ndverk, smed-arbeid, regning og skrivning. Ole Olsen Teigen drev gården Teigen fra 1854, og i hans tid ble gården drevet godt og ble utvida med både seterdrift, trelast-virksomhet og skysskifte. Arnt Solem hjalp han også med finansiering, da han bistod med   skaffe han lån i Norges Bank. Dette er et typisk eksempel på denne sida av haugianernes virksomhet.

Arnt Solem var en av Hans Nielsen Huges n r-meste venner, og da han ble med Hauge på reise nord-over i 1802, k pte han etter Huges r d, fiskeværet S r-Gjeslingan med handel og gjestgiveripriviliegier. Det sies at det oppstod uenighet mellom Hauge og Solem da Hauge ville at Arnt Solem seinere skulle overlate S r-Gjeslingan til andre for selv   flytte og bruke erfaringene sine til   bygge opp virksomhet på et annet sted. Det ble likevel slik at Solem forlot S r-Gjeslingan i 1809.

I «storkleinåret» 1812 hadde Arnt og Randi Solem kjøpt Værnes hovedgård. Her gjorde Randi en stor innsats blant fattige i Stjørdal. Engelskmennene hadde stengt korntilførselen til Norge, og da frosten ødela store deler av avlingene lokalt, ble kampen mot sult, underernæring og sykdom det altoppslukende for bondebefolkninga. Randi Solem, som satt godt i det på Værnes hovedgård i denne tida, gjorde seg mange ærend til syke og fattige i nærområdet for å hjelpe til.

Randi og Arnt Solem drev en aktiv forsamlingsvirksomhet, og mange velstående trondhjemsfamilier slutta seg til haugianerne. Dette gjorde at bevegelsen hadde det økonomisk romslig, og det kom nok til å prege ekteparet Solem også. Deres fine klær og fine manerer som lignet levesettet til borgerskapet, var en kime til konflikt innad blant haugianerne, som ellers stod for nøkternhet og måtehold. At ekteparet Solem etter hvert kom i kontakt med andre religiøse samfunn og utdypa kontakten med disse, var også blant de forhold som gjorde vennskapet med Hans Nielsen Hauge noe konfliktfylt. Det hevdes at Hauge mente at Arnt Solems forretningstalent til tider var «i beste laget». Arnt Solem ble likevel sett på som en «kronprins» i haugianersamfunnet og den som stod nær-

mest til for å overta etter Hans Nielsen Hauge (Hans Olav Løkken i «historiefortelleren.no»).

I 1824 flytta Randi og Arnt Solem, i samråd med Hans Nielsen Hauge, til Christiania hvor de fortsatte sin virksomhet med å holde forsamlinger, etablere virksomheter og drive handel. Her videreutvikla de kontakten med andre religiøse samfunn, som herrnhuterne og grundtvigianerne. De besøkte også Grundtvig i København, og Randi Solem kom til å virke som norsk kommisjonær for Grundtvigs skrifter og en ivrig pådriver for å få starte en folkehøgskole på Østlandet.

Randi og Arnt Solem ble nok sterkt tiltrukket av Grundtvigs tanker, og Randi gikk såpass langt som til å kritisere haugianismen for å være for lite åpen for andre religiøse retningers synspunkt. Randi Solem var i det hele tatt en selvstendig, frittalende og uredde kvinne, – av noen omtalt omtrent som frekk, særlig fordi hun tiltalte folk konsekvent med «du». Det falt nok ikke i god jord at et «fruentimmer» kunne tillate seg dette til og med overfor menn.

Om Arnt var den med forretningstalent, hevdes det at Randi var den intellektuelle av de to. Denne tanken understøttes av det faktum at det var Randi som foresto korrespondansen med f.eks. Grundtvig,

*Solem, fotografert 1953. Hovedbygning fra 1898, låve fra 1953. Steinfjøs fra 1812, revet i 1953.
Foto: docplayer.me*

og at det var hun som innkalte til og for det meste ledet forsamlingene som ble holdt i ekteparets ulike hjem. Det sies også at hun i sterk grad påvirket eidsvollsmannen Lars Larsen Forseth, som var hennes søskenbarn og gift med Arnts søster. Hans Olav Løkken skriver i Historiefortelleren at «De politiske råd Forseth tok med seg til riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814 har utvilsomt blitt fremført av Randi i våningshuset på Værnes Hovedgård.»

En kan lett tenke seg at det var tette bånd mellom ekteparet Randi og Arnt Solem, og brødrene Lars L Forseth og Paul L Forseth som var søskenbarn av Randi og nær familie med Arnt. Lars ble, som kjent, valgt inn for å representere Søndre Trondhjems amt ved Riksforsamlingen på Eidsvoll, og Paul var en av amtets representanter ved det første ordinære Storting høsten 1814. I denne vennekretsen var også familien Darre som var prestefamilie i Klæbu i to generasjoner fra 1797 til Hans Jørgen ble utnevnt til biskop i 1849. Det kunne nok bli mang en politisk diskusjon og rådslagning på kirkebakken ved Klæbu kirke etter gudstjenestene på søndagene og før menigheten tok fatt på hjemvegen. Igjen er det verd å merke seg Hans Olav Løkkens ord om «...utvilsomt fremført av Randi...», for i denne forsamlinga av menn, hadde nok Randi Solem en meget stor betydning.

I «Det siges i byen» kan vi lese dette om Randi Solem: «Hennes intelligens og vidsyn oppveiet mannens uvitenhet». Arnt Solem omtales som «Hans praktiske sans og evner førte ham langt» (Trondhjemske samlinger 1992). Randis rolle innen haugianersamfunnet framheves i en rekke publikasjoner, og i «Den haugianske kvinnebevegelse» heter det at «Flere av haugianerkvinnene, og da særlig Randi

Solem, fulgte godt med i datidens debatt». Hun deltok aktivt i denne debatten. Også Randi Solems ett år yngre søster, Berthe, gjorde seg sterkt gjeldende i vennsamfunnet (Trondhjemske samlinger 1992). Etter Hans Nielsen Hauges tid ble det imidlertid en tid med dårligere kår for kvinner og deres deltakelse i ånds- og samfunnsliv.

Den store tragedien i Randi og Arnt Solems liv var at de mista ni av sine elleve barn i tidlig alder. De to som levde til voksen alder, var en datter som døde som 19-åring og sønnen Fredrik, som etter et mangslungent liv begikk selvmord i 1861, to år etter sin mors død og fire år etter at faren døde.

Arnt Solem døde i Trondhjem i 1857, Randi levde til 1859. Begge er gravlagt ved Havstein kirke

Minnestein over haugianerne, ekteparet Randi og Arnt Solem. Minnesmerket ble satt opp like ved Havstein kirke i Trondheim, der deres gamle gravminner sto inntil for få år siden. (Wikipedia 2011)

Kilder:

www.trondheim.no/historie

www.lokalhistorie.no

www.historiefortelleren.no (Hans Olav Løkken)

www.ntnu.no/blogger/ub-lokalhistorie/2017/01/12/folk-i-strinda-haugianerne-pa-moholt-vestre

www.wikipedia

www.store.norke.leksikon

Trondhjems historiske forening: Trondhjemske samlinger 1992, Trondheim 1993

Bjarne Tvete: Det siges i Byen. Glimt fra det gamle Trondhjem (1974)

Olaf Golf: Den den haugianske kvinnebevegelse (1998)

Jens Olav Simensen, Ann-Jorid Pedersen: Hans Nielsen Hauge. Alt eller intet. (Hauge 2021)

Årsskrift 2008, artikkel av Hans Olav Løkken

Klæbuboka, bind II, revidert utgave

Av Åse Kleven

Glimt fra Glemmeboka

Bygda Klæbu har stadig vært i utvikling og har ikke alltid sett ut slik den gjør i dag. Fra gammelt av fantes det en del husmannsplasser og bosteder som er totalt ukjent eller glemt av folk flest. Det sies at de har forlenget gått i Glemmeboka, og det er den jeg serverer noen glimt fra her.

Et eksempel er plassen «Stittjillæggrøn», en ganske liten plass. Denne befant seg nedi bekkdalen, omtrent der hvor gangtunnelen til Sørborgen skole ligger i dag. Dette var i utgangspunktet et ingemannsland som ingen riktig visste hvem som eide. Det kunne være Lilleuglen, Børgan eller By. Derfor hadde plassen tresifret gardsnummer. Det var så mørkt og ugjestmildt der nedi avgrunnen at folket utviklet «stittjillægge» for å strekke seg mot lyset.

Men det er først og fremst folket som bodde der jeg vil fortelle om. Den første kjente brukeren derfra var Peder Iver Stittjillæggrøn, på folkemunne bare kalt Pist. Ingen visste hvor han egentlig kom ifra, men han var godt tilpasset det miljøet han kom til og tok derav navnet Stittjillæggrøn.

Pist og kona Oline (Pistoline) hadde flere barn. Når de sto samla, så de ut som ei staurbør eller to. Antallet var noe uvisst, og det var nok ikke enkelt å få

mat nok til alle. Et år prøvde han å dyrke korn, men siden det aldri ble nok dagslys der nedi Stittjillæggrøn, kunne kornet bare brukes til nattverdsbrød, og det kunne ingen leve særlig lenge av. Derfor tok han alt av arbeide som bød seg. Han var ettertraktet på gårdene og hadde ord på seg for blant annet å være en framifrå staurhølstappar.

Han var også særst glad i en dram, så mye av det lille han klarte å tjene, gikk til dette. Derfor betalte mange av dem som kjente ham, heller med mat og slikt som ellers trengtes i heimen. Men en gang han hadde arbeidet opp en slant på tømmerhogst, ble det konsumert vel mye av det sterke, og han hadde det sånn at all skjenken før i den ene foten. Det resulterte i at han gikk sidelengs og i ring. Ei historie som verserer om Pist, er at han en gang hadde forsvunnet i nærheten av Rensfjellet og hadde gått seg vill. Der hadde han tråkka rundt i ring så lenge at det senere ble anlagt et skirenn i den traséen han hadde tråkka opp.

Nå når landet har åpna etter strenge restriksjoner, kan man atter møtes i godt lag. Da kan man alltid undre seg på hvordan det gamle uttrykket: «Vi får ta ein ti den ainner foten å, så vi'tj går i ring» har blitt til.... eller har det også gått i Glemmeboka?

Illustrasjon ved Lea Mariell P. Grendstad

Av Arnt Morten Holmli

Skogskaren Gunnar Bostad

Denne lille artikkelen om Gunnar Bostad, faksimile fra Adresseavisen, sto å lese i avisen 8. feb. 1958. Det er Gunnars lærer ved Lysklett skole, Georg H. Bjørgen som har skrevet artikkelen. Gunnar husker godt at denne artikkelen sto i avisa, men har siden den gang ikke sett den. Det er nå gått 63 år, og han synes det er artig å se den igjen. Vi er veldig spente på å høre hvordan livet med tømmerhogst og skiidrett har artet seg.

Langrennski ble det for pengene han hadde spart opp ved å arbeide i skogen. Skiene kom til rett tid, for den gangen var det ikke vanlig å konkurrere før en ble 12 år. Hans eldre bror Arvid hadde tidligere gjort det godt både i hoppbakken og i langrennssporet, så Gunnar hadde noe å strekke seg etter.

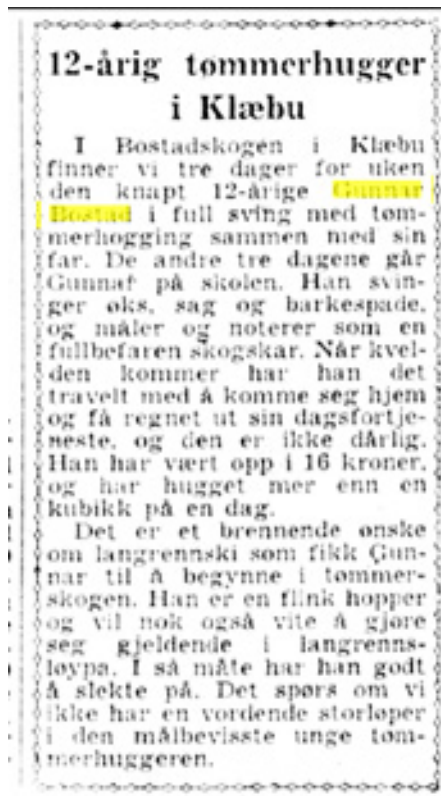
Gunnar forteller at han deltok i mange lokale renn i Klæbu og omegn de første årene. At arbeidet i skogen fungerte som effektiv trening, er han ikke i tvil om. Lokalt og i kretsen vant han det meste han stilte opp i, fram til seniorklassen. Han deltok også i landsrenn og NM på ski. Her var det naturligvis vesentlig større konkurranse, men Gunnar har flere hederlige plasseringer også i slike sammenhenger.

Gunnar kan fortelle at han var litt Northug-type, og kunne få opp høy hastighet når det var nødvendig og var vanskelig å slå i spurt.

Et bilde han har hengende på veggen er tatt fra en Landsdelsmatch i 1962 mellom Jämtland og Trøndelag, eller Vest- og Øst-Trøndelag som han liker å kalle det.

Etter hvert ble det mer og mer skiskyting. Gunnar har alltid vært en meget god jeger, så kombinasjonen langrenn og skyting var noe som lå for han. Han peker opp på hylla som omkranser det meste av stua, og forteller at de fleste av disse pokalene er tatt i skiskyting og elgbaneskyting (skyting på løpende elgfigur), en idrettsgren hvor Gunnar har flere NM-starter.

«Stafett i skiskyting var like populært på 60-tallet som det er i dag. Den gang ble det arrangert mange slike stafetter rundt om i Trøndelag. Det var som regel skytterlagene som sto som arrangører. «For Klæbu var det Magne Sjøli, Bjørn Warmdal og jeg som gikk disse stafettene», forteller Gunnar. Den stør-

ste konkurrenten var nok laget fra Trondheim, med Magnar Solberg, Martin Stokken og Arnstein Berg. «Vi klarte nok ikke å slå dem, men det var nære på mange ganger. Disse stafettene husker jeg som meget spennende.»

Trondheim stilte med et internasjonalt godt lag. Martin Stokken var en legendarisk idrettsutøver både innen friidrett og langrenn og ble skiskytter mot slutten av sin karriere. Magnar Solberg er mest kjent for sine 2 OL-gull i skiskyting. Han tok gull både i 1968 og i 1972. At Klæbulaget var nære på å slå disse idrettsstjernene, sier mye om nivået på Klæbulaget på 1960-tallet.

På spørsmål om utviklinga av skikarrieren, forteller Gunnar at da han var 16 år, startet han som tømmerhogger på Brungmarka. De første årene ble tømmeret hogd og kjørt ned med hest og støtting. Etter hvert ble det investert i traktor. I forbindelse med en traktortransport fikk han fotristen klemt og ødelagt. Etter dette uheldet ble det vanskelig å hevde seg helt på topp i langrennssporet. I tillegg ble det mye annet som opptok tiden.

At jakt har preget Gunnar sin tid i voksen alder er det ingen tvil om. På veggene, hvor det ikke står

Bildet viser bl.a. Gunnar sammen med Magne Myrmo og et par svensker. Avisutklipp som Gunnar Bostad har tatt vare på.

pokaler, henger det jakttrofeer. Han har ved to anledninger vært i Canada og jaktet svartbjørn. Begge gangene hadde han med seg et eksemplar av sorten hjem. Det ene skinnet dekker det meste av veggen i stua, mens den andre står med utstoppet frampart ute i gangen, som en «taus» vaktbikkje. «Den største veide over 200 kg og var litt av en kraftkar».

Av andre jakttrofeer har han et uvisst antall rådyrbukker og to store utstoppede elghoder. Det største elghodet har 17 spir og ble skutt i nordenden av Klæbu. «Den veide 300 kg slaktvekt, så den ble det mye elggryte av», humrer Gunnar.

På bildet ser vi Gunnar Bostad i kjellertrappa med noen av trofeene sine.

Skogsarbeid drev Gunnar med fra han startet som 16-åring i 1962 og holdt det stort sett gående, med noen kortere opphold, til han begynte på Brøttem-saga i 1988. Han er veldig takknemlig for at han fikk disse årene som tømmerhogger. Det var et yrke hvor han kunne nyte stor frihet og ikke var «bette av noe slag» som han sier, «men det var mange tunge tak og lange arbeidsdager».

Det var mye humor i gjengen som bodde sammen i tømmerkoier store deler av vinteren. Han husker spesielt en opplevelse fra ungdomsårene. Gunnar var på et arbeidslag med sju hoggere og to kjørere. En av kjørerne het Ole Svebakken og var litt av en skøyer. En dag mens de holdt på med hogsten, var han så viss på at han skulle bli ferdig med jobben før hoggerne, noe de andre bare lo av. Det gikk ikke bedre til enn at da Gunnar var ferdig med kvisting og barking av halve treet, fikk Svebakken rot-enden på støttingen, tjoet den fast, og satte av gårde ned til lundingsplassen. Gunnar måtte lunte etter og gjøre jobben ferdig på lundingsplassen. Da var kjørerkaren fornøyd med seg selv.

Gunnar avsluttet arbeidsdagen i skogen som 42-åring, men han har ingen planer om å legge «jaktinstinget» på hylla med det første. «Det er i skog og mark med børsa over skuldra jeg trives best. Det er ingenting som kan erstatte de opplevelsene», avslutter Gunnar Bostad.

Det kan nevnes at Gunnar har vært jaktprøve- og godkjenningssdommer for hund, og vært ettersøksansvarlig i Klæbu i mer 30 år. Nå er han medlem av viltpatruljen i Trondheim kommune.

Av redaksjonskomiteen

Snøvinteren 1958

Mange klæbygger har minner fra snøvinteren 1958. De store snømengdene rammet ikke bare Klæbu, men store deler av Trøndelag. Adresseavisen skriver om at Nord-Frøya ble helt isolert, at legevakta i Trondheim ikke klarte å gjennomføre sykebesøk og at store deler av transport og trafikk i regionen var lammet. Arbeidet med snørydding foregikk med alt tilgjengelig mannskap og maskiner.

Harald Dragsten tok i bruk bulldoseren til snørydding. Foto utlånt av Roar Rønningen.

Ingeborg Grenstad forteller:

Da alt stoppet opp, på grunn av snø

27. februar 1958

Jeg hadde skolefri, lå lenge i senga og lurte på hva jeg skulle gjøre i dag. Fra kjøkkenet kom de faste lydene, det skramlet i kopper og mor la ved i ovnen. Men det var en merkelig stillhet. Da jeg dro fra gardina, så jeg ingenting. Alt var hvitt, store snøfiller la seg på vinduet. Hva er dette?

Jeg spurte mor og far, det snør jo så voldsomt. Det var ikke opphold, og det snødde hele tiden. Far skuffet en sti bort til fjøset, og den snødde igjen raskt etter han var ferdig. Da fikk jeg høre at Ivar, som jobbet hos Lykke i byen, hadde gått på ski til Heimdal. Ramlo som brøytet over Skjøla til Heimdal, klarte ikke å holde veien åpen. Anna kom seg ikke på arbeid, og måtte være hjemme. Jeg og Brit Sølvi måtte hjelpe til så godt vi kunne.

Alt var hvitt, snøen la seg over alt. Stakkars bessa, som ikke så ut gjennom vinduet. Det var så mye

snø, at vinduet oppi gammelstuggu var dekket helt av snø. Nedover Kleiva var det en smal grøft å gå etter, med mye snø på hver side. Vi lyttet på værmeldingene i radioen, men det var ingen bedring i sikte. Slik fortsatte hele dagen. Vi følte oss innestengt i hvite masser, som bare dalte ned.

Dagen etter

Denne dagen begynte på samme måte, vi arbeidet iherdig med å få ryddet bort snøen. Utpå dagen fikk vi høre at fjøset til Einar Hallan hadde falt sammen. Det var et småbruk som lå på utsiden av Hallsvingen (der Hallbrua er i dag). Far til Einar hadde vært og sett til dyra for natta. Da han lukket ytterdøra til bolighuset, hørte han et drønn. Det var lyden av fjøstaket som klappet sammen, på grunn av tyngden av all snøen. I fjøset sto en hest og noen sauer. Jeg kan ikke huske om de hadde gris, men det var mulig, da de ofte hadde gris der. Det ble litt arbeid for Einar å få plassert husdyra i andre sine fjøs. Dyra hadde berget fra å få skader som følge av at taket klappet sammen. Det var mye folk som kom for å se på ødeleggelsene i Hallan.

Senere på dagen fikk vi se et rådyr som strevde nederst i kanten av Tanemsmåsen. Jeg og far tok sparken. Vi basket oss fram i all snøen til rådyret, som var helt utslitt etter å ha forsøkt å komme seg på et sted med mindre snø. Vi fikk tak i rådyret, og far la

Fjøset på Tanemsmoen klappet sammen snøvinteren 1958 (Adressa 31. mars 1958).

rådyret i fanget mitt på sparken. Rådyret var ganske tungt, jeg var jo bare 13 år gammel. Far sparket oss til Lars Tanem, han hadde tatt inn flere rådyr i fjøset. Der fikk de mat og kvile slik at de kunne komme seg igjen.

Hjemme igjen måtte vi ungene måke snø av fjøsetaket. Det ble så mye snø inne på gårdsplassen, at vi kunne ake fra taket og ned.

Været ble bedre etter hvert, slik at samfunnet kunne puste lettet ut. Rådyra fikk slippe ut fra fjøset og i frihet etter at de hadde kommet seg. Fjøset i Hallan ble ikke bygget opp igjen etter denne snøvinteren. Slike opplevelser fra barndommen husker jeg veldig godt.

Nødstedte rådyr settes fort vekk på stall i Klæbu

Opptil tre på samme gård!

De veldige snømengder som er kommet har voldt store vanskeligheter for de mange rådyrene i Klæbu, og mange har søkt inn til gårdene. En har med bekymring sett på de slakkars dyrene, som har kjempet en håpløs kamp for å komme seg frem, og godhjertede folk har tatt hånd om dem og fått dem i hus.

Lars Tanem satte seg forleden på hesteryggen og fikk på den måten leiet med seg to rådyr som strevet forgjeves i dypsnøen. Dyrene var øyensynlig tilfreds med utviklingen, da de villig fulgte hestesporene oppover bakkene. Men de to rådyrene var knapt kommet i hus før nok et rådyr meldte sin ankomst på samme gård. Alle tre var siltne, men begynte snart å ta til seg halm som ble budt dem. Dagen etter ble to rådyrbukker oppdaget ikke langt fra husene hos Ole Røstum. Sønnen Kjell tok på seg skiene og brakte dyrene i hus. Bukkene a'ò bom fast i snøen. Nå spiser de flatbrød av hendene på sine verter.

Hos Karl Villmo fikk husets folk se en rådyrbukk som strevet for å holde hodet over snøen. Sønnen Lars kom seg borttil for å hjelpe, men ble misforstått av rådyrbukken, som prøvet å få inn et velrettet spark på sin hjelpe mann. Men nå s'år den kraftige bukken, som sies å veie sine 20 kilo, på båsen hos Villmo, og ville nok gjerne ha beklaget sin oppførsel. Også Klæbu Pleiehjem har fått besøk. I uthuset på Nedre Halsen står nå et vakkert rådyr og lar seg beundre.

Fangenskapet for rådyrene kommer nok til å vare en tid, for den tynne skareskorpen som har dannet seg på snøen er minst like ille som bunnløs nysnø. Men dyrene kan neppe klage hverken på kost eller pleie.

*Alle måtte trå til i snøryddinga.
Torbjørn Lium, 3 år,
i arbeid ned mot stabburet og kles-
snora (Bildet utlånt
av Torbjørn Lium)*

Brit Sølvi sittende, og Ingeborg på toppen av den store snøhaugen i gården på Kleiva (Foto Astrid Tanemsmo, original eies av Brit Sølvi Fosseide).

Ikke bare var vinteren 1958 snørik og hard, men det hadde også vært en høst som skapte problemer for bøndene. Værdata for 1957 fra Voll værstasjon i Trondheim viser at juli var særdeles regnfull, og nedbørsmengdene i oktober og desember var også meget store. Og når frosten i tillegg kom tidlig, forstår vi at det kunne bli vanskelig å få avlingene i hus. Vi har øyenvitneskildringer for at kornhesjer snødde ned og ble stående over vinteren.

Det store snøfallet skjedde i døgnet torsdag 27. februar til fredag 28. februar. Da økte snømengden ved Voll værstasjon med 90 cm. Over en todøgnsperiode vokste snødybden med 115 cm.

Kari Lium forteller:

Hjemkomst over kornhesjene

Mange i familien og nabolaget har fortalt om tilstandene da jeg ble bragt heim fra E.C. Dahls stiftelse den 17. april 1958. Mamma og jeg kom med Krokbakken og drosjen hans fra byen til Nyhus, eller «frampå kassan», som vi kalte det der melkerampen stod. Da var det en kilometer gårdsveg igjen før vi var heime, og denne transporten forgikk med hest og slede. Vegen var ikke rydda etter de voldsomme snømengdene som hadde ramla ned i slutten av februar, og som også fikk stor tilførsel i april. Det hadde vært god nattefrost heile etterjulsvinteren, så sjøl om vi nå var midt i april, var det ikke store tininga som forgikk.

Litt over halvveis i sledeturen nådde vi Grindbakken, der det var fint utsyn til gården. Men vegleia nedover bakken var fullstendig borte, så turen gikk tvers over jordet og over kornhesjene på Stavlund søndre. At hestetransporten fortsatt gikk over hesjene den 17.april, forteller alt om hvor mye og tettpakka, stødig snø som lå utover jordene. Det er litt formildende at øverste hesjetråden var fjerna, men det var likevel snømengder av en størrelsesorden vi helst ikke ønsker oss midt i april.

På Stavlund nordre var utsikten fra kammersvinduet minimal i ukesvis (Utlånt av T. Lium)

Kilder:

Værdata yr.no

Strindaweb.no

Adresseavisens arkiv (1. mars 1948, 6. mars 1958)

Informanter

Av Alf Steinar Tømmervold

Telefonkiosken

Denne populære norske telefonkiosken «Riks» er for mange et kjent og kjært klenodium. Den var plassert på et offentlig sted med fastmontert telefonapparat. For å ringe kunne du betale med mynter, telekort eller betalingskort. Kiosken kunne inneholde telefonkataloger, hylle og oppslagstavle. Bruken av telefonautomater har gått sterkt tilbake etter at personlige mobiltelefoner ble vanlig på 1990- og 2000- tallet, og flere land har avsluttet denne tjenesten fullstendig. I Norge ble de siste telefonautomatene lagt ned av Telenor i 2016,

I 1932 utlyste Oslo Telefonanlegg en konkurranse om en ny, standardisert telefonkiosk. Arkitekten Georg Fredrik Fasting fra Bergen vant blant 93 forslag med sitt forslag «Riks». I 1970- og 1980-åra fantes det over 6000 slike telefonkiosker i Norge, og den var et karakteristisk landemerke i praktisk talt alle byer og bygder.

I 1997 erklærte Riksantikvaren, Telemuseet og Telenor denne telefonkiosken som verneverdig. Og hva passer bedre da enn at vi har en slik kiosk ved mastua på Bygdemuseet vårt. Denne kiosken har stått i Storhagenvegen på Hallsetheimen og er en gave til historielaget fra Klæbu kommune.

Av Ivar Skei

Fra Hallsetdammen til Svarthammeren

På sommertur med Einar Anders Holthe

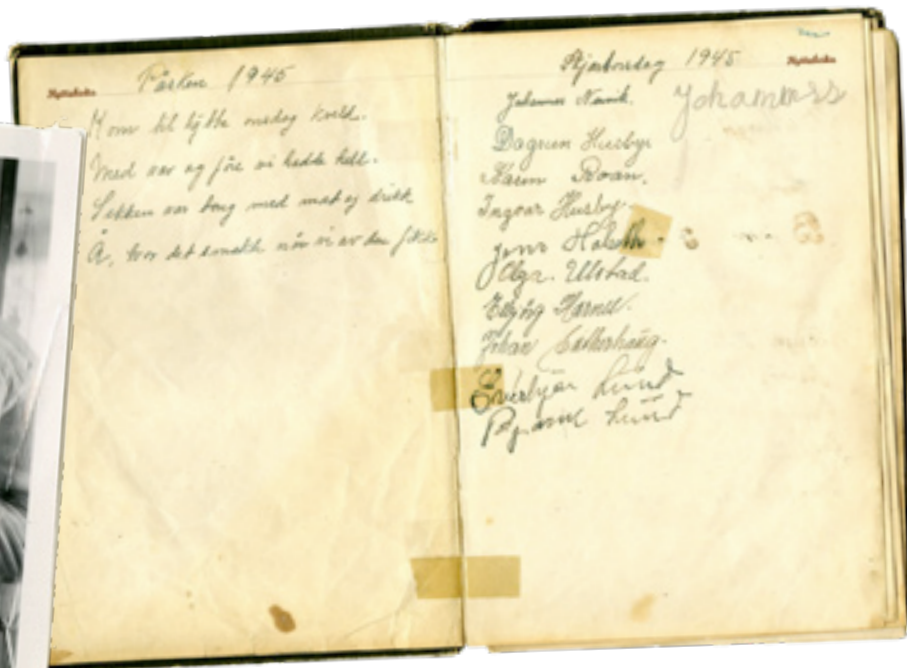
*Erika Therese og Einar Holthe
foran peisen i Nyvollstua.*

Det var i 1944 at mine besteforeldre begynte å bygge hytte ved Hallsetdammen, forteller Einar Anders Holthe. Hallsetdammen var et godt fiskevann, og «Nyvollstua» lå idyllisk til.

Å bygge hytte der, var en lang prosess. Noen materialer ble nok kjørt opp med hest, men det aller meste som trengtes, ble båret opp. Å bære 50 kg tunge sementsekker fra bygda og opp, var en kraftprøve. Rykter vil også ha det til at en av medhjelperne bar to sekker i gangen. Det høres for meg uforståelig ut.

Men allerede på 1950-tallet ble det lagt planer om å benytte Hallsetdammen som framtidig drikkevannskilde for Klæbu pleiehjem. Hallsetdammen og området rundt ble ekspropriert, en demning ble bygd, og hytta måtte rives.

Dette var selvsagt en stor nedtur for familien, selv om de fikk noe kompensasjon. Sigurd Hagen og Harald Hegstad fikk kjøpe hytta av Klæbu pleiehjem for kr. 1, mot å rive den. Hytta ble imidlertid stående noen år til, og ble på en måte «allmannseie». Etter hvert tok noen seg litt for mye til rette, og hytta ble endelig revet rundt 1960.

1. side fra hytteboka i Nyvollstua ved Hallsetdammen.

*Framfor inngangen til Nyvollstua. Fra venstre:
Tor Bendiksvoll, Edith Holthe, Lars Bendiksvoll,
Einar Holthe og Magna Bendiksvoll.*

Men: Ironisk nok ble det ikke noe av planene om Hallsetdammen som drikkevannskilde!

Farfar Einar hadde laget fine møbler til hytta. Disse møblene fikk Sigurd Hagen, og møblene fikk plass på hans hytte på «Svarhåmmårn». Sigurd Hagen og Harald Hegstad var gode kamerater, og begge var ivrige brukere av Svarthammerhytta. Hytta sto alltid

De nyter utsikten fra Svarthåmmarpynten. Fra venstre: Arne Sellesbakk, Tore Sellesbakk, Johannes Sellesbakk, Erika Therese Holthe, Magda Sellesbakk, Edith Holthe.

åpen, men etter hvert måtte også den låses. Jeg kjente familien som eide hytta, og spurte om å få benytte den av og til. Jeg syntes det var en flott plass.

I 2000 fikk jeg tilbud om å kjøpe den, og har siden vært den stolte eier av Svarthammerhytta. Slik kom også farfar sine møbler tilbake til familien. Ringen var på en måte sluttet.

Jeg og familien min har i løpet av de vel 20 årene bygd ut hytta, og gjort forbedringer av ymse slag der. Vi har tatt litt om senn.

*Einar Anders og Svarthammerstua.
Foto: Bjørn Rønningen*

Rast på Svarthåmmarpynten. Utsikten er upåklagelig. Fra redaksjonskomiteens sommertur. Foto: Bjørn Rønningen
Eldre foto er utlånt av Einar Anders Holthe.

Her er banken din. Ser du noen du kjenner?

Nidaros Sparebank er nå en del av LOKALBANK og en ny bankallianse. Solide og langsiktige lokalbanker har vært viktig for verdiskapingen og lokalsamfunnene i flere hundre år. Det skal vi fortsette med.

Hva betyr dette for kundene våre?

Banken er den samme. Du kan fortsatt ha samlet alt hos oss og beholde din faste rådgiver.

Les mer på bankens hjemmeside: nidaros-sparebank.no/nyheter/2021/october/endelig

HAW
entreprenør as

B Blikkenslagermester
BRÆKSTAD AS

Vi er en mesterbedrift med 13 ansatte og har et nytt topp moderne verksted i Klæbu. Vi er en totalentreprenør på rehabilitering av alle typer tak. Vi utfører alt av tradisjonelt godt gammeldags blikkenslagerarbeid, større fasadeoppdrag og store og små serviceoppdrag.

Blikkenslagermester Brækstad AS

Langelandvegen 6, 7540 Klæbu

Mobil: 932 21 432

Mail: kristian@blikkenslagermestern.no

Reparasjon av landbruksutstyr

Bjørn Grendstad
Mobil 995 76 077

Har du litt tid til overs? -lyst til å gjøre litt frivillig innsats?

Klæbu frivilligsentral har bruk for alle som har lyst til å bidra
- akkurat nå trenger vi frivillige til:

- Besøksvenn / Aktivitetsvenn
- Instruktør bevegelse til musikk
- Dagtilbud for seniorer
- Livsglede på sykehjemmet

**VI
TRENGER
DEG!**

Spør oss gjerne om hva de ulike oppdragene innebærer.
Du forplikter deg ikke til større aktivitet enn du ønsker selv.
Du får en samtale og opplæring før oppstart, undertegner
taushetsløfte, og sier i fra om du blir borte en periode eller
ikke kan fortsette.

Som frivillig kan du ta pause eller slutte akkurat når det
passer deg, bare gi oss beskjed :-)

**Kom innom Klæbu Frivilligsentral,
Vikingveien 8 (Klæbu rådhus, 1.etg)**

eller ta kontakt:

mobil 99 00 65 98 e-post: lillian.waaden@klabu.kommune.no

Frivillighet - møte mellom mennesker

EXTRA

**2% kjøpeutbytte
for medlemmer i Coop Midt-Norge**

BUNNPRIS

KLÆBU

Man-fre: 8-22 • Lør: 09-21 • Søn: 11-22

Selli Rehabiliteringssenter

Vi driver rehabilitering innen spesialisthelsetjenesten etter avtale med Helse Midt-Norge RHF. Avtalen omfatter hjerte- og lungesyke, kreftsykdom og ortopedi samt pasienter som har gjennomgått gastrokirurgiske inngrep. Vi har både døgnet og dagopphold, og kan også gi tilbud til selvbetalende pasienter.

Selli
Rehabiliteringssenter

Tlf: 72 83 43 00

post@seli.no

www.selli.no

Julegavetips

Kniv m / navnegraveing

Ann-Mari & Oskar
Skog Olsen

Dørskilt

nåva

en butikk for alle

Blekk-kontor-Gaver-Leker-Klær-Skilt-Trykking

Vikingvegen 7A, 7540 KLÆBU

Tlf. 918 81 500

www.facebook.com/naava.no

Kopper & drikkeflasker
m / navnegraveing

www.nava.no

NORSK REVMATIKERFORBUND

**Sammen er
vi sterke!
Bli medlem.**

www.revmatiker.no

E-post: klabu@revmatiker.org

Klæbu seminar hadde to faner

Seminarets fane fulgte med flyttelasset til Levanger. Den brant opp under bybrannen i 1897. Det ble laget en ny fane som var identisk på forsiden, men med teksten «Levanger seminarium» på baksiden. Vi har nå fått denne fanen til Klæbu, men det må vurderes restaurering.

Kunstneren bak fanen er Bolette Kielland-Mørdre (1860–1933), som fikk stipend for å studere kunstbroderi i København. Kielland-Mørdre sydde mange faner og var representert på den skandinaviske kunst- og industriutstillingen, Stockholmsutstillingen.

17. mai-fanen ble brukt av seminaristene i 17. mai-toget. Denne fanen har vi i Klæbu, men den er preget av alderen og trenger å bli faglig godt restaurert og behandlet før den kan stilles ut. Fanen er derfor sendt til Museumssenteret i Hordaland for konservering.

Foto: Grete Fredriksen (begge bildene)

Klæbu historielag årsmøte 2022:
Torsdag 10. mars kl 19.00.
 Sted: kunngjøres senere

